Tampereen yliopisto

Henry Vesa

METSÄTEOLLISUUSYRITYSTEN INVESTOINTISYKLIN JA TUOTANTO-ODOTUSTEN KASVUN MAANTIEDE SUOMESSA: 1930-LUVUN LAMA JA NOUSUKAUSI

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro Gradu
Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

HENRY VESA: Metsäteollisuusyritysten investointisyklin ja tuotanto-odotusten kasvun maantiede Suomessa: 1930-luvun lama ja nousukausi

Pro Gradu -tutkielma : 91 sivua, 9 sivua liitteitä, tiivistelmä 2 sivua.

Tampereen Yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Historian tutkinto-ohjelma

Toukokuu 2022

Tutkielmassani tarkastelen Suomessa toimineiden metsäteollisuusyritysten investointien ja kasvun kohdentumista eri yritysryhmien tasolla 1930-luvun lamassa ja lamaa seuranneella nousukaudella ennen toista maailmansotaa. Kiivas aikalaiskeskustelu valtionyhtiöiden koon, merkityksen ja kasvun suotavista rajoista, ulkomaisomisteisten suuryritysten muodostamasta uhasta vasta itsenäistyneen maan taloudelliselle itsenäisyydelle, sekä teollisuuteen ja yritysten investointeihin liittyvästä geopoliittisesta riskinottohalukkuudesta on relevanssinsa osalta kestänyt hyvin aikaa, eivätkä sen teemat ole tuntemattomia 80–100 vuotta myöhemminkään.

Keskeisin käyttämäni lähdeaineisto kuvastaa kunkin yrityksen odotettua alkaneen kalenterivuoden tuotantoa, kattaen vuodet 1933–1941. Tämän ohella suuressa roolissa ovat metsäteollisuusyritysten keskusjärjestöjen vuosikertomusten tarjoamat markkinanäkymät ja tiedot relevanteista käynnissä olevista investointihankkeista vuodesta 1927 toiseen maailmansotaan asti.

Suurta lamaa seuranneen vuosikymmenen kansainväliset markkinat olivat varsin vahvasti saturoituneet niin mekaanisen, kuin kemiallisenkin metsäteollisuuden tuotteiden osalta. Pohjoisamerikkalaisten tuottajien massiiviset yli-investoinnit paperi- ja selluloosateollisuuteen 1920-luvulla, sekä sisällissodasta toipuvan Neuvostoliiton paluu sahatavaran maailmanmarkkinoille ajoivat koko teollisuudenalat käymään todelliseen tuotantokapasiteettiinsa nähden vajaateholla suurimman osan sotaa edeltänyttä vuosikymmentä. Suomessa toimineen metsäteollisuuden investointisykli poikkesi kuitenkin kansainvälisestä myötäsyklisestä trendistä.

Aikakauden yritykset ja erityisesti vientiteollisuus toimivat ympäristössä, joka on niin kansainvälisen kauppapolitiikan, kansallisen tason talouspolitiikan, kuin valuuttaolojenkin puolesta tämän päivän suomalaiselle melko tunnistamaton. Globalisaation ensimmäinen aalto päättyi ensimmäiseen maailmansotaan. Sitä seuranneet maailmansotien välisen ajan kansainväliset pyrkimykset palata

vakaisiin valuuttaoloihin ja suitsia kaikkialle levinnyttä protektionismia enimmäkseen epäonnistuivat tai jäivät lyhytaikaisiksi. Toinen kansainvälinen kultakanta ei kestänyt vuosikymmentäkään. Kilpailunrajoitteista huonosti, jos aina lainkaan, verhottuine autarkiapyrkimyksineen tuli laajalti uusi normaali, johon kansainvälisen kaupan pienillä, vientivetoisilla toimijoilla ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa.

Kansainvälisesti hyvin saturoiduilla ja ennätyksellisen kartellisoituneilla markkinoilla toimittiin suurimmaksi osaksi Finnpapin ja Finncellin keskitettyjen myyntiyhdistysten kautta, sekä ETEC:in kaltaisten kansainvälisten kilpailunrajoitusten puitteissa, mutta se ei häivyttänyt kartelliin kuuluneiden oman toiminnan merkitystä yksittäisten yritysten ja yritysryhmien menestykselle ja kasvulle. Kaikki yritysryhmät eivät kartellien suojassa kyenneet kasvattamaan odotettua tuotantoaan yhtä paljon, ja omistajapohjan, sekä maantieteen mukaan jaoteltujen yritysryhmien välillä on melko selkeitä eroja.

Suomen geopoliittisen riskin osalta haasteelliseen ympäristöön suhtauduttiin myös eri taustaisissa yrityksissä toisistaan hyvin poikkeavasti. Tavanomainen, yksityisomisteinen metsäteollisuusyhtiö oli vuodesta 1933 alkaneen nousukauden toteutuneen kehityksen perusteella jo melko haluton sietämään Neuvostoliiton investoinnilleen muodostamaa riskiä, Karjalan suurista metsävaroista huolimatta. Mielikuvia vain ja ainoastaan aluepoliittisella vetoavulla teollisia investointeja saaneista maakunnista idässä ja pohjoisessa voi kuitenkin tässä tutkimuksessa havaitun suurten yritysten tuotanto-odotusten muutoksen perusteella pitää ainakin 1930-luvun osalta liioiteltuina. Edes Pohjois-Suomessa julkisomisteiset yhtiöt eivät vastaa selvästä enemmistöstä alueelle syntynyttä kemiallisen metsäteollisuuden odotetun tuotannon lisäystä.

Avainsanat: Taloushistoria, Puunjalostusteollisuus, investoinnit, tuotanto-odotukset, 1930-luku.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

HENRY VESA : The Geography of Forest Industry's Investment Cycle and Short-term Production Expectations Growth in Finland : The Great Depression and 1930's Bull Market

Masters Thesis : 91 pages, 9 pages of appendices, 2 pages abstract

Tampere University, Faculty of Social Sciences

Master's Programme in History

May 2022

In this Masters Thesis I analyze how the investments and growth of estimated production targeted among the groups of corporations of different background in the Finnish forest industry during the Great Depression and the bull market of 1930's. Then urgent and relevant discussions about the acceptable scale and scope of the state owned enterprises, threat of the foreign major corporations to the newly gained independence in an economic sense, and the willingness of industrial investors to accept and take geopolitical risks remain relevant even eighty to one hunderd years later. The Finnish economic geography hasn't changed a lot since the 1930's.

The most relevant source material for my research consists of the expected annual production quantities of each individual company, covering years from 1933 to 1941. These are supplemented by the annual reports of the Finnish forest industry sector's central organizations from 1927 to the Second World War, which offer insights to the sector's then valid market view, and ongoing industrial investment projects.

The markets for both chemical and mechanical forest industry were heavily saturated during the late 1920's, due to the massive over-investments of the pulp and paper producers of the North American continent, and the Soviet re-emergence to the global timber markets while recovering from the Russian civil war turmoil. This development drove the forest industry not to utilize it's full production capacity for the most of the time between the Great Recession and Second world war. However, the Investment cycle of Finnish forest industry did not follow the international pattern of procycliness. Some other sectors of the Finnish economy did, though.

Corporations and export industry of the time operated in an extremely protectionist international environment. The national level economic policy and the monetary conditions on the dying bed of the Second International Gold Standard may seem quite unrecognizable for contemporary observer, as well. First wave of globalization came to an end in 1914. Attempts to restore the pre war free trade

and stable monetary system were brief and mostly failed. Second international gold standard lasted less than a decade. The restrictions of market competition with thinly, if at all, veiled autarchy drives became the new normal of the interwar era and especially 1930's, in which the tiny actors of the international trade could not affect.

Corporations of different background in ownership tolerated and took very varying degrees of geopolitical risk in their investments. Average chemical forest industry company of finnish ownership was already at the beginning of the bull market in 1933 quite reluctant to accept the risk potential of Soviet Union to its investments, despite the huge rare material reserves, namely timber, of Carelian forests. However, the mental visions of the industrialization of entire provinces of East and North through the political guidance seem to be exaggerated, at least for the 1930's. Even in northern Finland the majority of the additional expected production in tons of pulp and paper isn't connected to the state-owned enterprises.

Keywords: Economic History, Forest Industry, Investments, Production Expectations, 1930's.

This publication has been checked for plagiarism by using Turnitin OriginalityCheck program.

Sisällys

1. Johdanto 1

1.1 Tutkimusaiheen perustelu ja tutkimustehtävä 1

1.2 Kirjallisuudesta, aiemmasta tutkimuksesta ja käsitteistä 5

2. Metsäteollisuuden ja viennin toimintaympäristö suuresta lamasta toiseen maailmansotaan 9

2.1 Maailmanvaluutta ensimmäiseen maailmansotaan asti 11

2.2 Kiinteä valuuttakurssi, vientiteollisuuden harvainvalta? 13

2.3 Maailmanmarkkinat puunjalostusteollisuudelle Suuren laman alla 18

2.4 Vapaakaupan toinen kriisi, merkantilismin paluu 20

3. Puunjalostusteollisuus. Järjestö, äänivalta ja aineisto 27

3.1 Hyvin tavanomainen etujärjestö 27

3.2 Alajärjestöistä 28

3.3 Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimäärät aineistona 33

3.4 Ennusteiden osuvuus 36

4. Investointisyklin merkittävimmät hankkeet 1930–1939 41

4.1 Lama ennen aallonpohjaa, 1930–1932 41

4.2 1933 44

4.3 1934 45

4.4 1935 46

4.6 1936 47

4.7 Zeniitissä, 1937 48

4.8 Auringonlasku, 1938 49

4.9 Eskalaatio, 1939–1940 50

4.10 Summaus 53

4.11 Sijainti, kauttakulku ja satamat 55

5. Ulkomaiset, valtiokapitalismi ja geopoliittinen riski 60

5.1 Sivutuotteena aluepolitiikkaa ja vastasyklisyyttä 66

5.2 Ulkomaalaisomisteisten yhtiöiden kehitys suhteessa muuhun toimialaan 70

6. Varovaisempi suomalainen pääoma 71

6.1 Pienet, suuret ja poliittisesti verkostoituneet 71

6.2 Miten selittää valtionyhtiöt? 75

6.3 Voittajamaakuntien kasvajat 79

7. Voittajat, häviäjät ja selitykset 85

Lähteet, kirjallisuus ja liitteet 92

1. Johdanto

1.1 Tutkimusaiheen perustelu ja tutkimustehtävä

Tässä tutkimuksessa pyrin selvittämään Suomen metsäteollisuuden yrityskannan investointien ja tuotanto-odotusten kasvun maantieteellistä painopistettä vuosina 1930–1939. Tulen erityisesti keskittymään eroihin julkisomisteisten, ulkomaalaisomisteisten ja kotimaisessa yksityisomistuksessa olleiden yhtiöiden välillä. Ei ole itsestään selvää, että jollekin toimialalle tai sektorille löytyy edes likimain koko yrityskannan pidemmän aikavälin periodeittain, esimerkiksi vuosittain, jaetun tarkastelun mahdollistava aineisto. Yrityshistorioissa kunkin yksittäisen yrityksen tuotannon ja talouden luvut tulevat hyvin yksityiskohtaisesti esitetyksi, mutta niille on melko haastavaa löytää toimialan laajuista kontekstia. Sama koskee investointeja. Ne ovat yritystasolla kartoitettu hyvin yksittäisissä yrityshistorioissa, sekä koko toimialan tasolla rakennemuutosta ylitse vuosikymmenten käsittelevässä tutkimuksessa. Jälkimmäisessä tarkastelun tavassa yksityiskohdat ja monesti kokonaiset yrityksetkin häviävät. Välistä on puuttunut taso, jossa koko toimialan laajuudella tapahtunut kasvu ja rakennemuutos olisi yhdistettävissä yksittäisiin, tunnistettavissa oleviin ja kartalle sijoitettaviin yrityksiin ja näiden investointeihin vuodenkin tarkkuudella.

Kenties edellä mainituista syistä valtionyhtiöiden ja ulkomaalaisomisteisten yhtiöiden kehittymistä, kasvua ja liiketoiminnan onnistuneisuutta suhteessa muuhun toimialaan on tutkittu kokonaisuutena suhteellisen vähän huolimatta siitä asemasta, joka niillä oli Suomen teollisuuden tulevaisuutta koskeneessa aikalaiskeskustelussa. Itse yhteiskunnallinen, ideologinen kamppailu valtionyhtiöiden ympärillä on toki saanut osakseen runsaasti tutkijoiden huomiota niin valtionyhtiöitä, teollisuuden keskusjärjestöjä, vientiä, kuin yksittäisiä yrityksiäkin koskevassa tutkimuksessa.[1] Samoin on tunnistettu ulkomaisen pääoman pako Suomesta ensimmäisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen, siis juuri ennen tämän tutkimuksen käsittelemää ajanjaksoa.[2]

Teollisuuden ulkomainen omistus ja julkisyhteisöjen osallistuminen yritystoimintaan ovat hyvin ajattomia kiistelyn aiheita. Jälkimmäisen roolia sekä maailmansotien välisellä, että toisen maailmansodan jälkeisellä aikakaudella korosti erityisesti Neuvostoliiton asettama haaste läntisille markkinatalouksille. Ulkomaiseen omistukseen liittyneet pelot taas siirtyivät aivan itsenäisyyden ensimmäisten vuosien aikaisesta metsävaroista käydystä kamppailusta muuta teollisuutta koskevaan

[1] Kts. Esim. Kuisma 1993, 520–522. Kuisma 2016, 28–35 ja 161–169. Kuisma 2015, 124–135. Ahvenainen 1992 (I), 259–265.
[2] Esim. Siltala 2018, 43–44.

keskusteluun toista maailmansotaa edeltäneen ajan ennätyksellisen protektionistisessa kauppapoliittisessa toimintaympäristössä.[3] Niin ikään keskustelua yritysten halukkuudesta geopoliittiseen riskinottoon voinee luonnehtia ajattomaksi, vaikka sillä olikin korostunut asema 1930-luvun jälkipuolen teollisia investointeja koskevassa keskustelussa, kuten jäljempänä nähdään.

Asetan ensisijaiseksi tutkimustehtäväkseni selvittää näiden erityisten metsäteollisuuden yritysryhmien, valtio-omisteisten ja ulkomaalaisomisteisen tytäryhtiöiden tuotanto-odotusten kasvun ja investointien eroa suhteessa muuhun, yksityisessä suomalaisomistuksessa olleeseen järjestäytyneeseen metsäteollisuuteen. Järjestäytyneellä tarkoitan tässä yhteydessä ja jatkossa toimialan kattojärjestöön, Puunjalostusteollisuuden keskusliittoon kuulunutta ja/tai sen toimintaan osallistunutta metsäteollisuutta. [4] Tuotanto-odotusten kasvuerojen osalta aineisto rajoittaa mielekkään tarkasteluaikavälin vuosiin 1933–1939. Tätä aikaisempien ja myöhempien vuosien tuotanto-odotuksia käsittelen vain siltä osin, kuin ne ovat yritysten investointien kohdentumisen ja geopoliittisen riskinottohalukkuuden kannalta relevantteja. Metsäteollisten investointien osalta tarkasteltavana on aikaväli 1929–1939, jonka asettaa toimialan oma investointisykli. Välittömät kaksi vuotta ennen suurta lamaa olivat investointien osalta hiljaista aikaa, ja toisaalta viimeiset 1937–1938 päättyneen nousukauden hankkeet saatiin valmiiksi juuri toisen maailmansodan alla.

Alueellisesti muodostuvat yritysryhmät maakuntien ja läänien tasolla, sekä investointien keskittymisen alueelliset erot ovat yrityskannan sisäistä eroista jalostuva luontainen jatkokysymys. Aikaisemmista talousmaantieteestä kirjoittaneista tutkijoista ainakin Markku Kuisma on asettanut sahateollisuutta korkeamman jalostusasteen metsäteollisuuden painopisteen Kymenjokilaaksoon ja Vuoksenlaaksoon, mutta varsinaista tuotannon vertailukelpoisiksi numeroiksi muuttamista on tehty kovin vähän.[5] Yrityskannan alaryhmien väliset erot tekevät mahdolliseksi myös ottaa kantaa havaittuihin eroihin geopoliittisen riskinoton määrässä yritysten eri alaryhmissä. Teollisten investointien relevantein geopoliittinen riski 1930-luvun Suomen tapauksessa liittyy itsestään selvästi maan itäosiin ja Neuvostoliittoon. Ensimmäisen maailmansodan loppuvaiheessa esillä ollut, ja ulkomaista pääomaa Suomen teollisuudesta karkottanut mahdollisuus Suomen alueen päätymisestä Saksan ja länsivaltojen väliseksi taistelukentäksi oli kadonnut Saksan keisarikunnan mukana.

Pyrin vastaamaan asettamiini kysymyksiin perinteisestä yritysten tuotanto-, tilinpäätös- ja taseaineistosta poikkeavalla lyhyen aikavälin[6] tuotanto-odotuksia koskevalla aineistolla, sekä

[3] Siltala 2018, 113. Kuisma 2016, 50–58.
[4] Nykyiseltä nimeltään Metsäteollisuus Ry, metsäteollisuusyritysten edunvalvonta- ja kattojärjestö. Vuoteen 2016 asti Elinkeinoelämän Keskusliiton (EK) jäsen.
[5] Esim. Kuisma 1993, 420–422.
[6] Lyhyt aikaväli nyt ja jatkossa < 12kk.

hyödyntäen toimialan keskusjärjestön vuosikertomuksiin koottuja tietoja huomattavimmista käynnissä olevista teollisista hankkeista. Kattava kuva Suomessa kulloisenakin vuonna käynnissä olleista merkittävimmistä metsäteollisista investoinneista suunniteltuine tuotantokapasiteetteineen ja paikkakuntineen muodostuu Elinkeinoelämän keskusarkiston (ELKA) säilömän Puunjalostusteollisuuden keskusliiton vuosikertomuksista 1929–1942. Yhdessä paikkatieto ja tuotantovolyymi rakentavat kuvan muutoksesta metsäteollisuuden maantieteellisessä painopisteessä. Puunjalostusteollisuuden keskusliiton tietoja täydennän sen alla toimineiden järjestöjen, Suomen paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomuksilla 1930–1941 ja Selluloosayhdistyksen vuosikertomuksilla 1933–1941.

Yritys- ja tehdaskohtainen tarkastelu tuotantomäärien kehityksestä eri alaryhmissä taas on mahdollista niin ikään ELKA:ssa arkistoitujen Puunjalostusteollisuuden keskusliiton äänivaltaa koskevien laskelmien ja Enso-Gutzeit Osakeyhtiön aineistojen kautta. Aineistokokonaisuudet sinänsä ovat kiinnostaneet aikaisempiakin tutkijoita, mutta äänivaltaa koskevat osat on jätetty vaille suurempaa huomiota. Aiemmista tutkijoista ainakin Kai Häggman ja Suomen kauppasopimuspolitiikkaa väitöskirjassaan käsitellyt Juha-Antti Lamberg ovat kuitenkin noteeranneet Puunjalostusteollisuuden äänivallan määräytymistavan, jota alkuperäislähteiden joukossa osaltaan selittävät koko Puunjalostusteollisuuden kattavien taulukoiden lisäksi kunkin yrityksen yksityiskohtaiset laskelmat, erinäiset keskusjärjestön kiertokirjeet, sekä irralliset maininnat vuosikertomuksissa. Mikään näistä asiakirjoista ei kuitenkaan kaikenkattavasti yksin selitä auki laskelmia, niiden merkitystä ja sisältöä.

Tälle tutkimukselle keskeisimpien äänivallan jakautumisen kokonaisuudessaan selittävien laskelmien ja muiden asiakirjojen voi sanoakin löytyneen osittain vahingossa, paikasta, johon niitä ei todennäköisesti ollut alun perin tarkoitettu. Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimäärien laskentaperusteet yksityiskohtaisesti avaavat osat lojuivat jokseenkin unohdetun oloisina ja irrallaan keskeltä Enso-Gutzeitin asiakirjakokonaisuutta. Oman aikamme tietoturva- ja salassapitosäädöksiin tottunut voisi myös kysyä sen oikeutuksen perään, jonka nojalla kaikkien yhdistyksen jäsenyritysten suurelta osin tehdaskohtaisetkin tuotantoarviot ovat päätyneet yksittäisen, joskin suuren ja valtio-omisteisen jäsenyrityksen haltuun. Dokumenttien saannin laillisuus ja oikeudenmukaisuus ovat kuitenkin tämän tutkimuksen kannalta sivuseikkoja. Palaan aineiston yksityiskohtiin ja laskentaperusteisiin jäljempänä.

Aluetalouden selkäranka ovat viime kädessä menestyvät yritykset, olkoot ne sitten yksityisiä tai julkisomisteisia. Keskeisintä aluepolitiikkaa on houkutella yrityksiä investoimaan ja sijoittamaan toimintojaan kehityspyrkimysten kohteena olevalle alueelle. Käytettävissä olevan aineiston rajoitteet

ovat melko ilmeisiä. Tase- ja tilinpäätöstiedot teollisuuden yrityksistä tarjoavat toki keskenään vertailukelpoista aineistoa, mutta eivät itsessään juuri kerro numeroiden syntyhetken aikaisesta päätöksenteosta tai toimintaympäristöstä, joka on kaivettavissa esille hyvin vaihtelevista lähteistä. Myös tase- ja tilinpäätöstiedoilla on omat, melko ajattomat ongelmansa ajantasaisen ja todenmukaisen tilannekuvan antamisen suhteen, mitä tulee vaikkapa julkisesti näytettyihin poistoihin, alaskirjauksiin, sekä kiinteistöjen ja varaston arvoon.[7] Yksittäisellä yrityksellä harvoin on jo verotuksellisistakaan syistä intressiä antaa kirjanpitolain edellyttämää täydellisempää ja kaikenkattavampaa kuvaa kannattavuudestaan ja varallisuudestaan. Rahoittajien, asiakkaiden ja poliitikkojen tiedonintresseistä puhumattakaan. Samoin toimialan sisäinen tarkastelu on usein vaikeaa. Yrityskohtaista aineistoa useita yrityksiä kattavasti on monesti säilynyt vähän ja/tai hajanaisesti selkeää asiakokonaisuutta muodostamatta. Valtakunnalliset vienti- ja tuotantotilastot kertovat tuotelajin tai toimialan tarkkuudella jälkikäteisen toteuman, mutta niistä ei voi lukea paljoakaan yksittäisen tuottajan tilanteesta ja päätöksenteon olosuhteista läpi ajanjakson.

Taustoituskappaleessa 2 *Metsäteollisuuden ja viennin toimintaympäristö suuresta lamasta toiseen maailmansotaan* pyrin kartoittamaan lukijalle ajanjakson melko nopeassa muutoksessa elänyttä kauppa- ja rahapoliittista toimintaympäristöä, jossa metsäteollisuuden yritykset päätöksiään tekivät. Suureen lamaan kaatui ensimmäistä maailmansotaa edeltäneet noin neljä vuosikymmentä Suomessa vallinnut, ja sodan jälkeen uudelleen henkiin herätetty kultakantainen rahajärjestelmä. Sen seuraajaksi valittu punta-alue, *Sterling Club,* kuitenkin jatkoi kasvun hedelmien ja tulonjaon suhteen edellisen järjestelmän jalanjäljissä. Kansainvälinen vapaakauppa joutui niin ikään globaalisti epäsuosioon, josta se ei ehtinyt enää palautua ennen toista maailmansotaa. Nämä tekijät suosivat keskittymiskehitystä ja järjestäytymistä sekä valtioiden että yritysten kesken suuremman neuvotteluvoiman ja taloudellisen painoarvon toivossa, ja vaikuttivat osaltaan sodanjälkeisen GATT:n syntyyn sekä vapaakaupan keskinäisriippuvuuksien määrätietoiseen edistämiseen. Kolmannessa kappaleessa *Puunjalostusteollisuus. Järjestö, äänivalta ja aineisto* käyn läpi tarpeellisilta osin Puunjalostusteollisuuden keskusliiton järjestönä, sekä esittelen pitkällisemmin käyttämäni yritysten lyhyen aikavälin tuotanto-odotuksia kuvaavan aineiston.

Tutkimusosan kappaleissa *Investointisyklin merkittävimmät hankkeet 1930–1939*, ja *Ulkomaiset, valtiokapitalismi ja geopoliittinen riski*, sekä *Varovaisempi suomalainen pääoma* käyn ensiksi läpi esille tulleiden merkittävimpien investointien maantieteen. Tämän jälkeen käsittelen investoineiden yritysten joukosta omistajuuden sekä maantieteen ja koon mukaan esille nousevien erityisryhmien

[7] Käyttämäni taustakirjallisuus kiinnittää huomiota näihin samoihin ongelmiin liki puolen vuosisadan ajan. Kts. esim. Hjerppe 1979, 120. Häggman 2006, 175–177. Myös Siltala 134.

kehityserot. Viimeinen kappale *Voittajat, häviäjät ja selitykset* on varattu esille nousevien erityisten huomioiden koostamiselle ja johtopäätöksille. Puunjalostusteollisuuden keskusliiton keräämät tuotanto-odotukset vuosilta 1933–1941 ovat liitteenä johtuen niiden kriittisestä merkityksestä yrityskohtaiselle tarkastelulle ja johtopäätöksille. Muut keskeisimmät tilastot, kaaviot ja taulukot on sisällytetty taustoitus- ja tutkimuskappaleisiin.

1.2 Kirjallisuudesta, aiemmasta tutkimuksesta ja käsitteistä

Suomen itsenäisyyden kahden ensimmäisen vuosikymmenen vientiä ja metsäteollisuutta koskeva tutkimus on 2000-luvulla ollut voittopuolisesti kiinnostunut poliittisen vaikuttamisen keinoista, poliittisesta roolista ja kartellisoitumisesta. Markku Kuisman, Kai Häggmanin ja Sakari Siltalan tutkimuksen painopiste on poliittisessa keskustelussa. Myös 1930-luvun laman sosiaalinen kurjuus kuuluu myös tutkimuksellisen huomion suosikkeihin. Suuren laman talousmaantiede, niukkuuden sekä kasvun hedelmien alueellinen jakautuminen nopean teollistumisen aikakaudella on saanut viime aikoina osakseen vähemmän huomiota. Vanhempi, numeroiden osalta hyvin perusteellinen tutkimus, jota esimerkiksi Jorma Ahvenaisen yritys- ja toimialahistoriallinen tuotanto edustavat, on käsitellyt näitä enemmän. Politiikka ohjaa suuria talouselämän ja teollisen toiminnan linjoja, mutta kertoo harvemmin laajasti kehityksestä yritystasolla. Teolliset investoinnit ovat tutkimuksessa jakautuneet mikrotasolle yksittäisten yritysten historioihin, sekä makrotasolle kokonaisia toimialoja tai koko vientiteollisuutta käsitteleviin teoksiin. Tiedämme paljon kunkin oman historiansa saaneen suuryrityksen hankkeista, sekä esimerkiksi koko toimialan painopisteen muutoksesta. Esimerkiksi viennin ja metsäteollisuuden selluvaltaistuminen 1930-luvun loppua kohden on hyvin tunnettua. Näiden väliin jää alueiden ja yritysryhmien taso, jonka tutkimuksen aukkoja selittää paljolti sopivan lähdeaineistonkin puute. Tutkimuksen kohteena olevaan aikakauteen liittyy lisäksi kasvava ja lopulta realisoitunut geopoliittinen riski, johon erilaisia taustoja edustavat yritykset suhtautuivat toisistaan hyvin poikkeavasti.

Metsäteollisuuden rakennemuutosta ja kasvua toimialan laajuisesti, sekä maailmansotien välisen ajan vientiä ja kauppapolitiikkaa aiemmin tutkineet Häggman, Kuisma, Ahvenainen ovat todenneet metsäalan viennin määrällisesti selluvaltaistuneen aikakaudella nopeasti.[8] Saman ovat havainneet myös Suomen ulkomaankauppaa Neuvostoliiton kanssa tutkineet Inkeri Hirvensalo ja Pekka Sutela. Suomen ulkomaankaupan historiaa myöskin varsin numerorikkaasti kirjoittanut Erkki Pihkala sen sijaan korostaa rakennemuutoksessa määrien sijaan kehitystä viennin arvossa, vaikka jättääkin

[8] Häggman 2006, 125–126.

menemättä kovin syvälle tuoteryhmäkohtaisiin kasvueroihin.[9] Samoin kauppapolitiikkaan liittyvään vaikuttamiseen enemmän keskittynyt järjestöhistoria, kuten Puunjalostusteollisuuden keskusliiton historian kattava Sakari Siltalan tutkimus.

Tutkimuskohteensa laajuuden mukaan varsinaisen taloushistoriallisen taustakirjallisuuden voi lajitella karkeasti kolmeen ryhmään. Yksittäistä toimijaa kuvaavat yritys- ja järjestöhistoriat, toimialahistoriat ja talouden osakokonaisuudet, sekä viimeisenä teokset, joiden tavoitteena on laajan taloushistorian yleiskuvan antaminen. Kaikki eri kokoluokat ovat tarpeen tutkimusaiheeni tarkastelutason jäädessä hieman näiden väliin. Kirjallisuuden valikoinnissa kohtaamani perusongelma oli relevantin tiedon pirstaloituminen hyvin eri tasoilla liikkuviin teoksiin. Yksittäiset yrityshistoriat, järjestöhistoriat ja laajat taloushistoriat muodostavat melkoisen tiedon esittämistapojen tilkkutäkin. Erityisesti kvantitatiivinen tutkimus on erittäin heterogeenistä. Eri teokset kiinnittävät huomiota aivan eri asioihin, mittaavat eri ajanjaksoja, ja kaiken kaikkiaan kokonaiskuvien rakentaminen mitattavista osista on usein hankalaa rakennuspalikoiden eriparisuuden vuoksi. Kuten metsäteollisuuden aikalaisjohtajien alituiset valittelut epäsuotuisasta maailmanmarkkinahintojen kehityksestä, sekä jo viennin rakennetilastotkin kertovat, eivät tehtaalla tuotettavaksi aiotut tonnit aina ole yhtä satamista maailman merille lähtevien tonnien kanssa. Puhumattakaan maksuna saadusta määrästä markkoja tai jotakin lukuisista ulkomaanvaluutoista, joissa kauppaa käytiin.

Siltä osinkin, kun edes yrityshistorioita kirjoittavat tutkijat mittaavat tismalleen samoja ja vertailukelpoisia asioita itsenäisissä tutkimuksissaan, muodostuu kokonaiskuvan rakentamisen työmäärä erittäin suureksi. Mikä mahdoton urakka olisikaan tuntea läpikotaisin joka ikinen yrityshistoria ja sen esittelemä numerotieto yrityksen kehityksestä edes yksittäiseltä toimialalta? Haasteeseen alkuperäislähteiden puolella antaa tässä tutkimuksessa hyödynnetty Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimääräaineisto osittaisen vastauksen, mutta pelkällä lyhyen aikavälin odotetulla tuotantovolyymilla ei tietenkään kerrota yhdenkään näistä yrityksistä koko tarinaa. Laajempia kokonaisuuksia kuvailevista teoksista useimmat ovat tutkimusaiheelleni relevantteja vain osittain. Niiden aikarajaukset venyvät selvästi ohitse oman reilun vuosikymmenen ajanjaksoni. Myös metsäteollisuuden ulkopuolista taloushistoriaa käsittelevät teokset rönsyilevät suuntiin, joilla ei enää ole omalle tutkimusaiheelleni juuri relevanssia. Kaikkia niitä kuitenkin

[9] Hirvensalo & Sutela 2017, 63. Pihkala 2001, 165–170.
Viennin arvolla mitattuna myös Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1935, puunjalostustuotteiden vienti 1927 ja 1932–1935, sivu 9 (Suomen Virallisen Tilaston mukaan).

tarvitaan jonkin osansa vuoksi. Käyttämäni tutkimuskirjallisuuden joukossa Kuisman ja Pihkalan laajan taloushistorian kuvaukset ovat tällaisia.

Yrityshistorioita on kirjoitettu valtavia määriä, mutta ne eivät yleisesti ottaen luo kokonaiskuvia edustamistaan toimialoista. Kuiva numerotieto yrityksen performanssista ei enimmäkseen herätä poliittisia intohimoja, ja on ollut tutkijoiden käytettävissä menetettyään välittömän liiketaloudellisen merkityksensä. Tässä mielessä taloushistorioitsija on poliittista historiaa kirjoittavaa paremmassa asemassa. Asiakirjojen ei tarvitse odottaa kassakaapissa seuraavaa sukupolvea ja kaikkien asianosaisten luonnollista poistumaa, sekä rikosten vanhenemista. Numerotieto yrityksestä ei myöskään yhtä usein muutu äkkiarvaamatta vanhentuneeksi yhteiskunnallisen tabun rikkoutuessa tai tehtävänsä jättäneen vaikuttajan puhuessa suunsa puhtaaksi. Sama koskee suurimmaksi osaksi asiaan liittyvää järjestöhistoriaa. Osa siitä on kirjoitettu asianosaisten ollessa vielä mukana yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa ja järjestöjen itsensä kädenjäljen kera. Paljon on toki myös kirjoitettu vuosikymmenten kuluttua uudestaan ilman omaa lehmää ojassa. Sakari Siltalan perusteellisen teoksen suhde Laurilan, Mäkisen ja Vuorimaan toimittamaan, tasan puoli vuosisataa vanhempaan, ja huomattavasti enemmän numeroita kuin politiikkaa painottavaan, Puunjalostusteollisuuden itsensä kustantamaan teokseen Metsäteollisuus itsenäisessä Suomessa 1918–1968 on juuri tällainen.

Yritysten suuri määrä pakottaa valikoimaan yrityshistorioista keskeisimmät. Yksin Puunjalostusteollisuuden äänimäärää on jakamassa neljä-viisikymmentä suurta metsäteollisuuden yritystä. Huomioimalla kaikki piskuisetkin sahat ja järjestäytymisen ulkopuolelle jääneet muut pienet toimijat nousisi relevanttien yritysten määrä todennäköisesti lähelle tuhatta. Tähän ei tietenkään ole edes teoriassa mahdollisuutta, koska kaikki yritykset eivät ole jättäneet itsestään jälkipolville edes suppeaa historiikkia. Suomessa oli lokakuuhun 2021 mennessä kirjoitettu tiettävästi 3198 yrityshistoriaksi luettavaa teosta, ja näistä noin 28 % historian ammattilaisten toimesta. Sivumääräksi näistä saadaan yhteensä noin 400 000, mikä tarkoittaa noin 125 sivun keskimittaa. Suuryhtiöiden monisatasivuisten järkäleiden ja kuvaraskaiden teosten vastapainoksi melkoisen yritysmassan koko olemassaolo on siis kuvattu varsin niukkasanaisesti, vain keskeisimmät luvut ja toimipaikat huomioiden. Nykyiset historioitaan teettävät yritykset sen sijaan ovat usein liikkeellä brändiperimään ja strategiseen johtamiseen liittyvin syin. [10]

[10] Yrityshistorioiden numeroista ja motiiveista professori Jari Ojala (JYU) esitelmässään Yrityshistorian seminaarissa Mikkelissä 22.10.2021.

Tutkimaani ajanjaksoa käsittelevät yrityshistoriat on kuitenkin enimmäkseen kirjoitettu ajalla, jolloin lähinnä oman toiminnan ikuistamisella on ollut tiedostettua, tai ainakaan sanoiksi puettua merkitystä yrityksille itselleen. Määränä kolmisen tuhatta teosta tarkoittaa, että yritysten pieni vähemmistö ylipäätään saa historiansa millään tavalla kirjoitetuksi. Aivan kaikista näistä usein hyvin pienistä painoksista ei edes säästy kappaleita kirjastoihin, ja edellä todetusti teoksissa tarjotun informaation eriparisuus tekisi kattavan kokonaiskuvan muodostamisesta pelkkien yrityshistorioiden perusteella teknisestikin melko haastavaa. Itseoikeutetusti suurimmat yritykset siis saavat osakseen eniten huomiota, mutta myös muu näkyvyys voi oikeuttaa lähempään yrityskohtaiseen tarkasteluun. Näin esimerkiksi valtionyhtiöiden kohdalla. Jorma Ahvenaisen Enso-Gutzeitin ja Kymi Osakeyhtiön historiat, Per Schybergsonin Ahlströmin historia, sekä Toivo Nordbergin Yhtyneiden paperitehtaiden historia ovat juuri tällaisia saamansa huomion kohdeyhtiön asemalla oikeuttavia teoksia. Kuvaavaa epätasaiselle kokojakaumalle on, että nämä neljä edustavat jo ennen tytäryhtiörakenteidenkin mukaan laskemista yli kolmannesta myöhemmin esiteltävästä Puunjalostusteollisuuden keskusliiton 1930-luvun lopun odotetusta vuosituotannosta ja äänivallasta.[11] Tässä tutkimuskirjallisuuden luokassa Professori Jorma Ahvenaisen jo varsin vanhojen, mutta perusteellisten ja numerorikkaiden tutkimusten rooli korostuu samaan tapaan, kuin Markku Kuisman makrotaloudellisemmissa, enemmän talouspolitiikkaa käsittelevissä uudemmissa teoksissa.

Toimialahistorioiden ja laajojen taloushistorioiden väliin jää makrotaloudellisia elementtejä sisältävien toimialateosten lisäksi myös enemmän jälkimmäiseen ryhmään kuuluvia, makrotaloutta jonkin tietyn sen merkittävimmistä elementeistä kautta lähestyviä teoksia. Pihkalan, sekä Hirvensalon ja Sutelan anti Suomen ulkomaankaupan suhteen on juuri tällaista. Kuisma tavoittelee samaa kirjoittaessaan taloudellisista suhteistamme Venäjään ja Neuvostoliittoon. Pienen maan pienissä taloushistoriallisissa piireissä samat nimet toistuvat, ja laajemmat kuvaukset ovat suurelta osin lähtöisin samoilta työpöydiltä. Kuisman tuotanto kuuluu perusteoksiin taloushistorian yleisessä tuntemuksessa. Luokituksen teoksia on myös kirjoitettu Suomessa hyvin vähän. Kuisman ja Pihkalan tuotannon lisäksi suoranaisia tarkoitukseen luotuja, sektorikohtaisesti tai muuten rajaamattomia kokonaisia Suomen makrotaloushistorioita ei ole syntynyt viimeisten vuosikymmenten aikana montaa, ja syntyneetkin ovat enimmäkseen jo vanhoja. Tämä on sääli, sillä muiden kuin taloushistoriasuuntautuneiden on vaikeahkoa päästä aihepiirin alaryhmiin kunnolla käsiksi ilman kattavaa yleisteosta. Poliittista historiaa, sotahistoriaa ja vaikkapa suomalaisen hyvinvointivaltion historiaa tällainen niukkuus ei vaivaa. Eikä liioin maailman taloushistoriaa.

[11] Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimäärät 1933–1941.

Tämän tutkimuksen yhteydessä relevantiksi katsomani taustakirjallisuus kattaa myös suuren joukon varsinaista 1930-luvun metsäteollisuuden ja sen investointien ulkopuolisia asioita käsitteleviä aihepiirejä. Pankit, maatalous, rakennusteollisuus, sekä kauppapolitiikka sivuavat yrityksiä ja niiden investointeja kukin vain osittain. Pidän laaja-alaisuutta perusteltuna sen moninaisuuden vuoksi, jota yritysten toimintaedellytyksiin vaikuttavat seikat edustavat. Ei ole mahdollista vangita kovinkaan homogeeniseen joukkoon teoksia valtiollisten olosuhteiden vaikutusta kauppapolitiikkaan, pankki- ja rahoitusmaailmaa ja näitä ylhäältä ohjailevaa rahapolitiikkaa järjestelmineen, sekä käytännön taloudellista kehitystä yksittäisissä yrityksissä ja valittujen politiikkalinjojen sivulliskärsijöiksi joutuneilla toimialoilla.

Tällä kirjallisuudella on niin ikään paikkansa jatkokysymysten ja -tutkimuksen edellytysten vuoksi. Käyttämäni alkuperäislähteet tekevät mahdolliseksi antaa kattavan esityksen toteumasta, tapahtuneista investoinneista laman oloissa ja sen jälkeen. Toki ne ovat löytö itsessään. Samaan aineistoon ja kehityseroihin voi helposti kuvitella liitettäväksi myös kysymyksiä esimerkiksi työvoimapolitiikan alaan liitettävästä palkka- ja koulutustasosta, tämän tutkimuksen yhteydessä saatavilla olleita hieman eksaktimpia tietoja rahoituksesta, tai erityisistä tuotantoteknisistä ratkaisuista. Tai valuuttakursseista ja ostajien kotimaista, joihin liittyvää aineistoa hieman sivuan tässäkin tutkimuksessa. Näihin palattakoon päätelmäkappaleessa.

Teoreettista pohjaa itsensä taloushistorian ulkopuolelta taas tutkimukselleni tuo varsin tavanomainen taloustieteen ja poliittisen talouden kirjallisuus, jonka käsitteistöä hyödyntämällä pyrin yhdenmukaistamaan tutkimuksen esitystapaa historian ulkopuolisten aihepiirien kanssa. Näin ollen taloustieteen terminologian mukaisesti rahapolitiikalla tarkoitetaan jatkossa valuuttajärjestelmää, vaihtokursseja, rahan tarjontaa ja korkoja koskevaa päätöksentekoa. Finanssipolitiikalla taas varsinaista julkisia menoja, verotusta ja muuta yhteiskunnan resurssien käyttöä koskevaa talouspolitiikkaa. Aikaperiodijaottelussa yritysten yhteydessä poiketaan taloustieteessä yleisesti käytetystä jaottelusta. Lyhyttä aikaväliä käytän taloustieteessä yleisen 1–3 vuoden sijaan rahoituksessa ja koroissa käytettyä yhtä vuotta tai lyhyempää aikaa kuvaamaan.

2. Metsäteollisuuden ja viennin toimintaympäristö suuresta lamasta toiseen maailmansotaan

Suomen vientiteollisuutta edusti käytännössä yksi toimiala 1930-luvun laman alkaessa. Sahatavaran, vanerin, puuhiokkeen, lankarullien, sulfiitti- ja sulfaattisellun, sekä eri paperien, pahvien ja

kartonkien osuus Suomen viennistä lähenteli kolmea neljännestä laman aattona vuonna 1927.[12] Edelleen 1960-luvun puolivälissä, sotakorvausten subventoiman metalliteollisuuden nousun jälkeenkin, oli tämä osuus noin puolet.[13] Siten puhuttaessa vientiteollisuuden intresseistä ajalla ennen toista maailmansotaa, ovat metsäteollisuuden intressit käytännössä niiden synonyymi. Edelleen 1930-luvulla hyvin agraarisessa maassa taas vastaavasti karkea kolme neljäsosaa Suomen väestöstä on aikakaudella yhtä kuin maatalouden intressi. Raha- ja kauppapolitiikan, sekä osin finanssipolitiikankin suuntaviivat itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä ovatkin pääasiassa näiden kahden, viennin ja kotimarkkinoiden köydenvetoa. Muut teollisuudenalat ymmärrettiin kuuluvaksi kotimarkkinoiden intressipiiriin.

Niin talous-, kuin rahapolitiikassakin eri toimialoilla on usein toisistaan poikkeavat ja keskenään auttamattoman ristiriitaiset intressit. Valuutta-, ja korkopolitiikkaansa, siis rahapolitiikkaa, pohtiva keskuspankkiiri ei voi palvella kaikkien etua yhtä aikaa sen enempää kuin talouspolitiikkaa (finanssipolitiikkaa) toteuttava poliitikkokaan. Yksi toimiala haluaa vapaakauppaa, kun toinen vaatii korkeita tullimuureja ulkomaisille tuotteille ulkovaltojen kostotoimista välittämättä. Joku on velkaantunut raskaasti ulkomaan valuutassa, eikä siten kestäisi kotimaan valuutan heikentymistä ja/tai nousevaa korkotasoa. Toisen vientiponnisteluja taas halpeneva kotimaan valuutta helpottaisi olennaisesti. Tuontitavarasta riippuvaiselle teollisuudelle oman valuutan halpeneminen saattaa myöskin olla myrkkyä. Monen toimijan ja toimialan intressit saattavat olla edellä mainittujen yhdistelmiä.

Suomen 1930-luvun lamassa nämä ikiaikaiset ristiriidat materialisoituivat globaalin laskusuhdanteen kanssa yhteen osuneissa maatalouden velkakriisissä. Erityisesti runsailla investoinneilla tiloja kaatanut ja Suomen maatalouden mekanisaatiota hidastanut myllerrys ansaitsee tulla huomioiduksi vientiteollisuuden harjoitetusta rahapolitiikasta saaman nosteen vastapainona. Eri toimialoja koskettava tutkimuskirjallisuus on suhteellisen yksimielinen siitä, että vuosina 1931–1933 valittu rahapoliittinen linja uhrasi monien muiden intressit raskaan vientiteollisuuden hyväksi.[14] Sama toimiala toki oli vasta reilu vuosikymmen aiemmin menettänyt liki koko vientimarkkinansa; menihän Suomen paperiviennistä ennen ensimmäistä maailmansotaa noin 80 % Venäjälle, jonka oma teollisuus ei tullimuureista ja massiivista metsävaroista huolimatta kyennyt täyttämään kotimarkkinansa kysyntää.[15] Tähän asti myös kaikkea teollisen toiminnan suunnittelua, rajat ylittäviä

[12] Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1927, Suomen Virallisen Tilaston mukaan. (ELKA)
[13] Laurila et al. 1968, 131.
[14] Siltala 2018, 115–117. Kuusterä & Tarkka 529–531 ja 539–541. Häggman 2006, 155.
[15] Laurila et al. 1968, 13. Siltala 2018, 18–19.

investointeja ja kansainvälistä maksuliikennettä, siis globalisaation ensimmäistä aaltoa oli helpottanut suurimman osan maailmantaloutta kattanut yhteinen rahajärjestelmä, kultakanta.

2.1 Maailmanvaluutta ensimmäiseen maailmansotaan asti

Kultakantaa ylläpitävällä valtiolla ja keskuspankilla on vain hyvin vähän finanssipoliittista liikkumavaraa. Korkotason muutoksille on rajansa, eikä uutta likviditeettiä ole mahdollista vain luoda siihen tapaan, kuin olemme Bretton Woods-järjestelmän jälkeisten *Fiat*-valuuttojen aikana, ja etenkin finanssikriisin jälkeen tottuneet. Valuutan kultaan vaihtokelpoisuuden uskottavuuden vuoksi oli keskuspankilla oltava riittävästi kultareservejä suhteessa liikkeelle laskemaansa rahamäärään, ja nykymallisista hintavakaus- ja työllisyystavoitteista poiketen keskuspankin ensisijaisena tehtävänä pidettiinkin lähinnä kullan vaihdettavuuden ylläpitämistä. Keskuspankin tärkein keino kultareservinsä hupenemisen hidastamiseksi taas oli diskonttokorkonsa nostaminen, mikä tarkoittaa ainakin lyhyellä aikavälillä myötäsyklistä suhdannepolitiikkaa. Näin on katsottu olleen kokonaisuutena myös Suomen kansantalouden osalta ennen 1930-luvun laman alkua.[16] Ns. kultapisteiden välillä käytettävissä oleva rahapoliittinen liikkumavara määritti, missä maassa pääomiaan siirtävän kannatti vaihtaa kultansa valuuttaan, eli mihin maahan kultareservejä valuuttakaupan myötä ohjautui. Vaihtotaseen sopeutusmekanismi toimi ainakin teoriassa automaattisesti. Vaihtotaseeltaan alijäämäisestä ja/tai kultavarantonsa riittävyyden osalta kyseenalaistetusta taloudesta käynnistynyt pääomapako kultaan sidotun rahan tarjontaa alentaessaan laskee myös kotimaan suhteellista hintatasoa kilpailijamaihin nähden.[17]

Toimiakseen järjestelmä vaatii vapaat, häiriöttömät pääomaliikkeet ja myös palkkojen nopean joustavuuden. Nämä ovat melko huonosti sovitettavissa poliittisesti yhteen työväestön muutosturvan kasvattamisvaateiden, ammattiyhdistysliikkeiden neuvotteluvoiman, sekä valtioiden välisten geopoliittisten kiistojen ja kasvavien julkisten (sotilas)menojen kanssa. Jokseenkin kaikkien sotaa käyneiden maiden kullan vapaasta vaihdettavuudesta luopuminen ensimmäisen maailmansodan oloissa ole järin yllättävää. Hintatason, palkat mukaan lukien, joustavuuden ei ole katsottu olleen erityisen suurta myöskään maailmansotien välisellä ajalla

On vaikea korostaa liiaksi kultakannasta luopumisen luomaa epävarmuustekijää pitkän aikavälin ennakoitavuutta vaativille teollisille hankkeille. Vallanpitäjän kädet eivät olleet enää fiskaalisesti sidotut, mikä oli ollut lyhyehköjä, lähinnä sota-aikojen poikkeamia lukuun ottamatta talouspolitiikan

[16] Hannikainen 2004, 32.
[17] Kujansuu 2016, 18–27.

normaalitila noin puoli vuosisataa useimmissa teollistuneissa (tai teollistuvissa) maissa. Kultakannan pakottavista säännöistä irtautuminen mahdollisti poliitikoille lyhyellä aikavälillä paljon, mutta toisaalta toi mukanaan selvän pidemmän aikavälin uskottavuusongelman, joka ei jäänyt myöskään suomalaisen teollisuuden etujärjestöiltä huomaamatta. *Belle époquen* ja globalisaation ensimmäisen aallon ajan hallitseva rahajärjestelmä oli fundamentaalisessa ristiriidassa ensimmäisen maailmansodan jälkeisen maailman megatrendien, kuten autoritaarisuuden, totalitarismin ja valtion kasvavan taloudellisen roolin kanssa.

Kultakantaisen järjestelmän kannatus on ehkä siirtynyt marginaaliin, mutta ei kuitenkaan ole hävinnyt taloustieteellisestä ja rahapoliittisesta keskustelusta. Yhdysvalloissa teetettiin hallinnon toimesta tunnetusti Ronald Reaganin presidenttikaudella selvitys dollarin kultakantaan palauttamisen eduista ja haitoista, joka kuitenkin päätyi katsomaan haitat hyötyjä suuremmiksi. Taloustieteen ns. Itävaltalaisen koulukunnan[18] piirissä näkemys kultakantaisen rahajärjestelmän ylivertaisuudesta sen sijaan elää ja voi hyvin edelleen. Se on saanut uutta pontta viimeisten vuosikymmenten informaation siirtymisnopeuden vallankumouksista, sekä aivan viime vuosina myös niistä kryptovaluutoista, joiden tarjonta on tekniikasta johtuen määrällisesti tiukan rajallista, eikä siten inflatoitavissa. Ratkaiseehan internet melko ilmeisesti suuren osan ainakin niistä ongelmista, joita hintasignaalien välittymisen nopeuteen ensimmäisen ja toisen kultakannan aikana noin 1870–1933 liittyi. Nimellispalkkojen jäykkyyden psykologiset syyt sen sijaan lienevät edelleen vaikeammin voitettavissa.

Suomella on suurimman osan uusimman ajan historiastaan ollut tavalla tai toisella jokseenkin kiinteäkurssinen valuutta, ja vapaasti tai hallitusti kelluvan valuutan ajanjaksot ovat olleet poikkeuksia. Useimpien maiden valuuttojen tapaan Suomen markka oli kytkettynä kultakantaan ennen ensimmäistä maailmansotaa. Syntyvaiheessaan markan arvon takuuna oli vielä monelle 1800-luvun valuutalle tyypillinen hopea, jota kultakytkös seurasi vuodet 1878–1915. Maailmansodan tuomat kaupan esteet ja hurja inflaatio pakottivat lopettamaan kultakytköksen, joka kyettiin palauttamaan toipuvan maailmantalouden vanavedessä vasta vuonna 1926. Ns. Toisen kultakannan aika, johon Suomikin markallaan osallistui, muodostui hyvin lyhytaikaiseksi yritykseksi palata ensimmäistä maailmansotaa edeltäneeseen rahapoliittiseen vakauteen.

Brittien päätös hylätä uudelleen kultakanta syyskuussa 1931 laukaisi kullasta irtautumisten aallon maailman valuutta-alueiden joukossa. Näin markankin toisen kultakannan katkaisi suuri lama. Markka irrotettiin kultakannasta vuoden 1931 lokakuussa, alle kuukausi keskeisen viennin

[18] Austrian Economics, nimestään huolimatta ei rajoitu maantieteelliseen Itävaltaan.

kohdemaan Englannin, sekä Ruotsin irtautumispäätösten jälkeen. Tätä seurasi noin puolitoista vuotta kestänyt kelluvan markan ajanjakso, harvinainen poikkeus Suomen rahahistoriassa, jonka jälkeen markan arvo kytkettiin 3.3.1933 kiinteällä vaihtokurssilla 227 markkaa yhteen Englannin puntaan. Seuraavan kuukauden kuluessa maailman suurin talousalue, Yhdysvallat, lakkautti valuuttansa kultakannan klassisessa, yksityishenkilöiden ja yritysten valuutan kultaan vaihdettavuuden sisältäneessä merkityksessään. ”Valtiollinen” kultakanta säilyi. Markan kiinteä kurssi ilman kultakantaa säilyi toisen maailmansodan alkuun asti, jota seurasi syyskuussa 1939 aloitettu, sota-ajan kestänyt epävirallinen, mutta tosiasiallinen dollarikytkös.[19] Sodanjälkeisessä muuttuneessa maailmanjärjestyksessä dollarikytköksestä tuli virallinen Bretton Woods-järjestelmän ”valtiollisten kultakantojen” myötä. Muiden länsimaiden mukana Suomi kokeili vielä kerran kultakantaa kytkiessään dollarin hallitsevana kultaan, ja vähäisemmät valuutat dollariin. Tämä vuonna 1971 päättynyt epäsuora kultakanta on toistaiseksi jäänyt läntisten teollisuusmaiden viimeiseksi.

Vuosien 1929–1939 välistä maailmantaloutta leimasivat kasvava epävarmuus ja protektionismi. Puntakytkös, eli ns. Puntaklubiin (Sterling Club) ei ollut vain Suomen oma erityisratkaisu, vaan punta-alueeseen kuului ajanjaksolla merkittävä osa maailmantaloudesta ja kansainvälisestä kaupasta. Suurimman osan brittiläistä imperiumia lisäksi mm. kaikki Pohjoismaat, Viro, ja Portugali kytkivät kultakannan romahdettua valuuttansa puntaan. Japani ja Argentiina pitivät yllä ”löyhempää” kytköstä. Kaikki maat eivät hylänneet kultakantaa 1930-luvun laman myötä. Ranskan ympärille muodostui Benelux-maiden, Italian, Sveitsin ja Puolan ns. kultablokki, joka lopullisesti lakkasi olemasta vasta vuonna 1936 Ranskankin hylätessä franginsa kultakannan. Yhdysvaltojen talouden painoarvon vuoksi ns. dollarialue muodosti oman blokkinsa. Myös Saksan ympärille on joskus katsottu muodostuneen oma kahdenvälisin kauppasopimuksin operoinut, huomattavan protektionististen maiden blokki. Valtiot ajoivat taloudellisia intressejään tietenkin koordinoidun kansainvälisen toiminnan ohella kahdenvälisesti tuolloinkin. Ranskan, Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian kolmenvälinen rahasopimus 1936 oli keskeinen syy kultablokin lopulliseen kaatumiseen.[20] Näin ollen tämän tutkimuksen yhteydessä tarkasteltavia investointeja ja muuta yritysten toimintaa analysoitaessa relevantti kansainvälinen valuutta-alue, Suomen poliittinen viiteryhmä ja keskeisimmät viennin kohdemaat ovat melko lailla yhtä.

2.2 Kiinteä valuuttakurssi, vientiteollisuuden harvainvalta?

[19] Kuusterä & Tarkka 2010, 533 ja 542–543.
[20] Kuusterä & Tarkka 2010, 532–543.

Puntakytkennän erikoisiin piirteisiin kuuluu, ettei sitä milloinkaan vahvistettu lainsäädännöllä tai keskuspankin omalla säännöksellä, eikä asiaa käsitelty parlamentaarisesti. Sama koski toki sota-ajan vallinnutta epävirallista dollarikytkentääkin. Ero esimerkiksi kultakanta-, ja eurojärjestelmiä edeltäviin poliittisiin ja juridisiin prosesseihin on melkoinen. Klassisen makrotalousteorian mukaan tämä tarkoittaisi, ettei markkinoilla voisi milloinkaan vallita aivan täyden sääntöpohjaisuuden (”Rule of Thumb”) mukaista luottamusta rahapolitiikkaan; keskuspankki voisi milloin tahansa poiketa ilmoittamastaan ”säännöstä” (markan kiinteä puntakurssi), mikäli olosuhteet loisivat jälleen riittävän poliittisen paineen hylätä sääntö. Lain tai keskuspankin oman ohjesäännön kahlitsema rahapolitiikan toteuttaja ei voi ”sortua” tiukan paikan tullen korjaaviin toimenpiteisiin, mikä pitää rahapolitiikan teoriassa täysin ennustettavana. Suurista nälkävuosista asti lähes yhtäjaksoisesti arvometallikantaiseen markkaan tottuneelle talouselämälle tällainenkin järjestely tarjosi kuitenkin alun epäilysten jälkeen auttavasti rahapoliittista uskottavuutta, kuten myöhemmin saadaan huomata.

Rahapoliittisella uskottavuudella, johon Suomen pankki politiikallaan pyrki[21] on kuitenkin epäsuorat maksajansa. Suuren laman muita aspekteja koskeva tutkimus on tehnyt kiusallisen selväksi, ettei valittu rahapoliittinen linja palvellut maan väestön suurta enemmistöä edustaneen elinkeinoryhmän etua.[22] Suurimmat teollisuusyrityksetkään eivät koostuneet yksinomaan, tai välttämättä kaikilla mittareilla edes enemmistöltään metsäteollisuuteen luettavasta tuotannosta.[23] Metsäteollisuuttakin harjoittivat myös monialayhtiöt. Rahoitusolot niin ikään erosivat toimialojen välillä jyrkästi, eikä koko maan luottokantaa kiirehditty yhtä kovasti konvertoimaan rahapolitiikkamuutosten yhteydessä kotimaan valuuttaan.

Siten kaikki velalliset eivät hyötyneet markan nopeasta pudotuksesta ja jämäyttämisestä alentuneelle tasolleen. Varsinkaan, kun vanhan rahajärjestelmän sääntöjen mukaan myötäsyklisesti kohti lamaa nousseet[24] korot eivät uusien oppien käyttöön ottamisesta huolimatta vielä laskeneet. Yksi suuri valitun valuuttapolitiikan kärsijä oli maatalous. Maailmansotien välisen ajan Suomi oli edelleen valtaosaltaan agraarinen maa. Maaseudulla myös asui vielä itsenäisyyden alussa yli neljä viidennestä väestöstä.[25] Huolimatta nopeasta teollistumisesta kaupunkiväestön osuus kasvoi 1860-luvun muutamasta prosentista 1940-luvulle tultaessa noin 25 prosenttiin, ja saavutti 40 prosentin osuuden

[21] Kuusterä & Tarkka 2010, 527–528.
[22] Häggman 2006, 138. Kuusterä & Tarkka 2010, 537–541.
[23] Suurimpien yhtiöiden joukon koostumuksesta Hjerppe 1979, 172–174.
[24] Kuusterä & Tarkka 2010, 507–509 ja 518.
[25] Siltala 2018, 68

vasta 1960-luvulla.[26] Esimerkiksi Saksassa agraarisen väestönosan osuus oli maailmansotien välisellä ajalla enää noin neljännes.[27]

Jo aikalaiset ryhtyivät mittaamaan maatalouden velkakriisiä, ja se on saanut runsaasti tutkimuksellista huomiota myöhemminkin. Kriisiä on kartoitettu sekä valtakunnallisesti että paikallisesti. Tuoreempaa tutkimusta edustavat paikalliseen kriisiin keskittyvät Juha Maijalan ja Harri Rantalan tutkimukset. Ns. Frangilainoilla oli Suomen maatalouden luototuksessa huomattavan suuri merkitys. Rahoitusolojen ja pankkisektorin vakautuessa maataloudellekin oli itsenäisyyden alkuvuosina avautunut pääsy ulkomaisiin rahoituslähteisiin ennennäkemättömällä tavalla.[28] Lainojen ottaminen ulkomaan valuutassa ei tietenkään sisältänyt valuuttakurssiriskiä kansainvälisesti kultakantaisen rahajärjestelmän oloissa. Sen sijaan vuosikausia 1920-luvun nousukaudella leväperäisesti toimineiden finanssialan valvontaviranomaisten ja äkillisesti kadonneiden kiinteiden valuuttakurssien yhdistelmä oli massiivinen ongelma. Teollistuneen maailman trendien mukaisesti pankkisääntelyä kiristettiin Suomessakin 1933–1934.[29] Myös kansallismielisten pyrkimysten politiikan sotkeminen mukaan liikepankkitoimintaan, erityisesti KOP: iin, syvensi edessä odottanutta luottomarkkinoiden korjausliikettä.[30]

Kaikista Suomen maatiloista pakkohuutokaupattiin varsinaisina kriisivuosina 1929–1936 noin 7 prosenttia, yhteensä 16628 tilaa.[31] Pakkohuutokauppoja koskevassa tutkimuksessa on lisäksi havaittu maatalouden uusjaon painottuneen paikoitellen selkeästikin keskisuuriin ja suuriin tiloihin.[32] Suurempien tuotantoyksiköiden parempi pääsy rahatalouden piiriin ja moderneille pääomamarkkinoille velkaantumaan on selityksenä melko ilmeinen. Kaikkien pienimmillä tuottajilla ei ehkä ollut samalla tavalla mahdollisuuttakaan saada rahoituslaitoksilta mittavia lainoja koneinvestointeihin, eivätkä ne näin ollen olleet 1931 alkaen yhtä suurta hätää kärsimässä markan kurssin romahtaessa kultaan sidottuja valuuttoja vastaan. Toisaalta pieni yksikkökoko on lähtökohtaisesti synonyymi alemmalle tuottavuudelle, suuremmalle työvoimavaltaisuudelle ja vähemmälle mekanisaatiolle, kuin suurempien tuotantoyksiköiden oloissa.

Kuten monen muunkaan taloudellisen onnen tai onnettomuuden kohdalla, eivät maatalouden velkakriisinkään vaikutukset koskettaneet tasaisesti kaikkia alueita. Absoluuttisin luvuin eniten pakkohuutokauppoja tapahtui 1930-luvun laman aikana Viipurin läänissä, huippuvuonna 1933 jopa

[26] Laakso & Loikkainen 2004, 65.
[27] Tooze 2006, 29.
[28] Rahoitusoloista Keskisarja & Kuisma 63 ja 100–104.
[29] Keskisarja & Kuisma 2012, 110–112 ja 114.
[30] Keskisarja & Kuisma 2012, 102–108.
[31] Maijala 2005, 50–52.
[32] Maijala 2005, 109 ja 214–215.

1000 kappaletta. Toiseksi suurimman kärsijän, Oulun läänin huippulukema vuodelta 1934 on lähes 800 pakkohuutokauppaa. Kuopion läänissä meni samana vuonna lähes 500. Vaasan lääni ylsi lähes samaan. Vähiten kärsineitä noin parinsadan pakkokaupan huippuluvuin olivat Mikkelin, Uudenmaan, sekä Turun ja Porin läänit. Huippuvuosina 1933 ja 1934 suhdannekäänne oli jo muuttunut kansantalouden muilla aloilla näkyväksi. Vuoden 1936 pakkohuutokauppojen määrä maanlaajuisesti oli edelleen yli kolminkertainen vuoteen 1929 nähden.[33]

Suurin myyntipiikki ajoittuu juuri markan puntakytköstä maaliskuussa 1933 seuranneeseen noin vuoden ajanjaksoon. Rahapolitiikan voittajan investointisuma 1930-luvun mittaan toi osalle pahiten kärsineistä lääneistä kompensaatiota. Viipurin läänin alueen investointien osalta helpotus jäi kuitenkin äärimmäisen lyhytaikaiseksi. Pohjanmaan ja Oulun seudut taasen jäivät alueen maatalouden kärsimyksen määrään nähden teollisista investoinneista melko osattomiksi, kuten myöhemmin saadaan havaita. Se mittaluokka, jolla maatalouden velkakriisi kosketti Suomen agraarista väestöä ja erityisesti sen koneellistuneempaa (juuri velkaantunutta) osaa ei liene kovin suuresti pienempi, kuin sota-ajan jälkeinen väestön uudelleenasutus.

Niin ikään tekstiiliteollisuus, joka työllisyydellä mitattuna edusti Suomen teollisuudesta noin kuudennesta, on ainakin lähtökohtaisesti ollut toimeenpannun rahapolitiikan häviäjä. Suomi ei ilmastostaan johtuen ole voinut tuottaa itse raakapuuvillaa. Pellavaa voitiin raaka-aineeksi tuottaa kotimaassakin, mutta silti sotilaallisten kriisien katkaistessa tuonnin oli siirryttävä korvikemateriaalien käyttöön. Ilmeisestä tuontiriippuvuudesta huolimatta tekstiiliteollisuus näyttäisi kuitenkin toipuneen nopeammin kuin koko teollisuus keskimäärin. Tuotannon volyymi ja työllisyys ylittivät vuoden 1928 tasonsa vuosina 1933 ja 1934, eli vuoden ”etuajassa”.

Tekstiiliteollisuuden tapaus on mielenkiintoinen myös siksi, että se poikkeaa alan tilanteesta maissa, joissa toimittiin yleisesti jalostamattoman tuontipuuvillan varassa. Esimerkiksi tuontiriippuvainen Saksan tekstiiliteollisuus, huolimatta merkittävyydestään työllistäjänä, oli yksi Hitlerin hallinnon protektionismin suuria kärsijöitä. Kiireellä sotaan varautuvat ja autarkiaa tavoittelevat kansallissosialistit suhtautuivat keskinäisriippuvuuksia luoviin tuontivetoisiin kulutustavaravalmistajiin avoimen vihamielisesti.[34] Saksan talouskasvua ajoi juuri se sotaan varustautuminen[35], jota aikalaiset Puunjalostusteollisuudessakin pitivät selvänä viimeistään 1936. Tässä suhteessa saksalaisten protektionismi poikkesi jyrkästi muista.

[33] Maijala 2005, 52–55.
[34] Tooze 2006, 130–132 ja 174–175.
[35] Tooze 2006, 63–66.

Suomalaisella tekstiiliteollisuudella muun kotimarkkinateollisuuden tapaan ei toki ollut riesanaan samoissa määrin tuontirajoituksia, kuin monessa muussa maassa. Pienellä maalla ei kansainvälisessä kauppapolitiikassa ollut juuri varaa muuhun kuin vastavuoroisuuteen. Maailman raakapuuvillan tuotanto myös paljolti sijoittui alueille, jotka 1929 jälkeen joko irrottautuivat kultakannasta tai devalvoivat valuuttaansa. Yhdysvallat hylkäsi kultakannan vasta kesällä 1933, ja Kiinassa vallitsi edelleen 1800-luvun perintönä valuutan hopeakanta. Intian tapauksessa puntasidonnaisuus, Sterling Exchange System (SES), tarkoitti yhtäläistä 25 % devalvoitumista suhteessa kultaan jo 1931. Joidenkin tekstiiliteollisuuden globaalien raaka-ainetuottajien suhteelliset hinnat siis myös putosivat merkittävästi laman alkupuolella. Puntaklubiin kuulunut Intia kuitenkin kiinnitti valuuttansa puntaan vuoden 1930 kurssilla jo vuoden 1931 lopulla, ja kyseisessä maaryhmässä Suomi jäi lopulta melko yksin valuuttansa alentuneen puntakurssin kanssa. [36]

Vaikka kotivaluutan kurssi ulkomaanvaluuttoja vastaan notkahtaisi, leimallisen kotimarkkinateollisuuden (Idän markkinoiden sulkeuduttua ensimmäisen maailmansodan lopussa) kotimaiset asiakkaat maksavat edelleen markoissa, ja oman tuotannon ollessa tuontihyödykkeiden varassa ulkomaan valuutan arvon notkahdus tukee omaa kannattavuutta. Maailmanlaajuisen laman oloissa tietenkin kotimaisen ostovoiman heikkeneminen iskee kysyntään mutkan kautta. Lisäksi kuuluessaan edellä kuvatusti melko harvalukuiseen alentuneella kurssilla valuuttansa kiinnittäneisiin maihin Suomi hankki kotimarkkinateollisuudelleen kuvatusta mekaniikasta lähinnä huonot puolet.

Useiden toimialojen metsäteollisuutta kovemmasta kriisistä huolimatta kaikkien näiden rahoittajana toiminut mahdollistaja, pankkisektori, selvisi äärimmäisen keskittyneenä Suuresta lamasta kansainvälisesti vertaillen huomattavan hyvin.[37] Pienemmistä velallisyksiköistä koostuneista sektoreista, kuten maataloudesta ja rakennusteollisuudesta poiketen raskas vientiteollisuus ei korkokantaa ja luotonsaantia koskevasta kitkerästä kommentoinnistaan päätellen vaikuttaisi saaneen aivan niin suurta määrää velkavipua juuri jyrkänteen reunaa lähestyttäessä kuin olisi halunnut.[38] Tätä voi perustellusti väittää onneksi onnettomuudessa. Rakennusteollisuuden myötäsyklisen lamaan sukeltamisen yhteydessä esiintynyt velkadeflaatio[39] ei tyypillisesti voine olettaa kohtelevan teollisuusyritystä yhtään armollisemmin, kuin asuntorakentajaakaan. Pikemminkin päinvastoin. Teollisuusyrityksen koneet ja kalusto ovat hyvin erikoistunutta, vaikeasti siirrettävää, niiden markkina on ”ohut” ja likviditeetti erityisesti suhdanneherkkää tavaraa valmistettaessa heikko. Paperi

[36] Kiinnityskursseista Kuusterä & Tarkka 2010, 536.
[37] Keskisarja & Kuisma 2012, 109–116.
[38] Siltala 2018, 81–85. Korkeaa korkokantaa kritisoidaan myös jokaisessa Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomuksessa ennen vuotta 1929, ja tasaisesti sen jälkeenkin. Viesti korkojen osalta on sama Puunjalostusteollisuuden vuosikertomuksissa.
[39] Hannikainen 2004, 35–36.

ja sellu eivät ehkä ole aivan kaikkein suhdanneherkimpiä tuotteita, mutta muut edellä mainitut tekijät niihin liittyvässä kaikkein arvokkaimmassa konekannassa korostuvat sitäkin enemmän. Sama koskee näiden yhtiöiden omistamia kiinteistöjä. Ne soveltuvat ilman kattavaa korjausrakentamista ja massiivisten tuotantovälineiden poistamista huonosti mihinkään muuhun tuotannolliseen toimintaan, ja halukkaita teollisia ostajia matalasuhdanteessa on tietenkin harvassa verrattuna vaikkapa asunnontarvitsijoihin. Sijainti korvessa palvelee tietenkin nimenomaan metsäteollisuuden raaka-aineen saatavuutta, mutta heikosti muuta tuotannollista toimintaa, ellei ostajalla ole kalustoa ja/tai mahdollisuutta hyödyntää tuotantolaitoksen läheisyydessä tyypillisesti sijainnutta vesiväylää. Globaalissa mitassa Suomessa toteutuneet yli-investoinnit ja luottoekspansio ennen vuotta 1929 olivat joka tapauksessa varsin maltillisia.

2.3 Maailmanmarkkinat puunjalostusteollisuudelle Suuren laman alla

Mittasuhteiden hahmottamisen vuoksi on paikallaan tarkastella hieman maailmanmarkkinoita, joilla Suomenkin puunjalostusteollisuus toimi Suuren laman alla ja sen aikana. Toimialan globaaleja lukuja esittelee kattavasti Puunjalostusteollisuuden ensimmäinen nousukauden vuosikertomus 1933. Laman aattona 1929 maailman paperin ja pahvin tuotanto ylitti 20 miljoonaa tonnia, josta paperin osuus oli noin kolme neljännestä. Noin neljännes tuotannosta oli kansainvälisen kaupankäynnin kohteena. Pohjois-Amerikan markkinoilla oli tuolloinkin aivan keskeinen merkitys. Yhdysvaltojen oma paperin ja pahvin tuotanto oli noin 10,1 miljoonaa tonnia, josta noin 60 % paperia ja 40 % pahvia. Tästä sanomalehtipaperin osuus oli noin 1,3 miljoonaa tonnia. Vuoteen 1932 mennessä paperin ja pahvin tuotanto pudonnut 7,1 miljoonaan tonniin eli 56 %iin USA:n tuotantokyvystä Toimialan toisen mahtimaan, Kanadan paperin ja pahvin tuotanto puolestaan oli laman aattona noin 3 miljoonaa tonnia.[40]

Sanomalehtipaperi oli maailmanmarkkinoilla tärkein. Kaikkiaan sanomalehtipaperin tuotanto 1929 oli 7,32 miljoonaa tonnia, joka supistui 1931 mennessä 6,62 miljoonaan tonniin, ja edelleen 1932 6,1 miljoonaan tonniin. Vuoden 1932 sanomalehtipaperin tuotannosta liki puolet syntyi Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Pohjoismaat yhteensä vastasivat noin yhdeksän prosentin osuudesta. Suomen osuus yksin tästä oli 3,5 %, eli noin 215 000tn, josta vientiin meni 201 000tn (93,48 %). Ruotsi vei 245 000 tonnistaan 188 000 (76,74 %). Norja taas 180 000 tonnista 161 000 (89,44 %). 1932 liikkuneesta kansainvälisen kaupan sanomalehtipaperimäärästä Pohjoismaiden 550 000tn oli noin viidennes.[41]

[40] Puunjalostusteollisuuden keskusliiton vuosikertomukset 1932 ja 1935.
[41] Ibid.

Pohjoismaiset tuottajat eivät tietenkään voineet odottaa samaa kotimarkkinoiden selkänojaa vientiä uhkaavaa protektionismia vastaan, kuin kilpailijansa erityisesti Pohjois-Amerikassa. Puunjalostusteollisuuden laskelmien mukaan vuosina 1930–1933 maailmassa suljettiin 41 paperitehdasta ja 12 pahvitehdasta. Maailman sahatuotanto puolestaan kohosi juuri ennen lamaa noin 32 miljoonaan standarttiin, josta Pohjois-Amerikan osuus oli noin 17,5 miljoonaa, ja Euroopan 11,5 miljoonaa standarttia. Kansainvälisen kaupan osuus tästä määrästä oli noin 7,5 miljoonaa standarttia, josta puolestaan Euroopan osuus oli noin viisi miljoonaa standarttia. Suomen miljoonan standartin molemmin puolin liikkunutta sahavientiä voi suhteuttaa tähän. Sahatuotannon kapasiteetin laskua lamassa on sen huomattavasti pienemmän pääomavaltaisuuden ja nopeamman ylös-, sekä alasajon vuoksi vaikeampi määrittää.

Suomessa Suuri lama tunnetusti alkoi hieman aiemmin, kuin Atlantin takana. Merkittävä ero Suomen metsäteollisuuden kehityksessä lamaan asti suhteessa kanadalaisiin ja amerikkalaisiin kilpailijoihin onkin suomalaisten investointien hiipuminen selvästi aiemmin. Vuodet 1927–1928 suomalaiset teollisuuspiirit valittivat Suomen pankin ylläpitämän 6 % korkokannan olevan aivan liian korkea ja vähentävän tuotantoa ja teollisia työpaikkoja lisääviä investointejaan. Suomen paperintuotanto vuosina 1927–1929 oli melko tasaisesti hivenen yli 300 000 vuotuista tonnia. Jopa lamavuosiin verrattuna investoinnit todella olivat vähäisiä, kuten myöhemmin saadaan havaita. Lähinnä Kankaan, Nokian ja Serlachiuksen uudet koneet nousevat maininnan arvoisiksi, ja käytöstä poistui useita koneita. Varkauden tehdas käynnistyi juuri 1926 lopussa, mutta sen vastapainoksi moni yritys lopetti paperinvalmistuksensa juuri globaalin laman alla.[42]

Yksin Kanadassa käynnistettiin 15 uutta paperikonetta vuonna 1927, vastaten 500 000 tn sanomalehtipaperin tuotantoa. Siis suunnilleen yhtä paljon, kuin minkä Pohjoismaat tuottivat vientiin laman viimeisenä vuonna. Yhtä suuria investointisuunnitelmia oli Paperitehtaitten yhdistyksen tiedossa seuraavalle vuodelle. Kysyntä ei tuolloinkaan, kaksi vuotta ennen laman varsinaisena katalyyttina yleisesti pidettyä Wall Streetin pörssiromahdusta pysynyt tarjonnan kasvun tahdissa. Amerikan mantereella paperitehtaat pyörivät yhdistyksen tietojen mukaan jo 85 % kapasiteetilla.[43] Kanadan massiivinen investointibuumi vaikutti Pohjoismaissakin esiintyvään investointihalukkuuteen negatiivisesti saturoidessaan markkinan jo tulevan kasvunkin osalta. Laajentumisralli ei hellittänyt vielä seuraavanakaan vuonna. Paperiyhdistys raportoi Yhdysvalloissa pannun käyntiin 33 uutta konetta, yhteensä noin 600 000 tn edestä vuotuista tuotantokapasiteettia enimmäkseen kirjoitus-, kirja-, ja voimapaperia varten. Kanadassa taas käynnistettiin 14 uutta konetta

[42] Puunjalostusteollisuuden keskusliiton vuosikertomukset 1928–1929.
[43] Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomus 1927.

etupäässä sanomalehtipaperin valmistukseen, kapasiteetiltaan yhteensä 450 000 tn. Lisää kapasiteettia syntyi tietenkin Euroopassakin.[44]

Suomella oli kokoaan suurempi asema sahatavara- ja puunjalostustuotteiden maailmanmarkkinoilla, mutta Atlantin takaiset vuotuiset tuotantokapasiteetin uudisrakentamiset ovat olleet laman aattona kerrassaan valtavia. On ilmeistä, että teollisuuspiireissä korkeaksi moitittu korkokanta ainakin jossain määrin esti suomalaista teollisuutta ajamasta yhtä rajusti päin seinää, kuin massiiviseen ylituotantokapasiteettiin investoineet amerikkalaiset ja kanadalaiset. Jälkimmäisten paperiyhdistys itsekin huomautti juuri ennen laman käännekohtaa 1932 käyttävän tuotantoaan edelleen hädin tuskin 50 %:lla maksimista. Vasta vuoden 1935 alussa mainitaan Kanadan saavuttaneen päättyneen vuoden marraskuussa tuotannossaan 1929 tason, ja Yhdysvaltain tuotannon jääneen edelleen tämän alle. Kuten todettiin, tuolloinkin tehtaat Atlantin takana kävivät vajaateholla kysynnän kasvun laahatessa jäljessä.[45] Vuoden 1936 aikana, aivan uuden nousukauden Atlantin takaisen taitteen aattona, saavutti sikäläinen teollisuustuotannon yleisindeksi tason, jolla se oli ollut ennen ajamistaan päin seinää vuonna 1929. Indeksi kohosi 8 % tämän tason yläpuolelle vuoden 1937 aikana, päätyen tasan vuoden 1929 tasolle vuoden 1937 lopussa.[46] Vaikutusten ehdittyä Suomen metsäteollisuuteen jatkuisi nousu 1939 enää akuuttina varustautumis- ja hamstraussuhdanteena.

2.4 Vapaakaupan toinen kriisi, merkantilismin paluu

Kultakantajärjestelmä vaatisi, kuten edellä todettiin, toimiakseen äärimmäistenkin markkinavoimien ja hintain muutosten hyväksymistä sellaisenaan ja nopeasti. Tässä rahajärjestelmässä finanssipoliittisine implikaatioineen ei ole sijaa ”saavutetuille eduille” ja totutuille hintatasoille. Kultakanta oli kuitenkin se järjestelmä, joka oli tehnyt 1870-luvulta aina ensimmäiseen maailmansotaan mahdolliseksi ennennäkemättömän pääoman liikkuvuuden yli kansallisvaltioiden ja talousalueiden rajojen, ja kahlitsi erittäin tehokkaasti poliitikkojen haaveet ajaa epätavanomaista, ei-klassista talousoppia seuraavaa talouspolitiikkaa. Ensimmäisen maailmansodan jälkeinen paluu vanhan maailman rahajärjestelmään jäikin yhtä lyhyeksi kuin hauras vakaus ja toipuminenkin.

Suuren laman käynnistämää kansallisten valuuttojen joukkopakoa kultakannasta seurasi tunnetusti protektionismin hyökyaalto valtioiden välillä. Valtioiden hylätessä eri tahtiin kiinteän, joustamattoman valuuttakurssin järjestelmän oli kultakannassa vielä sinnittelevillä osapuolilla erityinen houkutus löytää vaihtoehtoisia keinoja vaihtotaseen ja viennin tukemiseen. Kun valuutta ei

[44] Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomus 1928.
[45] Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomukset 1932 ja 1935.
[46] Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1937, 1–5.

jousta, eivätkä hinnat, mukaan lukien reaalipalkat, jousta kultakannan edellytysten mukaisesti, ei jäljelle jää juuri muuta kuin tuonnin rajoittaminen alentuneen viennin mahdollistamille tasoille tavalla tai toisella. Pitkällä aikavälillä useimpien maiden on saatava myydyksi ulkomaille ainakin yhtä paljon kuin sieltä ostavatkin, ellei maan velanhoitokykyyn nyt jostain syystä luoteta äärettömyyteen asti. Merkille pantavaa onkin, että juuri kultakantaan jääneet maat tulivat vanhan järjestelmän vuoteen 1936 jatkuneen kuolinkamppailun aikana kuulumaan protektionistisimpien joukkoon.

Kultakannan vapaan kaupan ideaalin ja sisäpoliittisten vakautustarpeiden yhteentörmäyksestä käytännön politiikassa syntyvän haaksirikon vastaanotto metsäteollisuuden piirissä on vähintäänkin mielenkiintoinen. Kuten todettua, on toimintaympäristön ennakoitavuutta vientiin keskittyvälle pääomaintensiiviselle prosessiteollisuudelle pidetty yleisesti elintärkeänä. Metsäteollisuuden käsitykset valuuttapolitiikan ja toimintaympäristön ennakoitavuuden yhteydestä olivat ennalta arvattavasti melko kielteisiä ”kansallisille kokeiluille”. Vielä vuosien 1931–1932 katsauksessaan puunjalostusteollisuus harmittelee Englannin luopumista 20.9.1931 kultakannasta, ja nimeää tämän yhdeksi syistä protektionistiselle vyörytykselle. Kuitenkin kultakannasta 1931 jälkeen irtautuneiden maiden edelleen kultakantaisia maita nopeammasta toipumisesta tunnustettiin tapahtuneena tosiasiana jo 1934 jälkeen. Brittiläinen punta-alue saa vuolaita kehuja, joskin sen laaja-alaisuuteen liittyvillä varauksilla. Kullasta irtautuneeseen Sterling-alueeseen alkuvaiheessa liitetyt inflaatiopelot ovat osoittautuneet aiheettomiksi.

”Että Englannin esimerkki on ollut onneksi ja että se on monessa suhteessa osoittautunut perustaksi taloudelliselle elpymiselle, osoittaa sekin, että paitsi Skandinavian maita on esimerkkiä seurannut myös joukko sellaisia valtioita, jotka aluksi seurasivat kultablokkipolitiikkaa. Näistä voi ennen muita mainita Belgian, Itävallan ja Tšekkoslovakian. V.1935 ovat nämä noudattaneet sterlingpolitiikkaa yleensä tyydyttävin tuloksin ja ilman niitä inflaatioseurauksia, joita pelättiin ennen näihin toimenpiteisiin ryhtymistä.”

Vertailukohtana esitelty kultakantaisten maiden tilanne on metsäteollisuuden näkökulmasta lohduton[47]:

”Kultablokkimaissa tilanne on toinen. Työttömyys on noussut, teollisuustuotanto laskenut ja kauppatase on jyrkistä säännöstelytoimenpiteistä huolimatta ollut epätyydyttävä. Kuten yllä mainittiin, ovat Itävalta, Belgia ja Tšekkoslovakia huomanneet kultablokkipolitiikan tuoman

[47] Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1934, 5.

rasituksen ja jättäneet sen hyvin tuloksin. […] Ranskalaista kauppapolitiikkaa kiristetään yhtä mittaa ja yhä ilmeisemmäksi on käynyt, että sillä pyritään omavaraisuuteen."

Myös Hollannin, Sveitsin ja Italian tuontikiintiöjärjestelmää ruoskitaan armotta. Samoin Saksan, jonka clearingjärjestelmää ja valuuttakontrolleja pidetään jopa perinteisiä tullimuureja pahempina kaupan esteinä. Osansa saavat myös Turkki, Puola, koko Balkan ja Baltia. Jopa Kiinan ja latinalaisen Amerikan kauppapolitiikkaa harmitellaan, ennalta arvattavasti ja syystäkin. Kauppapoliittisesta katsauksesta huokuu pienen, vientivetoisen maan synkkä näkymä tulevaisuuteen.[48] Vuoden 1932 katsaus on toimintaympäristöä koskevissa arvioissaan lohduton:

Paperiteollisuuden osalta ovat vuosien 1931–1932 olleet ehkä suuremmat kuin minkään muun maamme puunjalostusteollisuuden osalta, sillä kehitykselle luonteenomaiset protektionistiset toimenpiteet ovat eniten kohdistuneet paperiin, se kun on täysvalmisteita lähimpänä olevaa tavaraa

[…]

Jo vuosi 1930 oli vaikea selluloosateollisuudellemme. taloudellisen maailmanpulan ja kauppapoliittisten toimenpiteiden takia, jotka horjuttavat taloudellisia oloja joka alalla, tilanne on kahtena viime vuonna pysynyt huonona. Arvattaessa vaikeuksien olevan tulossa ryhdyttiin jo muutamia vuosia sitten tilannetta parantamaan supistamalla tuotantoa.

[…]

Vuoden 1933 toiveet ovat epävarmoja. Protektionistiset pyrkimykset eivät näytä heikkenevän Myyntimahdollisuudet Yhdysvaltoihin, joka maa ennen on kuluttanut suurimmat määrät, supistuvat pulan vaikutuksesta minimiin, millä seikalla varmasti on suuri vaikutus.

Kuitenkin jo 1934 arvioissa synkkä korpivaellus on taakse jäänyttä.

Kansainvälisillä tavaramarkkinoilla on ollut huomattavissa pysähdystä hintain laskussa ja paikoitellen hintain nousuakin. Varhemmin varsin runsaiksi kerääntyneet suurartikkelien varastot ovat osoittaneet vähenemistä. Myöskin vähittäiskaupan kehityskäyrissä on ollut havaittavissa merkkejä suotuisammasta suunnasta. Erityisesti on voitu panna merkille, että Englannissa talouselämä on osoittanut selviä elpymisen merkkejä. […] Useimmissa maissa, jotka kuuluvat punta-blokkiin, on kehitys käynyt samaan suuntaan, joskaan ei niin selvästi. Vastakohtana parantuneille suhdanteille Englannissa ja niissä maissa, jotka valuuttapolitiikkansa mukaisesti ovat seuranneet Englantia, on toiselta puolen kehitys ns. kultakantamaissa, jotka valuuttapoliittisesti,

[48] Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1935, 2–7, sekä vuosikertomus 1933, 11.

kauppapoliittisesti, ym. suhteissa seuraavat lähinnä Saksaa. […] Kultakantamaitten tuotanto verrattuna punta-blokkimaitten tuotantoon osoittaa, kuten luonnollista onkin, selvästi suotuisampaa kehitystä ensin mainittujen osalta.

Jo 1933 metsäteollisuus kiinnitti huomiota Saksan ja Englannin tullimuurien toisistaan poikkeavaan kohdentumiseen. Brittien tullimuurit olivat valmiille, korkean jalostusasteen teollisuustuotteille varsin korkeat, mutta matalamman jalostusasteen tuotteita kohdeltiin huomattavasti hellemmin. Saksalaisten suojamuurit eivät vastaavalla tavalla huomioineet maan omankaan teollisuuden tarpeita halvoille raaka-aineille ja puolivalmisteille, vaan suunta oli autarkisempi. Saksan vientimahdollisuuksia pidettiinkin metsäteollisuuden piirissä suorasukaisesti ”menetettyinä” vallitsevissa poliittisissa oloissa.[49] Arvio ei osoittautunut ainakaan täysin vääräksi, sillä koko ensimmäinen neljännes 1934 oli Saksan ja Suomen kauppasuhteiden osalta sopimuksetonta aikaa. Sittemmin syntynyt sopimuskin sisälsi aiempaan nähden korotettuja tulleja ja tärkeimpien paperituotteiden kiintiöimisen.[50]

Suomen-Englannin kauppasopimus uudistettiin 29.9.1933, ja astui voimaan 22.11.1933. Sisällöllisesti se oli samansuuntainen muiden Pohjoismaiden kanssa tehtyjen kauppasopimusten kanssa. Koivu, havupuu ja vaneri veistettynä, höylättynä ja sahattuna kohtasivat 10 % tullin. Lankarullat, pahvi, ja eri paperilaadut asetettiin 15–20 % tullien alaisiksi. Kokonaan tullivapaiksi jäivät sanomalehtipaperi, pyöreä puu, selluloosa ja puumassa. Nämä pitivät enimmäkseen voimassa jo vuonna 1932 vallinneen asiaintilan puunjalostusteollisuuden osalta, pois lukien käärepaperin pääsy pois korkeammasta tulliluokasta. Vuoden 1931 protektionistisemman käänteen ensimmäisessä vaiheessa käyttöön otetut Abnormal Importation Actin mukaiset nk. Runciman-tullit saattoivat olla osalle tuotteista jopa 50 %. Nämä jäivät kuitenkin lyhytaikaisiksi, ja 26.4.1932 jälkeen matalan jalostusasteen tuotteet ja välttämättömyyshyödykkeet kohtasivat enimmäkseen 10–20 % tulleja. Korkean jalostusasteen, kuten kemian- ja metalliteollisuuden tuotteet ja ylellisyystavarat taas saattoivat saada ylitettäväkseen 25–33,3 % tullimuurin.[51] Pian tämän jälkeen Saksa irtisanoi Suomen kanssa voimassa olleen kauppasopimuksen, ja myös clearingia koskeva sopimus päättyi vuodenvaihteeseen.

Valuuttaansa devalvoineet tai kellumaan päästäneet kohtasivat myös Ranskan taholta rangaistustoimia. 15 % Surtaxe-lisävero asetettiin myös Suomen viennille Ranskaan 1931–1933. Kauppasopimuksen lisäsopimus 13.3. 1933 poisti suomalaistuotteisiin kohdistetun surtaxe-veron ja

[49] Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1933, 6–9
[50] Vuosikertomus 1934, 4.
[51] Vuosikertomus 1933, 8–10, sekä vuosikertomus 1931–1932, 10–12.

toi monille tuotteille suosituimmuuskohtelun tullien suhteen. Liennytys loppui kuitenkin lyhyeen, jos ehti alkaakaan. Ranska perusti tuontilupajärjestelmän syksyllä 1931, ja järjestelmä monimutkaistui edelleen seuraavana keväänä. Keväällä 1933, siis kauppasopimuksen lisäsopimuksen solmimisen ja Suomen edelliset puolisentoista vuotta kelluneen valuutan puntaan kytkemisen aikaan, säädettiin tuontiluville asetuksella maksut, 8 frangia per 100 kg ja 200 frangia per standartti.[52] Summia suhteuttaessa on syytä ottaa huomioon markan juuri 1931 jälkeen devalvoituneen kymmeniä prosentteja suhteessa tuolloin edelleen kultaan sidottuun frangiin. Tosiasiallisesti siis tuontilupamaksut loivat toisen korotetun tullimuurin tuonnille sellaisista maista, jotka olivat irrottaneet valuuttansa kultakytkennästä ja devalvoineet tai antaneet sen devalvoitua markkinoilla.

Lisäksi tuontikiintiöt olivat lamaa edeltäneeseen tilanteeseen verrattuna erittäin ankarat. Sahatavara ja pyöreä puu kiintiöitiin aluksi 1931 lamaa edeltävälle tasolle. Seuraavana vuonna ne kohtasivat jo 60 % (206 916 tn) kiintiörajoitteen suhteessa vuosien 1925–1929 tuontiin. Ranskalainen lainsäätäjä siis vain päätti ranskalaisten tarvitsevan 60 % lamaa edeltäneestä määrästä puutavaraa. Ratkaisua tuskin on ylitsevuotavasti kiitelty vaikkapa rakennusteollisuudessa ja kaivoksilla. Suomelle tosin myönnettiin 35 000 tn lisäosuus tähän kiintiöön. Kiintiöjärjestelmä ja hintasäännöstely kohtasi 1933 myös sanomalehtipaperia. Selluloosaa tässä protektionismin aallossa kohtasi kenties pienin onnettomuus. Taxe compensatrice verolla kerättiin ostajalta 1–4 frangia sadan kilon tuontilupaa kohden, ja kerätyt tullit oli määrä käyttää ranskalaisten selluntuottajien hyväksi.

Eivät maailma ja suomalaisten vientiyhtiöiden keskeiset markkina-alueet olleet interventionistisesta kauppapolitiikasta likimainkaan vapaita edes klassisen kultakannan aikakaudella. Eskalaation aste ensimmäisen maailmansodan aikana ja uudelleen suuressa lamassa tekevät kuitenkin ymmärrettäväksi teollisuuden, jonka tuotantolaitoksen investointipäätöskin vei usein vuosia, tarpeen pyrkiä lisäämään vakautta ja ennakoitavuutta keskitetyllä vaikutusvallalla. Nousukausi 1933–1937 ei tuonut kestävää tilanteen parantumista vapaakaupan näkökulmasta. Valuuttansa kultaan sidottuna säilyttäneet ”kultaryhmän” maat eivät kyenneet noudattamaan rahajärjestelmänsä edellyttämän talousopin mukaisia vapaakaupan ihanteita olennaisesti paremmin, kuin kullasta irrottautuneetkaan. Italia liiran kultakannasta huolimatta luisui omien geopoliittisten seikkailujensa myötä kohti sotatalouden mukaista protektionismia vuosikymmenen puolivälistä lähtien.[53] Saksan uusi natsihallinto olikin jo valinnut julkilausutun tavoitteen autarkiasta, eikä maata varsinaisesti tunnettu vapaakaupan edistäjänä aiemminkaan. Maa myös hylkäsi kultakannan ensimmäisten joukossa 1931, kuten toki vapaakaupan linnakkeena pidetty Britanniakin. Jälkimmäisen kauppapolitiikassa

[52] Vuosikertomus 1933, 8–10
[53] Celli 2013, 271–282. Cohen & Frederico, 63–64 ja 111.

protektionismin aalto jäi kuitenkin vähäiseksi lähes välittömästi sotatalouteen varautumisen aloittaneen natsihallinnon toimiin nähden.[54] Yhdysvallat turvautui niin ikään protektionismiin kuten muutkin, vaikka sinnittelikin kultakannassa suhteellisen pitkään, maaliskuuhun 1933 asti. Vuoden 1930 Smoot-Hawley-tulleja on pidetty yhtenä keskeisimmistä 1930-luvun laman syventäjistä Yhdysvalloissa.[55] Vastaliike kohti vapaakauppaa seurasi 4 vuotta myöhemmin, laman jo päätyttyä Suomessa.

Keskeisimpien vientimaiden, Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian jättäytyminen kaikkein protektionistisimman maajoukon ulkopuolelle oli Suomelle jokseenkin historiallinen onnenpotku. Puunjalostusteollisuus kommentoi myös varustautumissuhdanteeksi kutsumaansa käynnissä olevaa noususuhdannetta, kultakantajärjestelmän kuolinkamppailua ja Yhdysvaltojen kauppapolitiikan käänteitä nousukauden alkupuoliskolla seuraavasti: [56]

"Kauppapoliittisten rajoitusten lieventämiseksi on huomattavaa työtä tehnyt vain U.S.A., jonka ulkoministeri Cordell Hull tarmokkaasti on ajanut uutta vapaamielisempää kauppapolitiikkaa. V.1934 Kongressin hyväksymän "Trade Agreements Actin" nojalla, joka antoi presidentille huomattavat valtuudet tullien säännöstelyyn nähden, on U.S.A:n hallitus solminut kauppasopimuksia kaikkiaan 15 maan, niiden joukossa Suomen, kanssa. Näiden sopimusten tuloksena on ollut kauppavaihdon huomattava vilkastuminen, ja erikoisesti on U.S.A lisännyt tuontiaan helpoittaen siten tilannetta velallismaihinsa nähden."

Kritiikkiä esitetään myös kultaryhmän profiloitumiselle kauppapolitiikan suurimpien käyttäjien joukossa.[57] Kansainvälisen kaupan lohduttoman tarinan suurimmasta konnasta Euroopassa ei kuitenkaan ole epäselvyyttä:[58]

”Säännöstely- ja rajoituspolitiikan etunenässä kulkee kuten ennenkin Saksa, joka mitä moninaisimmilla säännöstelytoimenpiteillä pyrkii oma-varaisuuteen."

Samassa yhteydessä ylistetyksi tulee suomalaisten Yhdysvaltain viennin lopulle vuosikymmenelle turvannut tariffisopimus, joka solmittiin 18.5.1936 ja astui voimaan 2.11., alentaen tulleja vanerilta,

[54] Puunjalostusteollisuuden aikalaisnäkemyksistä esim. Häggman 2006, 140–143. Saksan autarkiaa tavoitelleesta kauppapolitiikasta mm. Tooze 2006, 27–33 ja 49–58.
[55] Amerikkalaisen protektionismin suurnimiksi muodostuneista Smoot-Hawley-tariffeista esim. Cohn 2016, 220–223.
[56] Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1936, 3–4.
[57] Ibid.
[58] Ibid.

lankarullilta, sekä eräiltä pahveilta. Tärkeimpänä kuitenkin edellä esitettyihin osastojen vientimääriin liittyen täysi tullivapaus sanomalehtipaperille ja puuhiokkeelle.[59]

Raaka-ainerikkaan kotimaan omanneelle Suomen metsäteollisuudelle relevanteinta kauppapolitiikkaa olivat tietenkin valuuttakurssimuutosten ohella ulkomaiden tuontikiintiöt ja -tullit. Markan puntakytköksen kannalta positiivista Suomen viennin kohdemaat huomioiden tietenkin ovat myös Yhdysvaltojen ja Britannian läheiset taloudelliset suhteet. Suurista maista muun muassa Ranska siirtyi 1939 täyteen valmiin sanomalehtipaperin tuontikieltoon kotimaisen tuotantonsa suojelemiseksi, hylättyään kultakannan kolme vuotta aikaisemmin. On sinänsä kiinteiden valuuttakurssijärjestelmien tutkimuksenkin kannalta erittäin kiinnostava ilmiö, että kauppapolitiikasta pidättäytymiseen rahajärjestelmällään sanattomasti sitoutuneet maat likimain vähiten noudattivat niitä sääntöjä, joita kultakannan teoria edellyttää. Markkinareaktioiden ottaminen annettuna vaikuttaisi kohdanneen politiikassa ja psykologiassa ylitsepääsemättömän esteen.

Tällaisissa oloissa keskitetyn neuvotteluvoiman arvo nousi erittäin korkeaksi. Niinpä ajanjakson vientiteollisuuden historia on yritysten ohella suurelta osin myös keskitettyjen myyntiorganisaatioiden, kartellien historiaa. EU-Suomea edeltäneeltä ajalta tunnetut Finncell ja Finnpap syntyivät ja kasvoivat myöhempään asemaansa maailmansotien välisellä ajalla, ja yhdistivät voimansa vanhempaa, alemman jalostusasteen metsäteollisuutta edustaneen Suomen Sahanomistajayhdistyksen kanssa. Neuvotteluvoiman ohella suuntautuminen tietyille markkinoille on antanut, ainakin lähtökohtaisesti, kilpailuetuja. Pitkien toimitussopimusten oloissa valuuttakurssimuutoksilla on potentiaali sekä turmella koko sopimuksen kannattavuus, että nostaa se pilviin. Jälkimmäinen riski muuttui yhtäkkiä suurtenkin valuutta-alueiden osalta akuutiksi syksyllä 1939.

Rahapolitiikkana markan kiinteän puntakurssin ylläpitäminen on suuri riskien leikkaus Iso-Britanniaan ja muihin puntaan valuuttansa kiinnittäneisiin maihin tuotantonsa myyville. Edelleen kultakannassa sinnitelleiden ostajien kotivaluuttojen volatiliteetti tietenkin oli vähäinen ja kultakannasta irrotettu markka näihin nähden huomattavan halvaksi kellunut. Kauppapolitiikassa nämä maat sen sijaan pyrkivät ottamaan takaisin sen, minkä katsoivat toisten epäreiluksi koetussa valuuttakurssissa menettävänsä. Kultakannasta irrotettu ja puntaan sitomaton Yhdysvaltain dollari oli tietenkin suhteellisen vakaa. Olihan sen talous 1930-luvun taitteessa aikalaisekonomistien mittaamana likimain yhtä suuri, kuin Saksan, Neuvostoliiton, Iso-Britannian ja Ranskan yhteensä.[60]

[59] Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1936, 9.
[60] Tooze 2006, 136–137.

Monen muun valuuttansa vapaasti tai ohjatusti kelluttaneen volatiliteetti muodostui kuitenkin vuosien mittaisiksi venyneiden toimitussopimusten kannalta ongelmalliseksi.

Tämä herättää kysymään, että mitkä nimenomaiset yritykset metsäteollisuuden joukossa olivat kaikkein eniten sidoksissa punta- ja dollarialueilla toimiviin ostajatahoihin. Ainakin paperitehtaitten yhdistyksen aineisto kykenee antamaan tähän omalta tuotannonalaltaan osittaisen vastauksen, jota käsitellään myöhemmin. Sellutehtaitten yhdistyksen vuosikertomukset erittelevät vain kotimaahan myydyn, suoraan ulkomaille myydyn, sekä varastomyynnin ulkomaille. Yrityksiin itseensä palataan kappaleesta IV alkaen. Sitä ennen on tarpeen selittää yrityskohtaisen tutkimuksen aineiston tuottanut keskusjärjestö ja tuotanto-odotusten laskentaperusteet.

3. Puunjalostusteollisuus. Järjestö, äänivalta ja aineisto

3.1 Hyvin tavanomainen etujärjestö

Nykyisen Metsäteollisuus Ry:n edeltäjä, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto (jatkossa Puunjalostusteollisuus tai keskusliitto) perustettiin joulukuussa 1918 parantamaan metsäteollisuuden toimintaedellytyksiä ja vientimahdollisuuksia maailmansodan tuoman epävakauden jälkeen. Toista maailmansotaa edeltävällä ajalla mahdollisuudet ja toimintaedellytykset tulivat sisäpoliittisen vaikuttamisen ohella tarkoittamaan massiivisia myös massiivisia hintakartelleja, jotka laajenivat kansainväliseksi vientiyhteistyöksi eri kansallisten etujärjestöjen löydettyä toisensa. Yleinen kartellisoitumiskehitys ei väistänyt Suomeakaan, ja lähes kaikki merkittävimmät alan vientiyritykset katsoivat tarpeelliseksi uhrata toiminta-, ja kilpailuvapauttaan keskitetyn, vaikutusvaltaisemman edunvalvonnan vuoksi.[61] Juuri mikään alan toimija ei jättäytynyt täydellisesti keskusjärjestön tai sen alajärjestöjen ulkopuolelle. Joitakin ainakin äänivaltaa koskevalle kirjanpidolle tuntemattomia poikkeuksia kuitenkin esitellään tapauskohtaisesti jäljempänä.

Nykyään yritysten kartelli, tai trusti, on kehittyneissä maissa useimmiten kilpailuoikeuden puitteissa rikos, ja kartelleihin suhtaudutaan yleisen kielteisesti. Yhdysvalloissa Sherman Antitrust Act kriminalisoi kartellin jo 1890, ja sen nojalla voitiin langettaa erittäin kovia sanktioita. Yksityishenkilöllekin miljoonan dollarin sakko ja 10 vuotta vankeutta olivat ainakin teoriassa mahdollisia. Kansainväliseen kauppaan kansallisilla kartellilainsäädännöillä ei kuitenkaan pahemmin vaikuteta, ja ylikansallisten kilpailuviranomaisten puuttuessa vahvimman oikeus määrittää

[61] Siltala 2018, 28–35 ja 111. Kuisma 2016, 89.

halukkaiden ostajatahojen kohtaaman hintatason markkinaehtoisuuden määrän. Voimakkaat vientikartellit ovat valuuttakurssimanipulaation ja valtion vientitukijärjestelyjen ohella toinen puoli siitä samasta tarinasta, jossa vapaakaupalle vihamieliset neomerkantilistit hankaloittavat kansainvälistä vaihdantaa tullimuureilla, bilateraali- ja clearingjärjestelmillä, tuontikiintiöillä ja muulla kauppapolitiikalla. Harvoin on niin, ettei kansainvälisen kaupan osapuoli saa näistä keinoista minkäänlaista selkänojaa. GATT (vuodesta 1995 WTO) perustettiin 1947 juuri näiden epäreilujen, mutta erittäin suosittujen kilpailukeinojen suitsemiseksi.[62]

Maailmansotien välisessä kansainvälisten suhteiden ja kauppapolitiikan sumussa tällaiset kilpailunrajoitteet muuttuivat kuitenkin uudeksi normaaliksi. Joidenkin arvioiden mukaan jopa yli 40 % kansainvälisestä kaupasta aikakaudella oli kartellisoitunutta.[63] Kansainvälisesti vaikuttavat eri toimialojen kartellit laskettiin sadoissa. Maailmanmarkkinahintojen manipuloinnista ylikansallisella yhteistyöllä oli yrityksillä ja valtioiden kauppapolitiikan toteuttajilla vahvaa osaamista jo kauan ennen öljynviejämaiden OPEC-kartelliakin. Kartellien toimiessa lainsuojattomina on niiden tunnistaminenkin vaikeaa. 1930-luvun epävakaus ja sekä kuluttaja-, että tuottajapuolta kohdannut olosuhteiden pakko johti kuitenkin lopulta etujärjestöjen täysin avoimeen neuvotteluun tuoteryhmiä ja toimialoja koskevista hintatasoista. [64]

3.2 Alajärjestöistä

Puunjalostusteollisuuden keskusliiton korkean katon alla toimivat tärkeimpinä alakohtaisina järjestöinä 1930-luvun lamassa Suomen selluloosayhdistys (1918), Suomen paperitehtaitten yhdistys (1918) ja Suomen sahanomistajayhdistys (1895). Myös puuhiomoilla oli oma yhdistyksensä. Faneriyhdistys jäi hyvin lyhytikäiseksi. Osalla yhdistyksistä oli erilliset myyntiorganisaationsakin. Keskusliittoon kuuluivat niin ikään alan työnantajajärjestötkin. [65]

Sirpaleinen ja monenlaisten poliittisten aikakausien myötä pala palalta syntynyt organisaatiorakenne rationalisoitui vielä maailmansotien välisellä ajalla. Vuoteen 1924 asti esimerkiksi paperitehtaitten yhdistys oli jaettu neljään osastoon. Jako pieneni pian kahteen, löyhästi tuoteryhmien rajoja seuraavaan rajanvetoon. Vielä 1930-luvun alussa osastoista käytettiinkin nimityksiä sanomalehtipaperiosasto (ensimmäinen) ja käärepaperiosasto (toinen).[66] Osastot ilmeisesti eivät sinänsä jakaneet markkina-alueita reviireihin, mutta 1.osastolle Yhdysvallat oli kaikkein keskeisin,

[62] GATT:n suhteesta maailmansotien välisen ajan kansainvälisen kauppapolitiikan yleisimpiin keinoihin esim. Cohn 2016 220–228.
[63] Häggman 2006, 158–159.
[64] Häggman 2006, 152–159. Siltala 2018, 120–121.
[65] Siltala 2018, 414.
[66] Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomukset 1930–1932, sekä 1939.

ja 2. osastolle taas Englanti. Ensimmäisen osaston vienti oli enemmän hajautunut satamien välillä. Toisessa osastossa taas Kotkan satamalla oli yli 80 % osuus viennin kauttakulusta, ja siihen kuuluivat suuret valtionyhtiöt.[67] Tämä korostaa Kymenlaakson alueen hyötymistä vientiteollisuuden valtio- ja keskuspankkijohtoisesta Englanti-suuntauksesta, vaikka alueelle sijoittunut tuotanto ei ehkä kaikkein suurimmissa määrin ollut sidoksissa valtionyhtiöihin. Satamista jatkan jonkin verran investointien sijoittumisen yhteydessä. Vastoin yleistä keskittymistrendiä paperitehtaitten yhdistyksen sisäinen osastojako hieman syveni edelleen aivan sodan aattona, kun osastojen itsenäisyyttä lisättiin 1939 uudelleenorganisoinnissa jättämällä yhteisiksi enää posti- ja huolintaosastot.[68]

Toisin kuin selluntuotannossa, paperissa valtionyhtiöiden merkitys ei ollut erityisen suuri. Enson tehtaalle laskettu tuotanto edusti vajaata prosenttia yhdistyksen viennistä vajaata prosenttia 1933–1934. Paperintuotanto 1930-luvun laman päättyessä Tornatorin luvutkin mukaan laskettuna edusti vain noin 1–6 prosenttia Enso-Gutzeitin laskutuksesta, sellun edustaessa liki kahta kolmasosaa jo ennen vuosikymmenen puolivälin jälkeistä nousuaan.[69] Tämän aliedustuksen korkeimman jalostusasteen tuotannossa voinee pitää mielessä, kun analysoi julkisen vallan kannusteita kauppapolitiikan suhteen puolivalmisteita erityisesti suosineissa kansainvälisissä olosuhteissa. Tiedossa ei kuitenkaan liene tapauksia, joissa paperinviennin etuja olisi tarkoituksellisesti loukattu puolivalmisteviennin hyväksi. Sellun maailmanmarkkinahintojen kehityskään aikakaudella ei yleisesti ottaen ollut erityisen suotuisaa.

Kuten alla olevista taulukoistakin käy vuosikymmenen lopun osalta ilmi, oli I-osasto tuotannoltaan merkittävästi suurempi. Ns. Käärepaperiosastolle myös Englanti oli suhteellisesti vielä merkityksellisempi, kuin sanomalehtipaperiosastolle.[70] Häggmanin viennin arvolla mitattuna esittelemän paperi-, pahvi- ja selluviennin kohdemaiden vuoden 1937 jakauman[71] sisällä siis Englanti oli sellu- ja pakkauspaperikeskittyneille valtionyhtiöille vielä selvästi merkityksellisempi, kuin muulle kemialliselle metsäteollisuudelle keskimäärin.

Luvuissa näkyy myös karulla tavalla Suomelle maantieteellisesti läheisten, markkina-alueina suurien, mutta erittäin protektionististen maiden vähämerkityksellisyys viennin kohteina. Saksan kansantalouden koko 1930-luvulla oli lähes sama Neuvostoliiton ja Iso-Britannian kanssa. Ranskan oli reilun neljänneksen Saksaa pienempi, mutta yhteen laskettuna niiden koko oli noin 55–60 %

[67] Suomen paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomusten 1929–1939 liitetilastot vientimaista ja satamien käytöstä.
[68] Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomus 1939, 3–6. Myös vuosikertomus 1927.
[69] Ahvenainen 1992 (II), 415.
[70] Nousukauden alun tilanteen osalta Yhdistyksen vienti v.1933 ja 1934, Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomus 1934, 27.
[71] Häggman 2006, 166.

Yhdysvaltojen kansantalouden koosta, eikä niiden ja Suomen välissä ollut valtamerta.[72] Tästä huolimatta punta-alueeseen kuulunut Egyptikin merkitsi kummankin osaston viennille tonnimääräisesti enemmän. Samoin jopa Kiina edelleen vuosikymmenen lopulla, huolimatta maan yleisestä sekasorrosta, sekä koillis- ja itärannikon keskeisen satamainfrastruktuurin tuhoutumisesta ja joutumisesta maahan hyökänneiden japanilaisten haltuun 1937 alkaen. Monet väestöltään enemmän Suomea vastanneet pikkuvaltiot ostivat nekin moninkertaisesti enemmän suomalaista paperia, kuin suurvallat Saksa ja Ranska.

[72] Tooze 2006, 136–137.

Seuraavissa taulukoissa on esitettynä Paperiyhdistyksen II-osaston laskuttamien vientitonnien jakautuminen maittain 1934–1939, sekä I-osaston saamat uudet tilaukset 1938–1939. Alle prosentin osuuden maista mukana vain geopoliittisesti tai brittivetoisen punta-alueen valuuttakytköksensä vuoksi Suomelle merkittävät. Kirjoitusasut alkuperäisiä.

Paperiyhd. II-Osaston laskutus, tonneja paperia, maittain (Vuosikertomus 1939, 31).							
x		1934	1935	1936	1937	1938	1939
USA		1865	4649	7259	5438	7890	7295
Englanti ja Irlanti		44774	45589	57301	57507	39363	55188
Etelä-Amerikka		3090	2918	3407	3577	2397	1858
Kiina		4738	3179	1078	3863	1234	1168
Etelä-Afrikka		3163	4821	5939	8090	4079	4065
Egypti		2455	2665	2240	1949	1820	1509
Hollanti		2468	3020	2649	3102	2348	3084
Saksa		795	793	728	1037	1581	1281
Ranska		616	162	357	682	183	11
Tanska		2357	2607	3325	2607	2931	8202
Belgia		2424	3270	3053	4839	2104	2574
Australia		1581	2259	3387	6174	5274	4176
Koko maailma		78295	83407	96422	108617	80433	101864

Saapuneet tilaukset, Paperiyhd. I-Osasto, Vuosikert. 1939, 11. Pääasiassa sanomalehtipaperia, vähäisiä määriä ohkopaperia					
x		1938, tn	1938, -%	1939, tn	1939, -%
Englanti		43069	13,1	40479	16,5
Tanska		20087	6,1	22350	9,1
Belgia		7651	2,3	10364	4,2
Ranska		2871	0,9	x	x
USA		132767	40,5	100773	41
Argentiina		73229	22,4	11534	4,7
Brasilia		5644	1,7	14254	5,8
Intia (brit.)		2049	0,6	2050	0,8
Itä-Intia (brit.)		993	0,3	2052	0,8
Itä-Intia (Hollannin)		1191	0,4	1406	0,6
Turkki		1705	0,5	1628	0,7
Hollanti		5763	1,8	4004	1,6
Irlanti		8509	2,6	7466	3
Italia		190	0,1	101	0,1
Unkari		5977	1,8	4203	1,7
Egypti		2958	0,9	833	0,3
Etelä-Afrikka		297	0,1	529	0,2
Australia		610	0,2	300	0,1
Meksiko		6000	1,8	x	x
Kiina		658	0,2	11430	4,7
Koko maailma		327763	100	245664	100

Puunjalostusteollisuudesta ja sen alla toimineista yhdistyksistä myös erottiin yrityksen tuotannon rakennemuutoksen myötä. Enso-Gutzeit, Läskelä, ja Leppäkoski erosivat yhdistyksestä 1940 menetettyään tuotantolaitoksensa rauhanteossa. Ainakin Enso-Gutzeit kuitenkin säilytti jäsenyytensä Puunjalostusteollisuudessa, ja Leppäkosken rakennemuutos ei ollut lopullinen. Tehtaan koneet saatiin evakuoitua pois maahanhyökkäyksen alta.[73] Suomen paperitehtaitten yhdistys edusti kuitenkin tarkastelussa olevalla ajanjaksolla lähes kaikkea vähänkään merkittävämpää korkean jalostusasteen metsäteollisuutta. Suuren luokan toimijoista ulkopuolelle jättäytyi lähinnä Kymi.

Selluloosayhdistys toimi samaan tapaan Puunjalostusteollisuuden korkean katon alla edustaen omaa, hieman alemman jalostusasteen, mutta volyyminsa ansiosta viennin kokonaisarvolla kuitenkin valtavasti paperia suurempaa tuoteryhmäänsä. Ajan kauppapolitiikka oli myös sellun puolella. Yhtiökohtaisen Puunjalostusteollisuuden äänivallan osastojaon suhteen paperi ja sellu olivat kuitenkin samaa kokonaisuutta. Kuten Paperitehtaitten yhdistyksenkin kohdalla, eivät kaikki toimijat katsoneet tarpeelliseksi kuulua tuoteryhmäkohtaiseen alajärjestöön. muun muassa Waldhof pysytteli Selluloosayhdistyksen ulkopuolella.[74] Myös noin 30 000tn vuotuista tuotantokapasiteettia edustanut Jacobstad Cellulosa näyttäisi pysytelleen omillaan huolimatta Pietarsaareen 1934–1935 rakentamastaan sulfiittisellutehtaasta. Maantieteellisesti sen tuotantolaitos oli toki myös varsin erillään muista maan metsäteollisista painopisteistä.

Edellisistä selkeästi poiketen Sahanomistajayhdistys puolestaan edusti selkeää enemmistöä tuoteryhmiensä viennistä ja tuotannosta, muttei yritysten kokonaismäärästä. Vuonna 1936 yhdistykseen kuuluneiden tuotanto kattoi vajaa kolme neljännestä sahatavaran myynnistä, mutta vain reilut 15 % sahayrityksistä kuului sahanomistajayhdistykseen. Valtaosalle sahoista kuuluminen keskusjärjestöön olisi siten ollut vain turha ylimääräinen, joskin edellä todetusti varsin pieni kuluerä ilman mitään olennaista mahdollisuutta saada omaa ääntään kuuluviin edunvalvonnan päätöksenteossa. Alan erittäin suuri ja nopeasti vaikuttava suhdanneherkkyys myös tarkoitti vaikeampaa ennakoitavuutta ja siten muuta metsäteollisuutta vaikeammin ulosmitattavaa hyötyä edunvalvonnasta.[75] Sahateollisuuden suhteellisen nopeasta ja kivuttomasta ylös ja alas ajettavuudesta suhdannetilanteen mukaan kielii sekin, että sahojen määrä vaihteli itsenäisyyden kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana alle neljänsadan ja yli kuudensadan välillä, ollen edelleen 1966, kolme vuosikymmentä myöhemmin noin 500.[76] Kyseessä oli siis paperi- ja selluyhdistyksien tapaan

[73] Suomen paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomus 1940, 26–27.
[74] Häggman 2006, 160.
[75] Häggman 2006, 161–162 ja 175.
[76] Häggman 2006, 122. Laurila et al. 1968, 149.

suurteollisuuden edunvalvoja, mutta tuotannon huomattavasti edellä mainittuja alhaisemmasta alkupääomasta ja jalostusasteesta johtuen sen asema ei ollut aivan yhtä hallitseva.[77]

Myös viennin arvoon verrattuna sahateollisuuden aliedustus toimialan vallankäytössä oli karu. Huolimatta kaikesta metsäteollisuuden ja maailmansotien välisen ajan viennin tutkimuksen korostamasta selluvaltaistumisesta ja sahateollisuuden merkityksen sinänsä kiistattomasta alamäestä jälkimmäinen säilytti kuitenkin viennin arvolla mitattuna asemansa tärkeimpänä viennin lajina lävitse 1930-luvun nousukauden. Sellun, paperin ja pahvin tuotanto toki yhteenlaskettuina sen ylittivät vuosien 1927 ja 1932 välillä, mutta sahatavaran osuus oli edelleen 1938 noin 24,6 %, eli 2,074 miljardia markkaa. Samana vuonna selluviennin arvo oli 1,93 miljardia markkaa ja osuus viennin arvosta noin 22,9. Ja kuten jäljempänä näemme, aiheutti toinen maailmansota korkeamman jalostusasteen tuotannolle valtavasti suuremman romahduksen kuin sahatavaralle.[78]

Kattavan järjestöhistorian uudelleenkirjoittaminen ei kuitenkaan ole tämän tutkimuksen puitteissa tarkoituksenmukaista. Puunjalostusteollisuuden ja sen alajärjestöjen historian ovat perusteellisesti läpikäyneet aihetta muun metsäteollisuuden tutkimuksen ohessa sivunneiden lisäksi edellä mainitut Sakari Siltala, Jorma Ahvenainen, sekä mm. Toivo Paloposki. Organisaatiokysymyksiin palataan myöhemmin, mikäli tarpeellista.

3.3 Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimäärät aineistona

Edellä todetusti metsäteollisuuden lyhyen aikavälin markkinanäkymiä ajanjaksolla 1933–1939 on mahdollista tarkastella Suomen puunjalostusteollisuuden keskusliiton yhtiö-, ja osastokohtaisen äänivallan kehityksen kautta. Suomen Puunjalostusteollisuuden keskusliitto jakoi jäsentensä äänivallan odotetun tuotannon jalostusasteen mukaisella painotuksella. Äänten määrä ei ollut kiinteä ja jakaminen nollasummapeliä, vaan äänten kokonaismäärä muuttui tuotannon mukana. Liiton voimassaolleiden sääntöjen §11 - §16 mukaisesti oli kunkin jäsenen ilmoitettava tammikuun 15. päivään mennessä edellisen vuoden tuotanto eriteltynä tuotantolajeittain, arvio alkaneen vuoden tuotannosta, sekä odotettavissa olevat tuotantolaitosten seisokit. Myös työvoiman määrästä ja maksetuista palkoista oli toimitettava vastaavat tiedot keskusliittoon helmikuun 15. päivään mennessä. Käytännössä ilmoituksia monesti paikkailtiin ja täydennettiin tammi-helmikuun aikana. Tältä pohjalta keskusliitto langetti jäsenyhtiöilleen jäsenmaksuosuudet perustamisestaan alkaen.[79]

[77] Ahvenainen 1984, 380.
[78] Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1936, 5–7.
[79] esim. Puunjalostusteollisuuden kiertokirjeet N:o 3/1931 (12.1.1931), N:o 11/1935 (18.2.1935) N:o 1/1934 (3.1.1934), N:o 1/1935, N:o 1/1945 (2.1.1945). Kirjeet ovat osa Enso-Gutzeitin asiakirjakokonaisuutta (1300).

Sahatavaran kaupassa tyypillisesti käytetty mittayksikkö oli standartti (std). Aineistosta on harvoin selvitettävissä, onko käytössä Pietarin standartti vai Göteborgin standartti, mutta sahatavaran keskeisen roolin vuoksi ensiksi mainitun olettaminen lienee useimmiten perustellumpaa. Pietarin standartti vastasi tuotteen sahauksesta riippuen noin 4,25–4,67 ja sahaamattomana noin 3,4 kuutiometriä. Göteborgin taas noin 5,1.

Yhdellä standartilla sahatavaraa sai sotienvälisen ajan laskentaperusteissa yhden äänen. Tonnilla vahvaa ja valkaistua selluloosaa myös yhden. kartonki- ja pahvitonni 0,9. Hienommilla paperilaaduilla kertoimet olivat seuraavat: M.G Cap-, ruskea-, ja sanomalehtipaperilla 1,25 ääntä tonnilta. Voima-, ja pergamiinipaperilla sai eniten, 1,5 tonnia kohden. Oksamassalla vain 0,4. Valkaistulla selluloosalla 1,1.[80] Painon ja tilavuuden suhteen sahatavaran ”ääniosuuskerroin” oli siis merkittävästi epäedullisempi, kuin korkeamman jalostusasteen tuotteilla. Puuhiokkeen kerrointa ei harmillisesti mainita. On tietenkin mahdollista, ettei sille anneta erillistä painoarvoa äänivallassa, mikäli tuotanto on mennyt yhtiön omaan käyttöön. Tästä nähdään viitteitä myöhemmin. Tuotannon jalostusarvossa ylemmälle portaalle siirtymisestä aiheutuvat kustannukset huomioiden lienee perusteltua kysyä, että suosiko tällainen laskutapa selluntuottajia paperiteollisuuden kustannuksella. Kaikkein korkeimmin arvostetun paperin suhdeluku sellun antamiin ääniin on vain 1,5- tai 1,36-kertainen. Kartongista ja pahvista puhumattakaan. Toisaalta äänivalta ei myöskään kallistu kovin nopeasti jalostusarvon kasvun mukana, kuten pian havaitaan.

Puunjalostusteollisuuden keskusliiton kaavakkeiden mukana ei valitettavasti mene Gutzeitille päin muidenkin yhtiöiden jäsenmaksutietoja koskevaa taulukkoa ennen tammikuuta 1933. On jokseenkin epäselvää, miksi yksittäisen yhtiön on ylipäätään ollut keskusliiton mielestä syytä saada tuotantoyksikkökohtainen laskelma kaikkien muidenkin yhtiöiden odotetuista tuotantovolyymeista. Keskusliiton kiertokirjemateriaali antaa myös ymmärtää, että lisä-äänimäärien suhteessa tuotantoon ajantasaisena pitämisessä olisi ollut merkittävä suvantovaihe edellisellä suhdannehuipulla ja laman alkuvaiheessa. Kiertokirjeessä kolme vuodelta 1931 keskusliitto harmittelee tilannetta, jossa suurimmalle jäsenyhtiöitä on määritetty maksut vuoden 1927 tuotannon mukaan, ja sen jälkeen on laskelmissa ehditty huomioida lähinnä tuotannon alenemia ja tuotantolaitosten lakkautuksia. Keskusjärjestö ilmaisee halunsa tarkistaa maksuja vuoden 1930 tuotannon ja 1931 tuotanto-odotusten perusteella. Samassa kirjeessä tehdään selväksi uusi käytäntö ryhtyä tilastoimaan myös maksimaalista tuotantokykyä 1931 eteenpäin, joka toki saattoi poiketa toteutuvaksi odotetusta tuotannosta eikä suoraan vaikuttanut jäsenmaksuun.

[80] Laskelmat Enso-Gutzeit Osakeyhtiön jäsenmaksuosuudesta vuodelle 1939 (1300).

Vuodelle 1932 päätettiin vuosikokouksessa 26.5.1932 yhden äänen Suomen puunjalostusteollisuuden keskusliitossa maksavan paperiosastolla 0,55 markkaa.[81] Vastaavasti sahaosasto asetti yhden äänen hinnaksi 1smk.[82] Kun suurimmilla järjestäytyneillä yhtiöillä oli käytössään useita satoja tuhansia ääniä, on äänivallan hinta muodostunut huomattavaksi. Samassa vuosikokouksessa vahvistettiin Suomen työnantajain keskusliiton jäsenmaksuksi 0,1 % edellisen vuoden työvoiman palkkasummasta. Esimerkiksi Enso-Gutzeitille kaikki nämä kolme jäsenyyttä maksoivat kyseisenä vuonna yli 200 000 markkaa. Toisaalta yksin palkkakuluja kertyi edellisenä vuonna lähes 42 miljoonaa markkaa (1929 52 milj. ja 1939 39milj), jonka rinnalla järjestäytymiskulut kalpenevat. [83] Suurin osa metsäteollisuudesta, lähes koko ala, katsoi vallitsevissa kauppapoliittisissa oloissa tarpeelliseksi kuulua keskusjärjestöön.[84]

Äänivallan hinnassa myös tasoitettiin edellisen vuoden arvioidun ja toteutuneen tuotannon eroa.[85] Kun tältä pohjalta puntaroi yritysten mahdollista halua esittää harhaanjohtavia tietoja keskusjärjestön suuntaan lyhyen aikavälin (alle vuosi) markkinanäkymistään, voinee äänivallan markkamääräistä hintaa pitää mittaluokaltaan melko merkityksettömänä. Pitkällä aikavälillä ja etenkin suurten yhtiöiden tapauksessa olisi tällainen toiminta tietenkin myös strategisesti vahingollista. Keskusvallan äänivaltaa olivat jakamassa yhtä aikaa Enso-Gutzeitin, Tornatorin ja Veitsiluodon kaltaiset valtiokapitalismin kruununjalokivet, sekä puhtaasti yksityistä suurpääomaa edustaneet yhtiöt, kuten Serlachius, Rosenlew, Ahlström ja Yhtyneet Paperitehtaat. Tämän voimasuhteen kehitykseen ja risteäviin intresseihin palataan tuonnempana.

Yrityskauppojen vaikutus laskentaan ei ole aivan yksiselitteistä. Yksittäinen tuotantolaitos siirtyy omistajuuden vaihtuessa pääsääntöisesti sellaisenaan toisen yhtiön alla olevien laskentayksiköiden listan jatkoksi. Näin on esimerkiksi Hallan ja Werlan tehtaiden kohdalla. Tilanteissa, joissa aiemmin listan ulkopuolinen taho ostaa yhtiön tai tuotantoyksikön, käytäntö vaihtelee. Perustettu Sunila 1936 alkaen, Läskelä (Osake-enemmistö ostettu Kymille 1937 loppuun mennessä), sekä Kuitu ovat omia erillisiä laskentayksiköitään omistuspohjastaan huolimatta. Diesenin nimi katoaa listalta ja tilalle tulee Pitkäranta. Enqvist puolestaan jatkaa laskentayksikön nimenä, vaikka omistajuus on vuodesta 1938 alkaen siirtynyt ranskalaiselle Beghinille. Läskelän osakekanta on 1937 lopulla käytännössä täysin Kymin omistuksessa, mutta Läskelän nimi jatkaa olemassaoloaan erillisenä laskentasubjektina ilman ilmoitettua tuotantoa vielä 1941, jolloin yhtiön tuotantolaitoksetkin ovat jo jääneet sodan

[81] esim. Puunjalostusteollisuuden Paperi- ja puumassateollisuuden osaston kirje ja laskelma Enso-Gutzeit Osakeyhtiölle (Helsinki, 27.6.1932)
[82] Puunjalostusteollisuuden Sahateollisuusosaston laskelma Enso-Gutzeit Osakeyhtiölle (Helsinki, 29.6.1932)
[83] Ibid.
[84] Kuisma 2016, 89.
[85] Liitetaulukko Enso-Gutzeit Osakeyhtiön jäsenäänilaskelmiin vuodelle 1939

jalkoihin. Samoin Sunilaa käsitellään omana erillisenä yhtiönään, vaikka omistajuus on toisten käsissä. Yhtiö myös aloittaa monen muun tavoin listauksen osana hieman viiveellä todellisen tuotannollisen toiminnan alkuun nähden, vasta vuonna 1938. Samoin esimerkiksi Veitsiluoto on laskennassa mukana vasta 1934, vaikka yhtiö oli perustettu 1932 ja varsinainen sellutehdas jo 1930. Tietenkin jo olemassa oleva tuotannollinen toiminta antaa äänten pohjana oleville tuotanto-odotuksille uskottavuutta, ja paikkaa aineistoon vielä ehtimättömien vuosien aukkoja laajempia kokonaisuuksia tarkasteltaessa.

Lopullinen kuolinisku vuoden alun ennusteen käytölle laskentaperusteena syntyi sodasta. Kaikki lyhyen aikavälin ennustettavuus päättyi, kun rajat ja rintamalinjat Euroopassa siirtyivät kvartaalin varoitusajalla tuhansiakin kilometrejä. Puunjalostusteollisuuden äänivalta muutettiin kesä-heinäkuussa 1942 kesken vuotta edellisen vuoden toteutuneeseen tuotannon perusteella laskettavaksi.[86] Näin ollen vertailukelpoisuus päättyy vuoden 1941 alussa vahvistettuun äänivaltaan. Äänivalta vuodelle 1942 on ilmeisesti laskettu vielä alkuvuodesta myös vanhalla tavalla, mutta kattavaa taulukkoa Enso-Gutzeitin aineiston yhteydessä ei näyttäisi säilyneen. Kun 1941 toteutuneen tuotannon perusteella lopulle vuodelle 1942 laskettuja ääniä vertaa siihen arvioon, jonka yhtiöt antoivat 1941 tammikuussa tuotannostaan, on ero melkoinen. Yhtiökohtainen vaihtelu ennusteiden osuvuudessa on mitä ilmeisimmin ollut suurta, mutta koko teollisuus on edelleen arvioinut vuoden tuotantonsa raskaasti yläkanttiin. Toteuman perusteella lasketut lukemat ovat sahaosastolla 70,52 %, paperiosastolla 75,33 % ja koko puunjalostusteollisuudessa 73,97 % siitä, mitä ennusteiden perusteella laskettiin ääniksi välirauhan talvena.[87] Epäonnistuminen edes seuraavan 12 kuukauden tuotannon arvioimisessa ei toki olosuhteet huomioiden yllätä. Vaikka yrityksissä ei jatkosodan alkamispäivää vielä tammikuussa tiedettykään, ei äänivallan hinta vaikuttaisi joutuneen edes epävarmuudeltaan sotaa vastaavissa oloissa kulukuurin kohteeksi.

3.4 Ennusteiden osuvuus

Edellä tulivat käsitellyksi kannustimet. Entäpä toteuma? Jonkinlaista kuvaa ennusteiden paikkansa pitävyydestä esimerkiksi Sellutehtaitten ja Paperitehtaitten yhdistysten toteutuneen ja laskutetun tuotannon luvut lisä-äänimäärien pohjana olleista ennusteista antavat. Jokaisen vuoden tehdaskohtaisen ennusteen osuvuuden erittely tässä yhteydessä ei kaikessa laajuudessaan liene tarkoituksenmukaista, mutta yleiskuva on mahdollista antaa. Selkeintä vertailua on mahdollista tehdä yhtiöissä, joiden toiminta ei ole vertikaalisesti kovin integroitunutta ja kattaa vain tietyn lenkin

[86] Puunjalostusteollisuuden Kiertokirje N:o 13/1942 (23.6.1942, Helsinki)
[87] Laskelma toteutuneen tuotannon perusteella lasketuista äänistä 1942, Enso-Gutzeitin asiakirjoissa.

arvoketjua. Täsmällinen eri jalostusasteen tuotteiden suhteellisen osuuden analyysi vaatisi jokaisen yhtiön tuotantoyksikkökohtaisten laskelmien analysointia erikseen, ja näitä laskelmia ei edes Enso-Gutzeitin osalta näyttäisi säilyneen kovin kattavasti. Suuntaa antavan kuvan saha-, ja paperiosastojen luvut kuitenkin antavat. Tätä paikkaavat vuosikertomustiedot yksittäisistä investoinneista koneen ja tuotantolaitoksen tarkkuudella, useimmiten myös sijainteineen ja odotettavine tuotantokapasiteetteineen.

Jonkin verran edustaviksi katsomiani lukuja lienee syytä esitellä. Seuraavat luvut kuvaavat yhtiöiden vuoden 1933 toteutuneita tuotantotonneja ja yhtiöiden itse antamien ennusteiden tuomia äänimääriä. Rosenlew, 13 168tn sulfiittisellua ja 14 550 ääntä paperiosastolta vuoden alun tilanteen mukaisilla tuotantoennusteilla. Kemi Oy, 67 270tn sulfiitti- ja sulfaattisellua ja 59 700 ääntä. Rauma Wood, 42 903tn sulfiittia ja 39 300 ääntä. Lohjan Selluloosa (Lohja-Kotka), 26 694tn sulfaattia ja 22 135 ääntä. Haarla (Lievestuoreen tehdas), 15 881tn sulfiittia ja 13 720 ääntä. August.Eklöf (Borga cellulosa), 29 812tn sulfiittia ja 25 500 ääntä.[88] Äänivalta seuraa nousukauden alussa hieman viiveellä todellista tuotantoa, jonka kasvuvauhti siis ilmeisesti yllätti yhtiöt itsensäkin.

Nousukauden jälkeisessä suhdannekäänteessä vastaavasti vuoden alussa tehtyihin ennusteisiin perustuva laskentatapa näyttää heikkoutensa. Näyttäisi, etteivät ennusteet ole täysin pysyneet maailmantalouden elpymiskehityksen perässä. Sama ilmiö on havaittavissa toisin päin vuosikymmenen lopulla. Esitän tässä muutamia vuodelta 1938, jonka aikana suhdanteen kääntyminen maailmanmarkkinoilla oli jo käynyt selväksi. Tornator vaikuttaisi arvioineen edelleen 1938 hieman yläkanttiin selluntuotantonsa. Tilasto vuosikertomuksessa osoittaa hieman vajaan 103 000tn sellun toimituksia päättyneelle vuodelle, kun tuotanto-odotusten mukaan on 1938 alussa laskettu yhtiön selluntuotannon antavan noin 120tn tuotannon edestä äänivaltaa. Kemi OY:n laskutettu tuotanto puolestaan on 1938 ollut yhteensä noin 87 000tn sulfiitti-, ja sulfaattisellua, kun sen puunjalostusteollisuudessa paperiosaston puolelta saama äänimäärä vuoden alun tuotantoennusteilla on ennustanut reilun 100 000tn tuotantoa.[89]

Vasta 1938 toimintansa aloittanut Sunila puolestaan ennusti itselleen 35400 ääntä, mutta lopullinen laskutettu tuotanto vuoden aikana jäi 18 272 tonniin sulfaattisellua. Suhdannekäänne huomioiden tehdasinvestoinnin ajoitus tuskin olisi voinut olla paljon epäonnistuneempi. Tehdashankkeensa myöskin juuri loppuun vieneelle Oulu Osakeyhtiölle vaikuttaisi käyneen kuten Sunilallekin.

[88] Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1933. Äänivallan osalta lisä-äänimäärät 1933–1941.
[89] Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1938, 24. Äänivallan osalta lisä-äänimäärät 1933–1941.

Vuodesta 1937 vuoteen 1938 äänivalta paperiosastolla kasvaa 78 016 äänellä, mutta sulfaattisellua laskutukseen asti tuotetaan vain 51 378tn.[90]

Yrityshistorioiden numerorikkaus helpottaa tätä tuotantoyksikkökohtaista tarkastelua merkittävästi. Yhtyneiden Paperitehtaiden yksiköistä Myllykosken, Jämsänkosken ja Simpeleen toteutunut tuotanto sellua, paperia ja puuhioketta ylittää noin 7000–10 000 ääneen oikeuttavalla tonnimäärällä yhtiön 92 387 ääneen oikeuttaneen ennusteen vuodelle 1933. Yhtyneiden tuotantotonnien arvottamista haittaa äänten arvottamisessa käytetyltä kertoimeltaan tuntemattoman puuhiokkeen suuri osuus.

Vuodelle 1934 vastaava todellinen tuotanto on todennäköisesti reilut 20 000 ääntä arvokkaampi, kuin vuoden alun ennuste 117 300. Luvusta tosin puuttuu Yhtyneille ostettu Walkiakoski, jonka tuotantoennusteen suoma äänimäärä on 39 300. Vuonna 1935, jolloin Walkiakoskin tehdas on jo täysimääräisesti mukana, on tuotanto noin 91tn paperia, 83tn hioketta ja 77tn sellua (251tn) ja äänten määrä 171 900. Seuraavana vuonna tuoteryhmien keskinäinen suhde on jokseenkin sama, kokonaistonnimäärä 337tn ja ääniä 226 210. Vuoden 1937 osalta ero on kenties suurin kaikista, 362 tuotantotonnia ja 275 387 ääntä. Monen muun yhtiön tuotanto-odotteen huippuvuonna 1938 on todellinen tuotanto 335tn, josta noin 127tn hioketta ja ääniä 257 115. Edelleen sodan alkamisvuonna on kokonaistuotanto 326tn hiokkeen osuudella 113tn ja äänivalta jälleen alamittaiset 237 060. Vasta vuoden 1940 osalta vastaa Yhtyneiden arvio lähes täsmällisesti tuotantoa, noin 108tn hiokkeen osuudella 20 000tn ja yhteenlasketulla äänivallalla 109 070. Joko kenraali Rudolf Waldenin yhtiössä kroonisesti ja vakavasti aliarvioidaan noususuhdanteen kesto ja mittaluokka, tai tuntemattomaksi jäänyt puuhiokkeen arvostuskerroin on nolla yhtiön käyttäessä jokseenkin koko tuotannon itse. Toisaalta tonnimääräisesti tuotannosta suunnilleen yhtä suuri osa on paperia, jossa kertoimet tonnilta ovat yli yhden.[91]

Ahlströmin Varkauden tehtaan äänimäärät yhdessä yhtiön muiden tuotantoyksiköiden ja tytäryhtiöiden kanssa vihjaavat tosin myös puuhiokkeen äänissä huomiossa jättämisen puolesta. Vuonna 1933 tehdas tuotti 44 700tn hioketta, 50 800tn sellua ja 54 300tn paperia keräten vuoden alun ennusteillaan 101 875 ääntä. Suhdeluku Varkauden tehtaalle laskettuun toteutuneeseen tuotantoon näyttäisi pysyvän lähes samana sodan syttymiseen asti, ja tehdas saavuttaa aikavälin korkeimman äänisaaliinsa 140 000 jo 1935 noin 110 000tn sellun ja paperin yhteisellä tuotannolla. Kaikkien lajikkeiden toteutunut tuotantohuippu syntyy yleisen noususuhdanteen mukaisesti vasta 1937 noin

[90] Ibid.
[91] Toteutuneesta tuotannosta tonneina Nordberg 1980, 636–637. Äänivalta kuten edellä.

30 000tn suuremmalla paperin ja sellun tuotannolla paperiosaston äänimäärän ollessa 1938 alussa viime vuotta hieman korkeammat 136 000.[92]

Samaan aikaan kuitenkin Kauttuan äänivalta vastaa nousukauden alkupuolen 1933–1936 hyvin tarkasti sen 4500tn ja 8000tn välillä vaihtelevaa tuotantoa ennen nousukauden lopun ylilyöntiä 14 080 äänellään vuonna 1938, jonka vastineeksi toteutuu vain 6700tn tuotanto. Kuitenkin vuoden 1939 ennuste osuu jälleen hyvin tarkasti vain satojen äänten päähän toteutuneesta tuotannosta viimeisen kvartaalin alussa alkaneesta sodasta huolimatta. Tai ansiosta, mikäli vuoden alun arvioissa oltiin edelleen liian optimistisia. Tytäryhtiöistä Karhulan, jonka tilastoitu tuotanto Ahlströmin historian vuoteen 1981 saakka kirjoittaneen Per Schybergsonin tutkimuksessa on myyntiin ja/tai vientiin mennyttä puuhioketta, toteuma taas seuraa paperiosaston äänimäärän kehitystä tavalla, joka antaisi ymmärtää muuhun kuin yhtiön oman tuotannon käyttöön menevän hiokkeen arvostuskertoimen olevan luokassa 0,8.[93] Ahlströmin sahojen yhteenlaskettu tuotanto kuutiometreinä (236 000–247 000 kuutiometriä 1933–1938, noin 176 000 kuutiometriä 1939) taas näyttäisi karkeasti vastaavan sahaosaston tuotanto-odotuksista saatua kokonaisäänimäärää 47 602–30 175. Ero arvioiden ja toteuman välillä mahtuu 10 % sisään, mikäli käytössä on ollut edellä mainittu Göteborgin standartti kuutiometrien kääntämisessä.[94]

Läskelä näyttäisi ennakoivan tuotantoaan 1935–1938 kroonisesti noin tuhannen tonnin verran yläkanttiin. Reilun tuhannen äänen ylimäärä suhteessa toteutuneeseen tuotantoon 50 000 molemmin puolin vaihtelevassa äänisaaliissa on melko pieni virhe.[95] Äänekoski taas puolestaan vaikuttaisi osuneen uuden sulfiittitehtaansa ennusteen kohdalla hyvin lähelle todellisuutta. Laskutettu tuotanto 1938 on selluyhdistyksen lukujen mukaan 17 423tn sulfiittisellua, kun yhtiön äänivalta paperiosaston puolelta kasvoi vuodesta 1937 vuoteen 1938 18 645 äänellä. Tosin Äänekosken tehdastakin hehkutettiin 40 000tn vuosikapasiteetin laitoksena vielä investointia tehdessä 1937.

Lisä-äänten kokonaismäärän kasvu noudattelee kohtuullisesti puunjalostusteollisuuden tilastoidun viennin kasvua 1930-luvun nousukaudella. Puunjalostusteollisuuden vienti kasvoi ensimmäisestä nousukauden vuodesta 1933 suhdannehuipulle 1937 noin 68,3 %.[96] Äänimäärät osoittivat kasvua vuodelle 1937 56,7 % ja vuodelle 1938 71,4 % verrattuina vuoden 1933 tilanteeseen, jossa laman käännekohta oli ollut jo nähty. Vielä vuoden 1937 alussa odotukset siis alittivat tulevan huippusuhdanteen toteuman, ja seuraavassa vuodenvaihteessa taas asetettiin päättyneen vuoden

[92] Toteutuneesta tuotannosta Schyberson 1992, 382–383. Äänivalta kuten edellä.
[93] Ibid.
[94] Ibid.
[95] Toteutuneesta tuotannosta Läskelän osalta Ahvenainen 1972, 322. Äänivalta kuten edellä.
[96] mm. Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1935, sivu 9. Sekä Häggman 2006, liitteet.

lukujen valossa hieman liian runsaita toiveita viennistä. Vuoden 1938 kuluessa suhdanteen kääntyminen kävikin selväksi. Ennusteet 1939 puolella ovat toimintaansa vasta aloittaneet ja ylös ajaneet yhtiöt pois lukien selkeästi alaspäin korjattuja. Jotkin yhtiöt saattavat olla 1938 ennusteissaan kymmeniä prosentteja vuoden 1933 ”lähtötilannetta” korkeammalla, mutta vuotta myöhemmin 1939 alussa taas samalla tasolla tai jopa alempana kuin laman päättyessä. Tällä on eri yrityksissä tapauskohtaisesti suuri vaikutus 1930-luvun nousukauden kasvun laskentaan, ja tulen nostamaan näitä esille tarvittaessa. Lisä-äänissähän on kyse viime kädessä lyhyen aikavälin (12kk) tuotanto-odotuksista, ei maksimikapasiteetista tai toteutuneesta tuotannosta. Ottaen huomioon, ettei toimialan järjestäytymisaste myöskään ollut aivan sataprosenttinen, voi näiden ennusteiden keskiarvoa pitää melko oikeana.

Suurimman lamakuohunnan jälkeisellä ajanjaksolla ennen sodan tuomaa epävakautta lisä-äänimäärät vaikuttaisivat antavan kohtuullisen luotettavan kuvan yritysten markkinanäkymistä seuraavalle 12 kuukaudelle. Selvimmät heittelyt ennusteen ja toteuman välillä liittyvät Yhdysvalloista 1937 ensimmäisellä puoliskolla alkaneen suhdannekäänteen siirtymiseen viiveellä odotettuun tuotantoon sen jälkeen, kun vuoden 1938 ennusteet oli jo toimitettu Puunjalostusteollisuudelle. Jotkin pienet, yksittäiset toimijat kuten esimerkiksi Haarla myös näyttäisivät viis veisaavan tuotantoennusteiden päivittämisestä. Samansuuntaisesta toiminnasta vihjasivat myös keskusjärjestön kiertokirjeet ja vuosikertomusmaininnat laman lopulla. On toki kaikkein pienimpien yhtiöiden kannalta kohtuullisen yhdentekevää kasvaako oma äänivalta todellisen tuotannon tahtiin. Painoarvo 5000–10 000 ääntä edustaneilla tuottajilla voisi kaksinkertaistua ja olla silti promillemittaluokassa kokonaisuudesta, joka jo 1933 oli lähemmäs 1,9 miljoonaa ääntä. Jäsenyyden ensisijaiseksi hyödyksi jääkin tällöin jonkinasteinen näkyvyyden saaminen, ilmeisten poliittissosiaalisten paineiden huomioimisen ohella.

Kuten edellä havaittiin, ei sotaa edeltäneen vuosikymmenen laskentatapa ollut ongelmaton. Vaihtoehtoinen, edellisen vuoden toteumaan perustuva tapa olisi kuitenkin normaalioloissa leikannut pois lähellä valmistumista olevien tehdashankkeiden jo varsin hyvin arvioitavissa olevan tuotannonlisän. Siten se olisi myös jossain määrin suosinut vanhoja, asemansa vakiinnuttaneita tuottajia nopeiden kasvajien kustannuksella. Puhumattakaan yrityskauppatilanteista, joissa toimintoja tai tuotantoyksiköitä myyvä olisi pahimmillaan liki vuoden nauttinut täysin ansiottomasti suurta äänivaltaa. Odotuksiin ja ennusteisiin perustunut laskutapa mahdollisti myös tuleville sukupolville suhdannenäkymien ja taloudellisen ennakoinnin onnistuneisuuden tarkastelun. Tässä alaluvussakin esitellyt heittelyt toteutuneen tuotannon ja odotusten välillä kertovat kuitenkin, ettei Puunjalostusteollisuuden äänivallan muutosten kautta ole välttämättä järin mielekästä tarkastella yksittäisen yrityksen tuotannon muutoksia lyhyellä aikavälillä. Linjassa tämän koko tutkimuksen

perusteluiden kanssa katson hedelmällisemmäksi keskittyä joukkoihin yrityksiä yli ajan, yhdessä niiden investointeja koskevan tiedon kanssa.

4. Investointisyklin merkittävimmät hankkeet 1930–1939

Toimintaympäristön epävarmuuden korostetaan olevan metsäteollisuuden kaltaiselle pääomaintensiiviselle prosessiteollisuudelle myrkkyä. Kuitenkin Suomessa toteutettiin joitakin merkittäviä metsäteollisia investointeja myös laman synkimpinä vuosina, vapaasti kelluvasta markasta huolimatta, ja muuallakin kuin valtionyhtiöissä. Suomen Puunjalostusteollisuuden keskusliiton vuosikertomukset tarjoavat tarkasteltavan ajanjakson joka vuoden alkuun ajoittuvan katsauksen päättyneen vuoden merkittävimpiin metsäteollisiin investointeihin. Tuotantokapasiteetin lukuja esitetään Puunjalostusteollisuuden taholta siltä osin, kun ne ovat vielä kirjoitushetkellä olleet tiedossa. Käyn tässä läpi huomioiduksi tulleet alan investoinnit vuosikohtaisesti, pois lukien Puunjalostusteollisuuden lähdemateriaalissakin kootusti esitetyt vuodet 1930–1932. Sellu- ja paperitehtaitten yhdistysten ilmoitukset hankkeista poikkeavat paikoin Puunjalostusteollisuuden ilmoittamasta. Ne täydentävät Puunjalostusteollisuuden tietoja, ja niistä mainitaan erikseen kunkin hankkeen kohdalla sikäli, kun eroja on. Kokonaisuuden analyysin ja kattavamman tilipäätöksen paikka on tuonnempana.

4.1 Lama ennen aallonpohjaa, 1930–1932

Enso-Gutzeit	Sulfaattisellutehdas valmistui Ensoon 1929/1930, 60 000tn. Hankesuunnittelu 1927.
Toppila	Uusi sulfiittisellutehdas Toppilaan (Oulu) 1931, 25 000tn
Veitsiluoto	Uusi sellutehdas Veitsiluotoon 1931, 40 000tn
Waldhof	Uusi sellutehdas Käkisalmeen valmistunut 1931, 100 000tn
Tampereen kattohuopa- ja paperitehdas (Takfilt., myöhemmin Tako)	Tampereen laitosta alettiin uudelleenrakentaa Chromoersatz-kartongille sekä muille kartongeille, 12 000tn. Valmistui 1932 aikana pap yhd mukaan

Tampereen pellava- ja rautatieteollisuus (myöh. Tampella)[97]	Inkeroisten puuhiomoon 40 000tn laajennus
Hammaren	Kyröskoskella uusi englantilainen sanomalehtipaperikone, 25 000tn, 142". Käyntiin 1931 aikana, Investointipäätös 1930.
Yhtyneet Paperitehtaat	Myllykosken tehtaalle uusi suuri sanomalehtipaperikone 1932, käyntiin kesäkuussa 1933. Arvioitu vuosituotanto pap. yhd mukaan 36 000–40 000tn. 213"
Walkiakoski (myöh. Yhtyneet)	Uusi suuri sanomalehtipaperikone 1932, käyntiin keväällä 1933. Paperiyhdistyksen mukaan Yankee, 170"
Serlachius (pap yhd, Puunjalostusteoll. ei mainitse)	Greaseproof 120" konetta alettu rakentaa 1929, käyntiin 1930 (Pap.yhd.)
Läskelä A.B.	Tehtaan perinpohjainen modernisointi ja uudelleenrakennus saatu loppuun 1930 aikana. (Pap.yhd.)

Syviltä lamavuosilta Puunjalostusteollisuus nostaa Enso-Gutzeitin kuuluisan Enson tehtaan alkuvaiheen, sekä Toppilan, Veitsiluodon, Waldhofin (Valtava saksalainen metsäyhtiö, emoyhtiö nykyisin SCA:n omistuksessa), Takon, Hammarenin ja Kymmenen hankkeet huomion keskipisteeksi.[98] Neljässä ensiksi mainitussa materialisoituu paljon myös tuolloin ajankohtaisista ja paljon puhuttavista suurista poliittisista kiistoista koskien monikansallisia yhtiöitä ja valtion yritystoiminnan rajoja. Enso-Gutzeitiin ja Veitsiluotoon liittyvä valtio-omistajan merkittävä osallistuminen metsäteollisuuteen ei herättänyt varauksetonta ihailua. Teollisuuspiireissä nähtiin neuvostososialismin varjo kehityksessä, joka ei tulisi pysähtymään Veitsiluotoon.[99] Waldhofista on erikseen mainittava, että sen saksalainen emoyhtiö tuotti tuolloin yksin kolmanneksen kotimaansa sellusta, ja tämän nimenomaisen yhtiön maihinnousu Suomeen oli yksi keskeisimpiä ulkomaiseen suurpääomaan liittyvän pelon ja keskustelun ylläpitäjiä.[100]

Puunjalostusteollisuus mainitsee 1930 käynnistyneeksi Enso-Gutzeitin uusi sulfaattitehdas Ensossa 60 000tn vuosituotannolla. Jorma Ahvenainen on päivännyt omissa tutkimuksissaan tuotannon

[97] Lähteissä usein nimellä "Takfilt och Pappersbruk A.B. i Tammerfors". Käytän monialayhtiöstä paikoin lyhyempää nimeä Tampella, vaikka nimi OY Tampella AB tuli virallisesti käyttöön vasta 1960. Tampellaa kuitenkin käytettiin tuotemerkkinä jo 1930-luvulta alkaen.
[98] Vuosikertomukset 1930, sekä 1931–1932.
[99] Häggman 2006, 74–79. Kuisma 2016, 70–80.
[100] Häggman 2006, 88.

käynnistymisen jo vuoden 1929 puolelle. 1931 valmistui Toppila Oy:n sulfiittiselluloosatehdas Toppilassa Oulun kupeessa, 25 000tn vuosituotannolla. Waldhofin 100 000tn vuotuisen tuotantokyvyn tehdas Käkisalmeen valmistui muutamaa viikkoa perässä. Samoin Veitsiluoto Osakeyhtiön 40 000tn tuotannonlisän valmistuminen Veitsiluotoon ajoittuu vuodelle 1931. Yhteensä 225 000tn selluloosan tuotantokapasiteetin lisäys siis syntyi selkeästi ennen laman käännekohtaa Suomessa. Tosin tästä 160 000tn jäisi talvisodassa rajan taakse. Enson tehdas myöhempine laajennuksineen tulisi olemaan 1930-luvun teollinen jättiläinen, valtiokapitalismin kruununjalokivi, ja yhtiö kaikkine tuotantolaitoksineen tuli volyymillaan edustamaan yksin korkeimmillaan toistakymmentäkin prosenttia koko järjestäytyneen metsäteollisuuden äänivallasta.

Suomalaisomisteisen yksityisen pääoman piirissä Tampereen kattohuopa- ja paperitehdas (Myöhemmin Tako, Serlachiuksen omistuksessa) uudelleenrakennettiin tuottamaan erikoiskartonkeja, kuten chromoersatzia 12 000tn kapasiteetilla. Tehdas toimii kirjoitushetkelläkin edelleen Tampereen keskustorin kupeessa. Tampereen Pellava- ja Rautatieteollisuus Oy:n (Myöhemmin Tampella) Inkeroisten puuhiomon laajennus tuotti 40 000tn tuotannonlisän. Hammaren AB:n Kyröskosken tehtaalla käynnistyi englantilainen sanomalehtipaperikone 25 000tn vuosituotannolla. Yhtyneiden Myllykosken tehtaaseen hankittiin 1932 suuri sanomalehtipaperikone. Samoin Walkiakoski Oy:n tehtaalle. Kumpikin tuli käynnistettäväksi toukokuussa 1933.

Tytäryhtiötaloutta tapahtui myös Suomesta ulospäin. Kymmene Oy:n syksyllä 1930 hankkimat kaksi brittiläistä tehdasta Star Paper Mill ja Yorkshire Paper Mill ovat etenkin olosuhteet huomioiden merkittävä hankinta. Tosin investoinnin voi myös nähdä varsin klassisena suuryritysten keinona kiertää jo toteutuneet tai odotetut kansalliset kauppapolitiikat ja tullimuurit tytäryhtiöiden kautta. Kymin historiaa kirjoittanut Jorma Ahvenainen sekä myöhemmin Kai Häggman ovatkin huomauttaneet niiden pysyneen yhtiön johdon lempilapsina kroonisesta tappiollisuudesta huolimatta.[101] Hankintaa tehtäessä kohdemaa ei kuitenkaan ollut vielä irtautunut kultakannasta ja vapaakaupasta.

Vaneri-, puuhiomo- ja sahateollisuuden osalta samanlaista merkittävien investointien hehkutusta ei ole vielä 1932 näkyvissä. Korkeamman jalostusasteen metsäteollisuuden investointisyklin aikaisempi alku on merkillepantavaa sikäli, että Puunjalostusteollisuuden äänivalta osoittaa nimenomaan sahateollisuuden aikaisempaa elpymistä ja suhdannehuippua laman jälkeen. Sahapuolen odotetut tuotantovolyymit kohosivat rajusti jo 1933 ja saavuttivat alansa suhdanteen mukaisesti kaksi

[101] Ahvenainen 1972, 166–181. Häggman 2006, 139.

tuotanto-odotusten huippua, ensimmäisen 1935 alun ennustein ja toisen 1937 alkuun tultaessa, hieman ennen korkeamman jalostusasteen suhdannehuippua.[102]

4.2 1933

Rauma Wood	Uusi laatikkotehdas, tähän asti Suomen suurin. Käyntiin vuoden lopulla.
OY Halla A.B.	Useiden sahojen modernisointeja ja korjauksia
Kemin Puuteollisuus	Useiden sahojen modernisointeja ja korjauksia
Veitsiluoto	Useiden sahojen modernisointeja ja korjauksia
Haarlan Paperit	Uusi sulfiittisellutehdas, Lievestuore
Kymmene	Uusia koneita ja modernisointeja Myllykosken, Walkiakosken ja Kauttuan tehtaille.
A.Ahlström	Kauttuan tehtaalla paperikoneen korjaustyöhön vuoden lopulla, työ suoritettu loppuun 1934 ja paperin valmistus aloitettu. (pap. yhd. mukaan)

Pahin lamakuoppa alkoi taittua talvella 1932–1933. Valuuttaolosuhteiden muutos, puntakytkentä, tuli myös vaikuttamaan teollisiin hankkeisiin ja päätöksentekoon maaliskuusta 1933 eteenpäin. Vuoden merkittävinä paperi- ja selluteollisuuden hankkeina Puunjalostusteollisuus esittelee Kaukaan, Kymmenen, Myllykosken, Walkiakoskin ja Kauttuan konehankintoja ja -modernisointeja. Valitettavasti lukuja ei esitetä, mutta Kymmene-yhtiön keväällä 1934 käynnistettäväksi aiottua Minton Vacuum kuivauskonetta hehkutetaan Euroopan ensimmäisenä. Syvän päädyn oikeistosympatioistaankin muussa tutkimuskirjallisuudessa tunnetun Rafael Haarlan yhtiö Haarlan Paperit OY on päättänyt rakentaa kokonaan uuden Lievestuoreen sulfiittisellutehtaan. Useiden tehtaiden voimalaitosinvestoinnit saavat myös osansa hehkutuksesta. Olihan ”huonoilla vesivuosilla” ajoittain vaikutusta koskivoimasta riippuvaisen teollisuuden energiaturvallisuudellekin.[103]

Vuonna 1933 puu- ja sahateollisuuden nopea suhdannekäänne alkaa jo näkyä investoinneissa. Rauma Wood käynnisti uuden, maan suurimman laatikkotehtaan vuoden lopulla. OY Halla A.B., Kemi OY:n omistukseen myöhemmin päätynyt Kemin puuteollisuus, sekä Veitsiluoto useammalla sahallaan modernisoivat ja korjasivat laitoksiaan. Sahateollisuuden nopeampi ylös ja alas ajettavuus näkyy laman taittumisen aikaisissa investoinneissa.

[102] Liite lisä-äänimäärät 1933–1941.
[103] Häggman 2006, 113–114.

4.3 1934

Häme Faneritehdas OY	Uusi 6000m3 vaneritehdas Sortavalaan, valmistuu 1935
Enso-Gutzeit	Uusi saha Hovinsaareen (Kotka) valmistui toukokuussa, Enson ”uusi tehdas käyntiin 1935 lopulla, 80 000–100 000tn sulfaattia” (Selluyhdistys tarkoittanee tehtaan laajennusta)
Veitsiluoto	Sahoja laajennettu
Tornator	Uusi puuhiomo
A.B. Svartå Bruk	Uusi puuhiomo
Aug.Eklöf A.B.	Uusi laatikkotehdas Porvooseen, käyntiin kesällä 1935
Kymmene	Kaksi uutta paperikonetta (Engl.sanomalehtipaperi ja saksalainen Yankee) käynnistymässä kesällä 1935
Jacobstad Cellulosa	Uusi sulfiittisellutehdas Pietarsaareen, käyntiin kesällä 1935, (Selluloosayhd. mukaan 30 000tn
Tornator	Uusi sulfaattisellutehdas Imatran Kaukopäähän, ensimmäiset lähetykset syksyllä 1935, (Selluyhd. mukaan ensimmäiset lähetykset myöhäissyksyllä. Täydessä käynnissä 1936 alussa)

Suhdanteen jo selvästi käännyttyä ovat sekä paperi-, että sahaosastolle luettavat investoinnit täydessä vauhdissa. Häme Faneritehdas OY:n tuotantolaitoksen rakentaminen Sortavalaan 6000 kuutiometrin vuosittaisella tuotantokapasiteetilla on aloitettu. Enso-Gutzeitin Hovinsaaren saha Kotkassa valmistui toukokuussa. Valtionyhtiö Veitsiluoto on edelleen laajentanut sahojaan. Tornatorille ja A.B. Svartå Bruk:lle on rakennettu uudet puuhiomot. Aug.Eklöf A.B. rakennuttaa Porvoon laatikkotehtaan ja käynnistää tuotannon seuraavan vuoden kesällä. Lukuisia pienempiäkin sahateollisia korjaus-, ja uudisrakentamisia esitellään edelleen.

Paperiteollisuudessa uusia koneita ei 1934 hankittu, mutta seuraavalle kesälle Kymmene on tilannut ja ajoittanut kahden uuden, englantilaisen sanomalehtipaperikoneen ja saksalaisen Yankee-koneen käynnistämisen. Wiborg Wood OY on hankkinut uuden kartonkikoneen. Puolivalmiste sellua suosiva vientimarkkina sen sijaan on siivittänyt käyntiin Jacobstad Cellulosa AB:n Pietarsaaren sulfiittisellutehtaan, sekä Tornatorin sulfaattisellulaitoksen Imatran Kaukopäässä. Walkiakosken, Serlachiuksen, Kauttuan ja Kajaanin Puutavara OY:n laitoksilla laajennustöitä.

4.4 1935

Vuoden 1935 tiedot ovat Puunjalostusteollisuuden lisäksi osittain paperiyhdistykseltä.

Enso-Gutzeit	Uusi kartonkikone Ensoon
Wiborg Wood	Uusi kartonkikone käyntiin, hankintapäätös 1934
Heinolan pahvi	Uusi kartonkikone, pieni 450tn
Hackmann	Uusi kartonkikone Johannekseen
Yhtyneet Paperitehtaat	Uusi engl. sanomalehtipaperikone 541cm ja puuhiomo Myllykosken tehtaalle. Simpeleen tehtaalle on pap.yhd. mukaan tullut chromoersatz-kone
Karhula OY	Engl. sanomalehtipaperikone
Kalso OY	Uusi 6000m3 vaneritehdas käyntiin, Vuohijärvi
OY Craftwood Ltd.	Uusi 92 000m2 (1 milj neliöjalkaa) lentokonevaneritehdas Helsinkiin
Schauman	Palanutta Joensuun vaneritehdasta alettu uudelleenrakentaa
Kymi OY	Voikkaa, myös 541cm paperikone. Kuusankoski, Yankee toispuoleisesti kiillotetun sulfiittipaperin valmistukseen (Pap. yhd. mukaan)

Suhdannehuippua ei voi vielä investointien määrästä sanoa aavisteltavan. Inkeroisten, Enson, Simpeleen, Wiborg Woodin, Heinolan pahvin, ja Hackmannin Johanneksen tehtaan kartonkikoneet tulivat uusituiksi. Heinolan Pahvin tapaus asettanee tässä suhteellisen piskuisella noin 450 vuotuisella tonnillaan kenties jonkinlaisen riman investoinnille, jonka ylittävä ansaitsee tulla erikseen mainituksi. Yhtyneet kasvaa Myllykosken tehtaalla englantilaisella sanomalehtipaperikoneella ja uudella puuhiomolla. Samoin Karhula OY Kotkassa. Puu-, ja sahatavaran puolella erityisesti uutta vanerin tuotantokapasiteettia syntyi. Kalso OY:n Kouvolan Vuohijärven tehdas noin 6000 kuutiometrin vuosituotannolla valmistui. Oy Craftwood Ltd:n Helsingin uuden lentokonevaneritehtaan vuotuiseksi kapasiteetiksi ilmoitetaan miljoona neliöjalkaa, joka vastaa noin 92 000 neliömetriä. Jacobstad Cellulosan emoyhtiö OY Wilhelm Schauman ryhtyi rakennuttamaan uudelleen palanutta Joensuun tehdastaan. Pienempiäkin tuotantolaitosten päivityksiä hehkutetaan.

Oy Craftwood ltd:n katse lienee ollut länsiviennin ohella muissa siviilipuolen käyttökohteissa. Investoinnin mittaluokka on selvästi suurempi, kuin mitä tuolloinen suomalainen lentokoneteollisuus on voinut käyttää. Valtion Lentokonetehtaan (VL, nyk. Valmet) 1930-luvun tuotanto käsitti aikakaudella pieniä, muutamasta pariin kymmeneen konetta käsittäneitä koesarjoja ja ranskalaisten, tšekkiläisten ja brittiläisten mallien satunnaista lisenssivalmistusta. Sotahistoriasta tiedämme, ettei Vanerin aika lentokonerakennuksessa ollut vielä tullut päätökseen, mutta siviili-ilmailusta ei vielä

ollut kysynnän luojaksi. Ilmavoimien Fokker-hankinnoista seurasi kylläkin 35 koneen valmistaminen vuosikymmenen lopulla, mutta näissä vanerin määrä rakenteissa oli jo selvästi vähäisempi. Yhtiö markkinoikin vaneriaan myös veneen rakennukseen saksaksi, englanniksi ja ruotsiksi.[104] Yhtiön tuotannon lopullisista kohdemarkkinoista on hankala saada tietoa, eikä se näytä liittyneen ainakaan omalla nimellään Puunjalostusteollisuuden jäseneksi. On toki mahdollista, että jokin järjestäytynyt yritys on omistanut Craftwoodin ja tuotanto olisi laskettu erittelemättä emoyhtiölle. Yleisesti ottaen tytäryhtiöt kuitenkin esiintyvät laskelmissa omilla nimillään.

Vuoden 1935 investointisadon selkeänä voittaja-alueena nousee jälleen esiin Karjala. Simpeleen, Johanneksen, Enson investoinnit osuvat eteläiseen Karjalaan ja kannakselle, Wiborg Wood Companyn investointi ja Häme Fanerin vasta 1935 puolella valmistunut Sortavalan tehdas taas Laatokan karjalaan. Myös Kymenlaakso voitti merkittävästi Myllykosken, Karhulan, Vuohijärven ja Inkeroisten tapauksessa. Ilmansuunta ei sinänsä ole yllättävä. Kotkan sataman merkitys rahtimäärillä oli ajanjaksolla aivan keskeinen. Sataman kautta kulki enemmän vientiä kuin yhdenkään muun, ja alueen rataverkko oli tuolloin suhteellisen kehittynyt. Tutkimuskirjallisuudessa onkin usein nostettu esille metsäteollisuuden yritykset vaikuttaa infrastruktuurihankkeiden suuntaan. Monien merkittävien paperi-, ja sellutehtailijoiden onnistuikin painostaa julkista valtaa rataverkon ulottamiseen heidän tuotantolaitoksensa ympärille syntyneeseen keskukseen.[105]

4.6 1936

Tiedot vuoden 1936 investoinneista on koottu edellisten lisäksi selluloosayhdistyksenkin vuosikertomuksia hyödyntäen.

T: reen Pellava-, ja Rautateollisuus	Inkeroisiin uusi saha 5000std kapasiteetilla. Pap. yhd. mukaan Anjalaan 1938 käynnistyvän koneen hankesuunnittelu aloitettu
Kemi OY	Kokonaan uudelleenrakennettu Karihaaran saha
Ahlström	Pihlavan saha kokonaan uudistettu
Ahlström	Suunniteltu 10 000tn vaneritehdasta Pihlavaan
Schauman	Vaneritehdas Joensuussa uudelleenrakennettu, aloittanut toiminnan
Enso-Gutzeit	Uusi kartonkikone, toispuoleisesti kiillotettua kartonkia
Wiborg Wood	Uusinut vanhan kartonkikoneen, toispuoleisesti kiillotettua kartonkia
Hammaren A.B.	Uusi chromoersatz-kartonkikone käyntiin Kyröskoskella 1937 alussa

[104]Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, Pienpainatteet. Plywood for aeroplane and boatbuilding, 01.01.1936, s. 1 Saatavilla: https://digi.kansalliskirjasto.fi/pienpainate/binding/340040?page=1 (Luettu 30.5. 2021)
[105] Esim. Häggman 2006, 144–146.

Oulu OY	Uusi sulfaattitehdas (ensin 80 000tn, korotettiin 100 000tn), käyntiin syystalvella 1937, selluyhd. mukaan täydessä käynnissä 1938 alussa.

4.7 Zeniitissä, 1937

Vuoden 1937 osalta investointien luettelo on koottu Puunjalostusteollisuuden ja Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomuksista. Luettelosta ilmeisesti puuttuu venäläisemigranttien Wiborg Woodin sellutehdashanke Laatokan Karjalaan. Tehtaan kapasiteetti jää tämän tutkimuksen puitteissa tuntemattomaksi.

Sunila	Kotkan lähelle suunnitteilla sellutehdas 80 000tn vuotuisella kapasiteetilla. Pap. - ja selluyhdistykset esittävät hankkeen jo 1936, selluyhd. mukaan käynnistyi 1938.
Äänekoski	Alkanut rakentamaan uutta 40 000 tn sulfiittisellutehdasta Äänekoskelle, valmistunee 1937. (Selluyhd. mukaan käynnistyi 1937 lopussa, sellu- ja pap. yhd. mukaan hankesuunnittelu alkoi 1936).
Kuitu OY	Uusi yhtiö. Vuoksenlaaksoon syntymässä Suomen ensimmäinen keinosilkkiä, sellofaania ja keinovillaa valmistava tehdas. (Pap. yhd. mukaan perustettu 1936)
Rauma Wood	Yhteistyössä Enso-Gutzeitin kanssa valkaisulaitos sulfiittiselluloosalle, (selluyhd. mukaan investointipäätös 1936).
Enso-Gutzeit	Uusi klooritehdas käynnistymässä 1937 alussa
Serlachius	Valkaisulaitos sulfiittiselluloosalle
Läskelä A.B.	Vuoden alussa käynnistynyt uusi M.G. sulfiittipaperikone 120”
Ahlström	Vuoden alusta käynnistynyt uusi M.G. paperikone (Kauttualla, Pap. yhd. mukaan)
Kymi OY	Uudet Kuusankosken 125” ja Voikkaan 210” tehtaiden sanomalehtipaperikoneet käynnistetty
Kankaan Paperi OY	Uusi hienopaperikone 76”
Hackman	Uusi M.G. sulfiittipaperikone
Yhtyneet Paperitehtaat	Walkiakosken tehtaalle uusi suuri voimapaperikone, käynnistymässä maaliskuussa 1938. Pap. yhd. mukaan 170 ”.
Tervakoski	Uusi hienopaperikone käyntiin

4.8 Auringonlasku, 1938

Vuoden 1938 osalta Puunjalostusteollisuuden oma vuosikertomus lakkaa esittelemästä kootusti toimialan investointeja. Eri tuotantoryhmien omien yhdistysten vuosikertomuksista näitä on silti edelleen koostettavissa. Paperitehtaitten yhdistys ja Selluyhdistys kertovat edelleen käynnissä olevien hankkeiden edistymisestä. Kaikki vuodelle 1938 käynnistetyksi aiottavat koneet ovat kylläkin olleet tiedossa jo 1937 vuosikertomuksessa. Huolimatta uuden tuotannon käynnistämisestä vielä 1938 puolella on laskusuhdanne jo tosiasia. Paperivienti aleni Suomessa 10,5 %, Ruotsissa 30,5 % ja Norjassa 25 %, Pohjoismaiden keskiarvon ollessa 21,9 %. [106]

Paperitehtaitten yhdistys ei enää esittele uusia hankkeita vuonna 1938, huolimatta kenties tarkemmasta alakohtaisesta näkymästään. Sen sijaan investointeja ja suunniteltuja käynnistyksiä seuraavasti: Tampereen rauta- ja puuvillateollisuuden tuotantolaitoksella Anjalassa Tampellan tehtaan sanomalehtipaperikone käynnistyi maaliskuussa. Toinen kone samalla tehtaalla oli kaavailtu käynnistymään vuoden 1939 alussa, mutta vuosikertomus 1939 huomauttaakin käynnistyksen tapahtuneen etuajassa joulukuun puolella. Yhtyneiden Walkiakosken tehdas käynnisti uuden voimapaperikoneen käyntiin maaliskuussa 1938, ja Lohjan Selluloosa (Lohja-Kotka) niin ikään voimapaperikoneen elokuussa. Nokia AB myöskin käynnisti M.G. sulfiittipaperikoneensa maaliskuussa. Samaan aikaan käynnistettiin Tampellan chromoersatz-kone. Vuoden 1937 suhdannetilanteessa, noususuhdanteen käydessä vielä kuumana, oli siis jo päätetty kaikki maininnan arvoiset investoinnit, ja tuotannon painopisteessä havaittu siirtymä kohti alempaa jalostusastetta sekä pakkausmateriaaleja on jo nähtävissä. Tunnetusti globaali kauppapolitiikan suuntaus ei suosinut loppuun asti jalostettua tuotetta.

Vuonna 1938 markkinaan ovat yhdistysten mukaan alkaneet vaikuttaa mm. Ranskan täysi sanomalehtipaperin tuontikielto 1939 alusta alkaen. Samoin Kanadan tuottajien pitkä 7 vuoden toimitussopimus Australiaan ja Uuteen Seelantiin, joka liki saturoi sikäläisen markkinan, laskien selvästi englantilaisten tuottajien vientiä. Tämä tietenkin siirtyi myös suomalaisten tuottajien ongelmaksi markkinansa menettäneiden Euroopassa etsiessä uusia asiakkaita. Kaiken kaikkiaan vuosikertomusten tunnelma on samankaltainen, kuin vuosina 1927–1929. Ilmassa ovat jo uuden taantuman merkit, eikä halua pitkään vajaateholla käyväksi tuomittuun ylikapasiteettiin investoimiseen mahdollisesti uudelleen epävakautuvissa valuutta- ja korko-oloissa tunnu löytyvän.

[106] Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomus 1938, 11–13.

Lohja-Kotka	Uusi voimapaperikone käynnistyi Lohjan tehtaalla. Pap.yhd. mukaan elokuussa, kone 120”.
Nokia A.B.	Uusi M.G. sulfiittipaperikone käynnistyi huhtikuussa Nokialla. Pap. yhd. mukaan maaliskuussa, 125”.
Tako	Tampereella käyntiin chromoersatz-kartonkikone helmikuussa. Pap.yhd. mukaan maaliskuussa, kone 126”.
Tampella	Uusi sanomalehtipaperikone 213” käynnistyi Anjalan tehtaalla maaliskuussa, ja toinen 213” alun perin vuodelle 1939 kaavailtu jo joulukuussa. Hankesuunnittelu aloitettu jo 1936.

4.9 Eskalaatio, 1939–1940

Käynnissä oleva laskusuhdanne on karkottanut lopunkin investointihalukkuuden, vaikka pieniä hyviä uutisia teollisuuden kannalta liittyikin yleiseen varastojen täyttämiseen ja hamstraamiseen sodan alla. Suomen sellutehtaitten yhdistyksen vuosikertomus 1938 kommentoi 1939 alussa viime vuoden aikana rajusti laskeneita hintoja:

”On itsestään selvää, että kaikki mahdolliset uusien tehtaiden perustamissuunnitelmat ovat tällaisissa olosuhteissa rauenneet. Aikaisemmin suunnitelluista uusista tehtaista pääsi Oulu Osakeyhtiön sulfaattitehdas täyteen käyntiin vuoden alkuvaiheilla ja vuoden kuluessa aloittivat toimintansa Äänekoski aktiebolagin sulfiittitehdas ja Sunila Osakeyhtiön sulfaattitehdas. Ei ole kuitenkaan ollut mahdollista saada menekkiä täten ja muiden laajennusten ansiosta lisääntyneille tuotantomäärille. ”[107]

Tunnetuista syistä ulkomaankaupan toimintaympäristö muuttui katastrofaalisen epävakaaksi vuoden 1939 aikana. Vuoden 1940 alussa, talvisodan ollessa vielä käynnissä, on sävy Sellutehtaitten yhdistyksen vuosikertomuksessa maailmanloppua lähentelevä:

”Suomen selluloosayhdistyksen on pakko merkitä muistiin sen historiassa aikaisemmin tuntematon tuotannon ja laskutuksen pieneneminen. Tuotannon lasku oli kokonaista 15,5 % edellisestä vuodesta, ja sulfiittitehtaiden tuotantokyvystä hyväksikäytettiin ainoastaan 70 %; sulfaattitehtaiden osalta vastaava luku oli 55 %. Suhteellisen vaatimaton tuotannon supistus, johon Pohjoismaat yhdessä olivat ryhtyneet sulfiitin valmistuksessa, ei kyennyt lainkaan vaikuttamaan tilanteeseen.

[107] Sellutehtaiden yhdistyksen vuosikertomus 1939, 3–4.

Poikkeuksellisen suuret varastot vuoden alussa, meillä noin ¼ milj. tonnia, painostivat markkinoita ja estivät kaikki yritykset hintojen parantamiseksi. […] Tehtaat olivat suuren osan vuodesta vain osittain käynnissä. Suomalais-venäläisen sodan puhjettua ei kaikkia tehtaita enää voitu pitää käynnissä ja kokonaistuotanto laski noin 40 %:iin normaalista määrästä, joka taso säilytettiin aina vuodelle 1940 asti. Levottomuus Euroopassa kuvastuu selvästi siitä, että yhdistyksen vienti täytyi 1939 yhä enemmän suunnata valtamerentakaisille markkinoille. Viennin laskiessa Englantiin 24 %, Saksaan 27 % ja Ranskaan 55 %, kasvoi vienti Yhdysvaltoihin, Etelä-Amerikkaan ja Japaniin, sekä myös Espanjaan, Belgiaan ja Hollantiin. Yksistään vienti Yhdysvaltoihin nousi 57 %, kokonaista 304 600 tonniin, jota vallineissa olosuhteissa on pidettävä kauniina tuloksena."[108]

Niin ikään myös paperitehtaitten yhdistyksellä on kovin vähän rohkaisevaa sanottavaa investoinneista ja lyhyen aikavälin näkymistä enää vuonna 1939. Tilauskirja on edelleen paperissa (1.osasto) vahva, kuten aiemmin järjestön esittelyn yhteydessä tarkasteltu tilausten maajakaumakin vihjasi. Vuoden 1939 alussa tilauskanta oli 223 864tn, mikä on selkeästi enemmän kuin vuoden 1938 alun 191 705tn, jolloin laskusuhdanne oli jo alkanut näkyä. Tässä korostuvatkin erityisesti sanomalehtipaperin pitkät toimitussopimukset. Vuoden 1939 tuotantohan yhdistyksen mukaan paljolti kiinnitettiin toimitussopimuksiin jo 1937–1938. Kumpikin osasto kehuu kyllä ostajatahojen tuoretta elpymistä 1938 laskun jälkeen, mutta selityksenä pidetään ilmassa leijuvaa sodan pelkoa ja varastojen hamstrausta. Varastoitu ylikapasiteettihan suurella todennäköisyydellä kääntyy alemmaksi kysynnäksi myöhemmin jo ilman sotatilan tulevaisuudessa tuottamia häiriöitäkin.[109]

Sodan alusta käynnistynyt Englannin punnan arvon merkittävä lasku kuitenkin tukahduttaa tämän optimismin vuoden 1940 alun tarkastelussa. Punnassa myynnistä oli pakko luopua, ja kuten rahapolitiikan taustoituksen yhteydessä todettiin, valitsi Suomen pankki hyvin nopeasti markan kiinnittämisen vakaammaksi otaksuttuun Yhdysvaltain dollariin. Yhdysvaltain dollari on tämän päivän kansainvälisesti integroituneilla rahoitusmarkkinoilla keskeinen turvasatama, ja rooli sillä oli tuolloinkin.[110] Ostajatahot yhdistysten mukaan monesti korvasivatkin valuuttojen äkillisestä volatiliteetista aiheutuneita tappioita, joko kokonaan tai osittain. Merkittävien tappioiden syntymistä tämä ei siltikään voinut estää, eikä tällainen sotaa käyvän toisen osapuolen hyvästä tahdosta riippuvaisuus tietenkään voinut pidemmän päälle olla jopa vuosien ennakoitavuutta vaativan prosessiteollisuuden toiminnan perusta. Suomen pankki myös järjesteli merkittävissä määrin

[108] Sellutehtaiden yhdistyksen vuosikertomus 1940, 3–4.
[109] Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomus 1939, 5–6.
[110] Esim. Cohn 2016, 146–148 ja 154–162.

yhdistyksen piiriin kuuluvien yritysten puntamääräisiä lainoja markkamääräisiksi, mikä saa yhdistykseltä erityistä kiitosta.[111]

Valuutta- ja maksuliikenneolojen sekasorron lisäksi kummatkin uuden sodan osapuolet julistivat paperin sotakieltotavaraksi jo ennen kuin Neuvostoliitto liittyi Suomen kauppamerenkulun häiriötekijöiden joukkoon. Tämä ja suorat sotatoimet enemmän kuin nollasivat vaikutuksen siltä ostajien yhtäkkiseltä kiireeltä täyttää varastojaan arvaamattoman tulevaisuuden varalle, joka oli aiheuttanut aiemmin vuonna 1939 sotaa pelänneiden tahojen tilapäisen kysyntäpiikin. Saksalaisten ja neuvostoliittolaisten alusten sotatoimet, sekä alusten hylkäämiset ja valtaustoimet veivät vuoden viimeisen neljänneksen aikana kymmenkunta suomalaista kauppalaivaa, ja rahtivakuutusten hinnat kohosivat sadoilla prosenteilla.[112]

Matalan jalostusasteen tuotannosta koostuva sahaosasto näyttää kuitenkin huomattavan resilientilta. Tavanomaisella asteikolla esitettynä sahaosaston muutokset vaikuttavat häviävän pieniltä sellu-, paperi ja kartonkituotannon nousukiidon rinnalla. Oheisessa kaaviossa on esitetty saha- ja paperiosastoille lasketun tuotannon tonnien ja standarttien (äänten) kehitys 1933–1941.

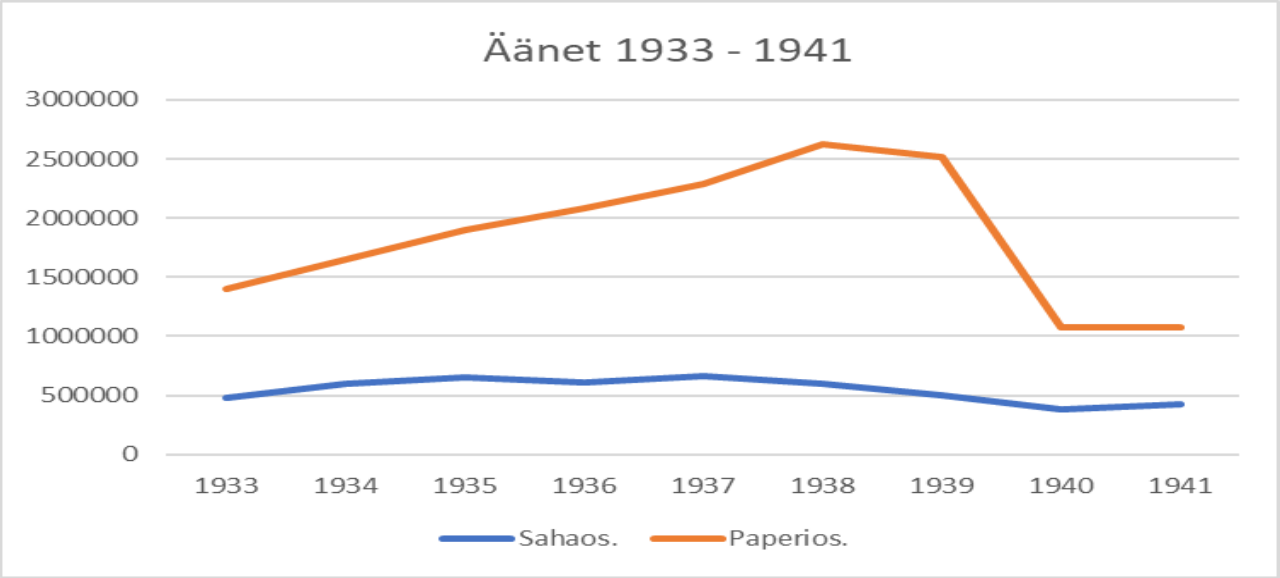

Sodan alkamiseen päättyy mielekäs ajanjakso tarkastella yritysten investointeja siinä merkityksessä, kuin ne normaalisti ymmärretään. Sodan ajan hankkeet, sikäli kun niitä ylipäätään tehtiin, ovat lähinnä vahinkojen paikkaamista ja tuotannon pystyttämistä uusille paikkakunnille tuotantolaitosten

[111] Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomus 1940, 25–26.
[112] Ibid.

evakuointien ja sodassa kärsittyjen aluemenetysten myötä. Tuonti muutettiin luvanvaraiseksi jo pari viikkoa Saksan Puolaan hyökkäyksen jälkeen, ja vientikin talvisodan päätyttyä.[113]

4.10 Summaus

Vuodesta 1929 käynnistynyttä suurlamaa seurannut nousukausi tuli päätökseensä toimialasta riippuen 1937–1938, mikä näkyy myös tässä kappaleessa esitellyssä metsäteollisuuden investointisyklissä. Ensimmäisestä kokonaisesta globaalista taantuman vuodesta laman jälkeisen noususuhdanteen taittumiseen 1938 asti noteeraavat metsäteollisuuden keskeisimmät järjestöt hankkeita seuraavasti.

Tuotantolaitokset ja koneet	1930 - 193	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Sellu, sulfaatti/sulfiitti	4	1	3		1	2	
Vaneri			1	3	2		
Sanomalehtipaperikone	3	4	2	3		2	1
Voimapaperi, sulfiittipaperi, muu	1					8	2
Kartonki	1			4	3		1
klooritehtaat, valkaisulaitokset						3	
Saha		3	2		3		
puuhioke, laatikko, muut	2	1	3				

Taulukko ei juuri kerro sahatavaran tuotannonlisäykseen tähtäävistä hankkeista, mikä on selvää jo edellä esitellyn kokojakauman vuoksi. Sahojen kokonaismäärä Suomessa oli useita satoja, ja valtaosa niistä oli hyvin pieniä. Niiden toimintaa ajettiin, kuten aikaisemmissakin suhdannemuutoksissa, hyvin nopeasti ylös ja alas markkinatilanteen mukaan. Sopeutumisen nopeus on ilmeisistä syistä nopeampaa, kuin sellun- ja paperintuotannossa. Myös yritysostojen kattava käsittely olisi mahdoton urakka, eikä kovin hedelmällistä.

Puunjalostusteollisuuteen kuuluivat edellä todetusti lähinnä suurimmat sahatavarayritykset. Mainintoja merkittävistä sahahankkeista esiintyy kuitenkin karkealla korrelaatiolla sahatavaran tuotannon noususyklin ja Puunjalostusteollisuudessa lasketun sahaosaston volyymin kanssa. Sahaosasto kasvoi nousukauden alkuvaiheessa suhteellisen nopeasti, saavuttaen ensimmäisen huippunsa 1935. Tätä seurasi vajaan 6 prosentin pudotus seuraavalle vuodelle ennen nousua uuteen huippulukemaan vuodelle 1937. Sen jälkeen uusiin ennätyslukemiin ei ennen sotaa enää päästy. Esitellyistä keskusjärjestöjen huomion kohteista relevanteimpia ovat tietenkin korkean jalostusasteen kalliit konehankinnat sekä kokonaiset tehdashankkeet. Suurimmilla tehdashankkeilla oli useimmiten

[113] Tuonti- ja vientilisenssijärjestelmästä Pihkala 2001, 172–176.

myös huomattavia kerrannaisvaikutuksia alemman jalostusasteen metsäteollisuudelle lähiseudulla. Monelle pienemmälle sahalle oksamassan ja muun sivutuotteen myynti läheiselle sellutehtaalle muodostui ennen pitkää elinehdoksi.[114]

Maantieteellisesti Puunjalostusteollisuudessa maininnan arvoisiksi katsotut hankkeet ovat niin ikään voimakkaan keskittyneitä. Kuljetusintensiivinen teollisuus ennalta-arvattavasti suosii jo olemassa olevaa hyvää infrastruktuuria ja raskaan rautatieliikenteen mahdollisuuksia, erityisesti teollistumattoman maan autoistumisen ollessa vielä aivan alkuvaiheessaan, mutta rannikon ja kehittyneempien maakuntien keskenkään jako ei ole missään määrin tasainen. Tämän on metsäteollisuudenkin osalta aiempi tutkimus todennut tapahtuneeksi. Silti on huomionarvoista, ettei metsäteollisuuden vienti hajaudu satamien välillä kovinkaan paljon.

Seuraavassa taulukossa on esitetty maakunnittain kootusti kaikki edellä auki kirjoitetut Puunjalostusteollisuuden vuosikertomuksissa 1929–1939 esille nostamisen arvoisiksi katsotut metsäteolliset investointihankkeet. Käytän taulukossa kirjoitushetken viimeisintä (2021) maakuntajakoa. Sodissa menetetyille alueille jääneet investoinnit muodostavat oman ryhmänsä. Enson toiminnot tunnetusti jäivät täpärästi rajan toiselle puolen, Tornatorin taas säästyivät. Läskelä, Waldhof, Hackman, sekä lukuisat muut pienemmät, idemmäs toimintonsa sijoittaneet niin ikään menettivät kaikkensa.

MAAKUNTA	**Paperi, pahvi, kartonki**	**Massa, kloori**	**Saha, vaneri, muu**	**YHT**
Kymenlaakso & Etelä-Karjala	14	3	5	22
Menetetty 1939–44	8	4	2	14
Uusimaa	1	-	3	4
Varsinais-Suomi	-	-	-	-
Satakunta	3	1	3	7
Pirkanmaa	9	1	-	10
Pohjanmaan MK	-	3	-	3
Häme, P. & K.	2	-	-	2
Lappi		1	4	5
Keski-Suomi ja Savo	1	1	-	2

[114] Jätteen muuttumisesta pääasialliseksi tuotteeksi Häggman 2006, 120–121. Ahvenainen 1984, 373–378.

P-Karjala &Kainuu	-	-	2	2
KAIKKI	38	14	19	71

Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan, johon myös Tornatorin Imatran hankkeet on luettu, osuus kaikkein korkeimman jalostusasteen tuotannollisista investoinneista on ylitse muiden. Pirkanmaan rajojen sisään mahtuvat niin Tampereen ja Kyröskosken alueen tuotanto kuin Mäntän paperiruhtinas Serlachiuksen valtakunta. Kun huomioi vielä rajan taakse jääneiden Enson tehtaiden läheisyyden Imatraan, on koko 1930-luvun investointisuman painopiste melko suppealla alueella.

Mihin luvut metsäteollisuuden uusista koneista ja tehtaista sitten vertautuvat? Vuonna 1938 Suomessa oli Häggmanin mukaan 110 massa- ja paperitehdasta, 19 vaneritehdasta ja kuutisen sataa sahaa.[115] Sahoista toki valtaosa oli pieniä. Maassa oli itsenäisyyden alussa 63 paperikonetta, jotka tuottivat keskimäärin noin 3000tn vuodessa. Laurila et al. esittää tuotantolaitosten määriksi vuonna 1914 myöhemmin puunjalostusteollisuudessa paperiosastolle luettavina tehtaina 17 selluloosatehdasta ja 25 paperitehdasta, ja vuoden 1916 tuotannoksi 140 000tn sellua ja 200 000tn paperia, sekä 60 000tn kartonkia, sekä 120 000tn puuhioketta.[116]

Paperikoneiden määrä ei noussut kahdessa vuosikymmenessä, mutta konekohtainen kapasiteetti kasvoi viisinkertaiseksi, ja paperin tuotanto nelinkertaiseksi. Noin neljännes paperikonekannasta tuli siis uusituksi edellä esitetyissä vuosien 1930–1938 investointihankkeissa, mitä voinee pitää tiiviinä tahtina alle vuosikymmenen ajanjaksolla. Paperin tuotanto oli 1930-luvun lopussa liki 600 000 vuotuista tonnia. Sellun taas noin puolitoista miljoonaa, mikä oli noin kymmenen kertaa enemmän, kuin 14 sulfaatti-, ja 7 sulfiittisellutehtaan[117] kahtakymmentä vuotta aikaisemmin tuottama 150 000tn. Tämän tuotannonlisän onkin todettu tuottaneen sinänsä melko vähän uusia tehdaspaikkakuntia enää maailmansotien välisellä ajalla.[118]

4.11 Sijainti, kauttakulku ja satamat

Investointien sijaintia ja sijoittumiskysymyksiä käsiteltäessä on jokseenkin pakko mainita infrastruktuuri ja logistiikka, vaikka ne monesti otetaankin ikään kuin annettuina, eksogeenisina muuttujina teollisuudelle. Kovin harva yritys edes kuljetusintensiivisessä teollisuudessa rakentaa itse tarvitsemansa raskaan rautatieliikenteen väylät, moottoritiet ja satamat, mutta ilman niitä toiminta ei

[115] Häggman 2006, 104.
[116] Laurila et al. 1968, 107
[117] Laurila et al. 1968, 14.
[118] Häggman 2006, 104.

mitenkään ole mahdollista tai kannattavaa. Vielä 1930-luvulla Serlachiuksen kaltaiset patruunat saattoivat rakennuttaa tehdasyhdyskuntansa tarvitsemat työntekijöiden asuinalueet, mutta valtaviin väylähankkeisiin eivät voimavarat riittäneet. Tai ainakaan sellaisiin ei haluttu ensisijaisesti omalla rahalla ryhtyä.[119] Olemassa olevaan rautatieverkkoon oli tietenkin vesiväylien ohella mahdollista tukeutua, mutta julkisten ratainvestointien kohdentumiseen yritettiin myös vaikuttaa molemminpuolisen intressin nimissä.[120]

Satamista on luettavissa jotakin taloudellisen toiminnan painopisteistä ja niiden muutoksista, vaikka ne eivät aukottomasti, varsinkaan kriisioloissa, kerrokaan missä tuotanto täsmällisesti tapahtui. Kuljetusintensiiviselle metsäteollisuudelle etäisyys ja logistiikka tehtaan portilta rahtilaivaan ovat varsin keskeisiä. Pullonkauloihin liittyy aina myös riskejä. Tunnettua on, että Kotkan ja Viipurin satamilla oli aivan keskeinen merkitys puunjalosteiden viennille. Vielä 1925 paperiviennin arvosta noin neljä viidennestä, ja puutavaran viennin arvosta noin kaksi kolmasosaa kulki Kotkan ja Viipurin kautta. Erityisesti paperiteollisuudelle Kotka oli ennen suurta lamaa kriittinen pullonkaula noin 60 % osuudellaan.[121] Ei ole erityisen yllättävää, että satamien logistiikka- ja jäänmurtokysymyksille uhrataan sekä paperitehtaitten yhdistyksen, että puunjalostusteollisuuden julkaisuissa melkoisesti palstatilaa.

Huolimatta luonnollisesta intressistä logistisen pullonkaulan rajoitteista eroon pääsemiseksi oli Kotka edelleen vuonna 1939 Paperitehtaitten yhdistykseen kuuluneelle viennille tonnimääräisesti tärkein satama, ja sen osuus paperitonnien kauttakulusta noin 62,1 %. Kotka-riippuvaisuus ei kuitenkaan ollut yhtä suurta koko toimialalla, vaan jako noudattelee edellä kuvattuja yhdistysten osastorajoja. Paperitehtaitten yhdistyksen 1. osaston viennistä 82,9 % (222 099tn) kulki Kotkan kautta. 2. Osastossa, jonka tärkein vientisatama oli Mäntyluoto Porin kupeessa ja hajautus eri satamiin muutenkin suurempi, oli Kotkalla edelleen 11,5 % osuus 12 674 tonnilla. Viipurin osuus jäi 1.osastossa vain reiluun prosenttiin, mutta 2.osastossa sillä oli Simpeleen, Enson, Leppäkosken ja Tornatorin tuotannon vuoksi talvisodasta huolimatta 16,35 % osuus.[122]

Korkeimpien jalostusasteiden tuotteiden osalta voitaneen siis sanoa, ettei satamalogistiikan hajautus edistynyt maailmansotien välisenä ajanjaksona juurikaan. Painopiste siirtyi hieman lännemmäs, mutta yhdelle, koko maan mittaluokassa suhteellisen itäiselle alueelle keskittyen. Rajan läheisyyteen liittyviä riskitekijöitä aikalaisnäkökulmasta silmällä pitäen myös Helsingin suhteellinen osuus laski

[119] Häggman 2006, 113–114.
[120] Laurila et al. 1968, 49. Myös Puunjalostusteollisuuden vuosikertomukset 1932–1938.
[121] Häggman 2006, 259 (Suomen virallisen tilaston mukaan)
[122] Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomus 1939, osastojen vienti eri satamien kautta.

1930-luvun mittaan lähes samaa tahtia kuin Viipurin, vaikka absoluuttisin luvuin pääkaupunkiseudun kautta kulkenut metsävienti olisikin kasvanut. Sitä suuremmaksi kasvavat vaikeudet sopeutua äkkiarvaamatta tulevaan muutokseen logistisissa virroissa eri satamien läpi. Myös edellä mainittu raskaan rautatieliikenteen kalusto muuttuu ongelmaksi, kun yhtäkkiä junanvaunuja ja vetureita ei saada riittävästi edes normaalien reittien mukaiseen vientirahdin kuljetukseen. Puhumattakaan äkillisestä tarpeesta muuttaa rahdin kauttakulku satoja kilometrejä lännempänä sijaitsevia satamia kohti. Sekä puunjalostusteollisuuden, että paperi- ja selluyhdistysten vuosikertomukset käyttävät runsaasti palstatilaa rautatielogistiikan lohduttoman tilan ja jatkuvien hätä- ja väliaikaisratkaisujen käsittelyyn vuosikertomuksissaan 1939–1944. [123]

Se, mitä esimerkiksi Ahvenainen sanoo sähköinfrastruktuurin ja Kuisma rautatieverkon merkityksestä teollisuuden sijoittumiselle, näyttäisi painaneen rauhan aikana vaakakupissa selkeästi enemmän kuin myöhempien tutkijoiden mainitsema satamien ruuhkautuminen.[124] Kotka palaa tarkasteltavalla ajanjaksolla 1938 mennessä paperin kauttakulkureittinä samalle tasolle, jolla se oli Häggmanin esittämin vuoden 1925 luvuin. Sellun osalta jonkinlaista maantieteellistä hajautusta, ainakin suhteellisin osuuksin sentään tapahtuu. Ja absoluuttisten lukujen osalta jo tiedämmekin tuotantomäärien näissä kategorioissa maanlaajuisesti nelin- ja kymmenkertaistuneen maailmansotien välisellä ajalla. Suomen satamien ulkomaanliikenteen kokonaistonnimäärissähän vuonna 1939 Turku edusti noin kymmenesosaa, Kotka noin 18 prosenttia, Helsinki puolisentoista prosenttia enemmän, ja Viipuri vajaata kolmeatoista.[125] Silti Turku on vailla juuri minkäänlaista asemaa Puunjalostusteollisuuden viennissä.

[123] Rautatiekaluston ongelmista myös Siltala 2018, 149–151.
[124] Sähköinfrastruktuurista Ahvenainen 1972, 220–222. Rautatieinfrastruktuurista Kuisma 1993, 421. Satamainfrastruktuurin riittämättömyydestä Häggman 2006, 145–147. Myös Laurila et al. 1968, 39.
[125] Pihkala 2001, 174.

Seuraavissa graafeissa on esitetty Paperitehtaitten yhdistyksen ja Selluloosayhdistyksen jäsenyritysten viennin jakautuminen tärkeimmässä roolissa olleiden satamien välillä 1930-luvulla.

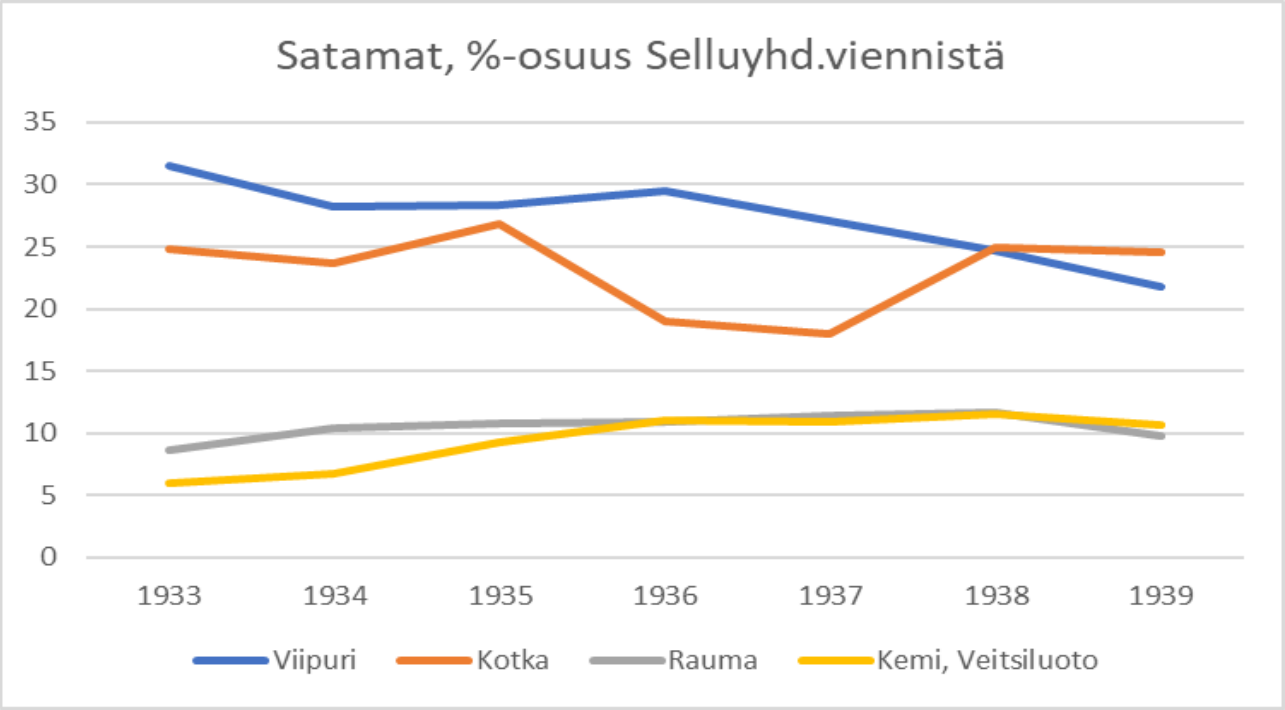

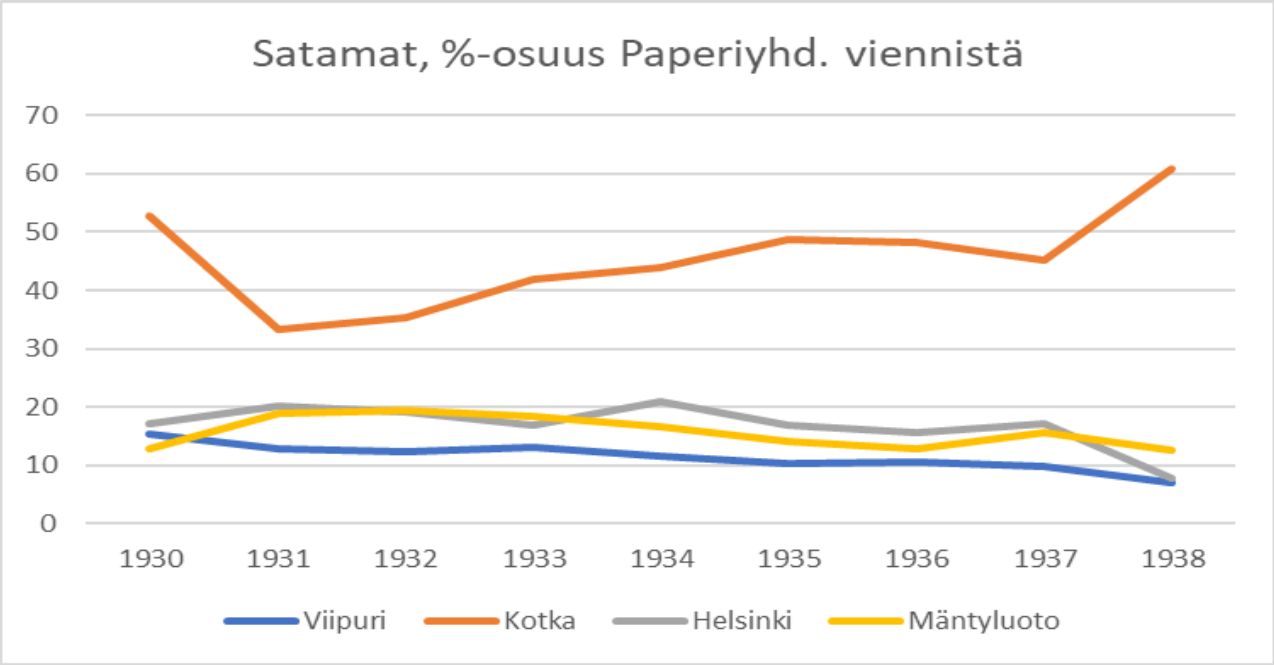

Maantieteellisen painopisteen kehitys satamien suhteen kulki laman luovan tuhon jälkeen uudelleen kohti itsenäisyyden alun keskittymistä. Huomionarvoista kehityksessä on Viipurin roolin suhteellinen alamäki. Viipurilla oli vientisatamana aivan ratkaiseva rooli mm. juuri 1930-luvun alussa raskaasti Karjalaan investoineille valtionyhtiöille Enso-Gutzeit ja Tornator, mutta niidenkään tuotannon mukaantulo ei riitä kääntämään trendiä. Suurimmat kasvajat sijoittuivat lännemmäs. Vuosina 1933–1938 yksin Enso-Gutzeit, joka Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimäärin edusti kaikkiaan yli kymmentä prosenttia toimialasta Suomessa, kasvoi odotetuilla tuotantovolyymeilla noin 45 %. Samaan aikaan Tornator, jonka toimintojen painopiste oli Imatralla, kasvoi odotetuin tuotantovolyymein yli 2,6-kertaiseksi edustamaan noin 5,5 prosenttia koko puunjalostusteollisuudesta vuonna 1938.[126]

Absoluuttisin luvuin Viipurin kautta kulkeneet Paperitehtaitten yhdistyksen vientitonnit vuonna 1938 (21 475tn) olivat liki samalla tasolla kuin 1930 (21 394tn). Vertailun vuoksi Kotkan paperitonnimäärä oli 1930-luvun nousukauden päätyttyä selvästi yli kaksinkertainen vuoteen 1930 verrattuna. Sellunkin vienti Viipurin kautta osoitti taantumista myös absoluuttisin luvuin. Ensimmäisenä lamanjälkeisenä vuonna, 1933 Viipurin kautta kulki 282 887tn kartellisellua, joka supistui 254 730 tonniin vuoteen 1938 mennessä. Samaan aikaan Kotkan kauttakulku kasvoi 200 963 tonnista 285 632 tonniin. Silmämääräisestikin voi havaita kotimaisten yksityisten metsäteollisuuden yhtiöiden päätösten investointiensa sijoittumista koskien olleen konservatiivisempia. Kymenlaakson radanvarren investointisuma Kotkan – Kouvolan akselilla on juuri sellaista olemassa olevaan infrastruktuuriin ja tuotantolaitoksiin sitoutumista, jota Häggman ja muut aiheesta kirjoittaneet korostavat.

Päinvastoin kuin Karjalan – Imatran suunnalla sekä Perämeren rannikolla, on valtionyhtiöiden rooli Kymenlaakson klusterin uusissa investoinneissa suhteellisen vähäinen. Metsäteollisuuden hankkeiden pakkautuminen suhteellisen tiiviille alueelle omaa joitakin kaikuja niistä keskusteluista, joita nykyäänkin käymme teollisuuden painopisteistä ja voittavista sekä taantuvista alueista. Valtionyhtiöiden toimintojen korostunut sijainnin eriytyminen yksityisistä metsäteollisuusyhtiöistä haastaa vertailemaan sekä yksityisten että julkisten yhtiöiden kehitystä, mutta toisaalta myös yksityisten yhtiöiden kesken selvän voittaja-alueen valinneiden ja muualle toimintonsa sijoittaneiden lukuja.

[126] Lisä-äänimäärät 1933–1941.

Satamien osalta onkin jo melko ilmeistä, etteivät valtionyhtiöiden ja ulkomaisten firmojen tytäryhtiöiden hankkeet riittäneet muuttamaan metsäviennin painopistettä, tai edes pysäyttämään Kotkan nousua yhä hallitsevampaan rooliin metsäteollisuuden merirahdissa. ”Vanhan” metsäteollisuuden, siis sahateollisuuden osalta Jorma Ahvenainen on Suomen sahateollisuuden historiassaan osoittanut menetettyyn Karjalaan jääneiden satamien jopa hieman kasvattaneen merkitystään aikavälillä 1926–1938. Näiden absoluuttinen kuutiometrimäärä sahatavaran rahtia pysyi läpi suuren laman ja 1930-luvun nousukauden yhtä suurena, kuin Kymenlaakson satamien, ja Porin ja Oulun määriin nähden noin kaksinkertaisena.[127] Toisaalta jo todetusti sahatavara viennin alana ei toisaalta myöskään kasvanut enää, vaan viennin arvon lisäksi aleni myös standartteina ja tonneina vuosien 1927 ja 1938 välillä, vaikka mukaan laskisi vanerin ja lankarullatkin.[128]

5. Ulkomaiset, valtiokapitalismi ja geopoliittinen riski

Investointien luvuissa havainnollistuu hyvin se, miltä Suomen sijoitusympäristö ulkomaisen suurpääoman näkökulmasta näytti maailmansotien välisellä ajalla. ”Pieni maa maailmanvallankumouksen pesäpaikan naapurissa”. Raaka-ainerunsaudestaan huolimatta Edellä mainitut valtionyhtiöt olivat suomalaisen metsäteollisuuden kokonaisuudessa painoarvoltaan raskaita. Ilman niiden investointivyöryä Imatran-Enson suuntaan näyttäisi Karjalan saama siivu 1930-luvun nousukaudesta melko laihalta, ja Viipurin alamäki vientiväylänä absoluuttisinkin luvuin jyrkältä. Vielä 1930-luvun alussa saksalainen Waldhof uskalsi sijoittaa valtavan teollisen investointinsa Käkisalmeen, aivan Neuvostoliiton naapuriin, mutta sen jälkeen alkavat suuremmat yksityiset Karjalaan suuntautuvat uudet pääomat olla vähissä.

Neuvostoliiton sotilaallinen toipuminen 1920-luvun alun alennustilastaan ei jäänyt lännessä huomaamatta. Se oli myös ilmaantunut orjatyövoimaa hyödyntävänä hintahäirikkönä Pohjoismaiden metsäteollisuuden läntisille vientimarkkinoille.[129] Neuvostoliitto hankki brittiläisiä panssarivaunuja 1930 ja aloitti seuraavana vuonna kopioiden valmistamisen. Muutaman vuoden kuluttua maan armeijalla oli tuhansia panssarivaunuja, kun niitä Venäjän sisällissodan lopussa oli ollut noin sata. Suomeen hankittiin samaan aikaan brittiläisiä panssariajoneuvoja ja aloitettiin sarja kokeita Karjalan kannaksella, tarkoituksenaan selvittää mekanisoidun vihollisen ja panssarivaunujen käyttömahdollisuuksia täkäläisissä olosuhteissa. Panssarintorjunnan asehankinnoille, kehitykselle ja koulutukselle tuli vuosikymmenen lopulla kiire. Vielä 1920-luvulla tarvetta oli pidetty yleisesti

[127] Ahvenainen 1984, 338.
[128] Esitetty mm. Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1938, puunjalostusteotteiden vienti 1927–1938.
[129] Kuisma 2015, 195–197.

vähäisenä. Yhtäkkiä rajojen ja rintamien havaittiin saattavan liikkua huomattavasti aiempaa nopeammin, ja siten realisoimaan geopoliittinen riski alueilla, joiden vuosina 1914–1918 olisi ajateltu olevan hyökkääjän kannalta saavuttamattoman kaukana. Niin ikään osa Karjalaan toimintojaan sijoittaneista yrityksistä, mm. Enso-Gutzeit, aloittivat 1930-luvun mittaan itse ilmatorjuntakaluston hankinnat tuotantolaitostensa suojaksi.[130] Ilma-aseen nopea kehitys herätti huolta jo ennen Espanjan sisällissodan ”koekentän” näyttöjä, mutta viimeistään Espanjan sodan alettua 1936 oli käytännössäkin toteen näytetty, että lentokoneilla voitaisiin uhata rintamien takaisia teollisia sydänmaita merkittävästi vakavammin, kuin edellisessä suursodassa.

Puolustusneuvosto ja kauppa- ja teollisuusministeriö ryhtyivät jo 1934 yhteydenpitoon merkittäviä teollisia investointeja suunnittelevien tahojen kanssa, pyrkien ohjaamaan näitä sijoittamaan arvokkaat tuotantolaitoksensa lännemmäs. Liiketaloudellinen perusta ei kuitenkaan ole korvattavissa sotilaallisella järkeilyllä. Realisoitumattoman riskin pienentäminen ei auta kuljetuskustannuksissa, sekä raaka-aineiden ja energian saatavuudessa. Ministeriöiden välillä kannattavuuslaskelmat jyräsivät Vuoksenlaakson ja kannaksen puolustettavuutta koskevat epäröinnit.[131]

Ymmärrettävistä sotilaallisista syistä huolimatta kyseessä on aluetaloudellisesti merkittävä haitta. Investointien geopoliittinen riskitekijä kuten Neuvostoliitto ”säteilee” negatiivisia taloudellisia vaikutuksia omien rajojensa ulkopuolellekin jo ilman akuutteja suuria sotilaallisen kapasiteetin painopisteen muutoksia. Teollisuuslaitoksia rakennetaan vuosia, ja ne tarvitsevat itsensä takaisin maksamiseen vielä huomattavan paljon pidempään. Rajan maakuntiin kohdistuva akuutti eksistentiaalinen uhka voi autoritaarisen naapurin toimesta syntyä kuukausissa, eikä sopivissa poliittisissa olosuhteissa välttämättä tarvita niinkään pitkää aikaa. Edes tehtaan koneita ei välttämättä ehditä evakuoida rajan läheisyyteen sijoitetusta tuotantolaitoksesta.

Tätä tutkielmaa kirjoitettaessa käynnissä olevan, Venäjän uudelleen eskaloiman Ukrainan sodan yhteydessä on puhuttu paljon Suomen maariskistä. Liittoutumattoman geopoliittisen asemamme katsoo selvä enemmistö ekonomisteista ehkäisevän ulkomaisia investointeja Suomeen.[132] Sitäkin erikoisempana 1930-luvun asetelmassa näyttäytyy saksalaisen Waldhofin toiminta. Yhtiö vaikuttaa äkkiseltään suuren laitoksen Käkisalmeen pystyttäessään vähät välittäneen Neuvostoliiton riskipotentiaalista. Laatokan Karjalaan investoineen Wiborg Woodin omistaneiden

[130] Ahvenainen 1992 (II), 319.
[131] Ahvenainen 1992 (II), 317–318.
[132] Ekonomistinäkemyksistä esim. Talouselämä 10.3.2022: Maariskimme on kasvussa – Nato-jäsenyys lisäisi Suomen vakautta ja houkuttelevuutta investointikohteena. Saatavilla: https://www.talouselama.fi/uutiset/maariskimme-on-kasvussa-nato-jasenyys-lisaisi-suomen-vakautta-ja-houkuttelevuutta-investointikohteena/baa5151a-3b98-4fba-9103-4508564afdcf (Luettu 14.4.2022)

venäläisemigranttien, sekä Johannekseen rakentaneen Hackmaninkin toiminnot olivat toki myös lähellä rajaa, samoin Läskelän. Yhdenkään näistä mittaluokka ei kuitenkaan vastannut Waldhofia.

Investointien sumaa katsoessa on vaikea välttyä ajattelemasta, että suomalaisomisteinen, yksityinen metsäteollisuus aloitti strategisen perääntymisen Karjalasta jo 1930-luvun puolivälissä. Kannaksella ja Laatokan Karjalassa investoivat enää lähinnä Hackman, Läskelä ja Wiborg Wood, ja nekin suhteellisen pienimuotoisesti. Hackman edusti 1939 Puunjalostusteollisuudessa 57 500 ääntä (kasvua 24 % vuodesta 1933), ja Läskelä 41 725 ääntä (kasvua 4 %). Puunjalostusteollisuuden ulkopuolella pysytelleen, venäläisemigranttien omistaman Wiborg Woodin reilun 10 000 standartin vuotuista sahatuotantoa ja korkeimmillaan 6000 tonnin kartonkituotantoa täydentämään 1937 perustetun sellutehtaan kaavaillusta tuotannosta on vaikeampi löytää tietoa. Joka tapauksessa tehtaan toiminta jäi hyvin lyhytaikaiseksi. Yhtiön tuotantolaitokset tuhoutuivat sodassa pahoin, ja Neuvostoliitto käynnisti valtaamallaan alueella tuotannon uusin konein vasta sodan jälkeen. Neuvostoliiton kaatumisen jälkeen tehdas on siirtynyt jälleen takaisin venäläiseen yksityisomistukseen.

Metsäteollisuuden mittakaavassa suuria pääomia näyttäisivät sitoneen lähinnä ne, joilla ei aiemman toimintojensa sijoittelun luoman polkuriippuvuuden (raaka-aine sahoilta, voimalaitokset, kloori- ja valkaisulaitokset, muu infrastruktuuri) vuoksi ollut muuta vaihtoehtoa, tai joilla oli suurempi selkänoja taustallaan geopoliittista riskiä vastaan. Valtava saksalainen metsäkonserni saattoi ehkä 1930-luvun taitteessa luottaa jossain määrin hyökkääjän haluun välttää yhtiön mahtavan kotimaan suututtamista tekemällä tuhoa yhtiön tuotantolaitoksille ja henkilöstölle tai kansallistamalla ne, vaikka suomalais-venäläinen sota syttyisikin ennen taloudellisen rautaesiripun poistumista ja emoyhtiön, Puunjalostusteollisuuden johtaja-asiamiehen Axel Solitanderin mukaan, odottamaa[133] Karjalan suurten raaka-ainevarojen avautumista. Ainakin sillä olisi ollut tällaisille odotuksille huomattavasti enemmän perusteita, kuin millä tahansa suomalaisella teollisuusyrityksellä. Lisäksi yhtiön olemassaolo ja jatkuvuus ei ollut yhdestä Käkisalmen tehtaasta kiinni sen enempää kuin oli ollut vuonna 1915 täysimittaisen geopoliittisen riskin realisoitumisen kohdanneesta[134] Viron Pärnun sellutehtaastakaan.

Vaikka Enso-Gutzeitin toimintojen selkeä painopiste oli vaaranalaiseksi katsotussa Vuoksenlaaksossa, oli yhtiöllä merkittäviä toimintoja myös muilla, lännempänä sijainneilla paikkakunnilla. Valtiovalta oli myös yritysten mittakaavassa melko mahtava rahoittaja, mikäli kriisiolosuhteet tai realisoituvat riskit pakottaisivat hakemaan ulkopuolista apua. Edelleen voitaneen

[133] Häggman 2006, 90
[134] Kuisma 2015, 165.

hyvällä syyllä epäillä valtiovallan halua käyttää väkivaltamonopoliaan, Puolustuslaitosta, suuren valtionyhtiön teollisen investoinnin turvaamiseen yhtäläisesti kuin yksityisomisteisen teollisuuden intressien, mikäli sota tulisi. Ahvenaisen Enso-Gutzeitin historia käsittelee näiden riskien arviointia yhtiön johdossa melko vähän, tyytyen lähinnä toteamaan sodan aikana tärkeitä kohteita kannattavan puolustaa.[135] Yhtenä keskeisimmistä kiinnostuksen kohteista tätä tutkielmaa aloittaessa olikin kysymys siitä, ketkä muut tämäntyyppiseen ajatteluun rohkenivat turvautua investoidessaan satojenkin miljoonien markkojen pääomia.

Oheiseen karttaan on sijoitettu ne aikaisemmassa kappaleessa listatut aikavälin 1930–1938 metsäteolliset investoinnit, jotka Puunjalostusteollisuus, Selluyhdistys ja Paperitehtaitten Yhdistys ovat katsoneet maininnan arvoisiksi.

[135] Ahvenainen 1992 (II), 317–318.

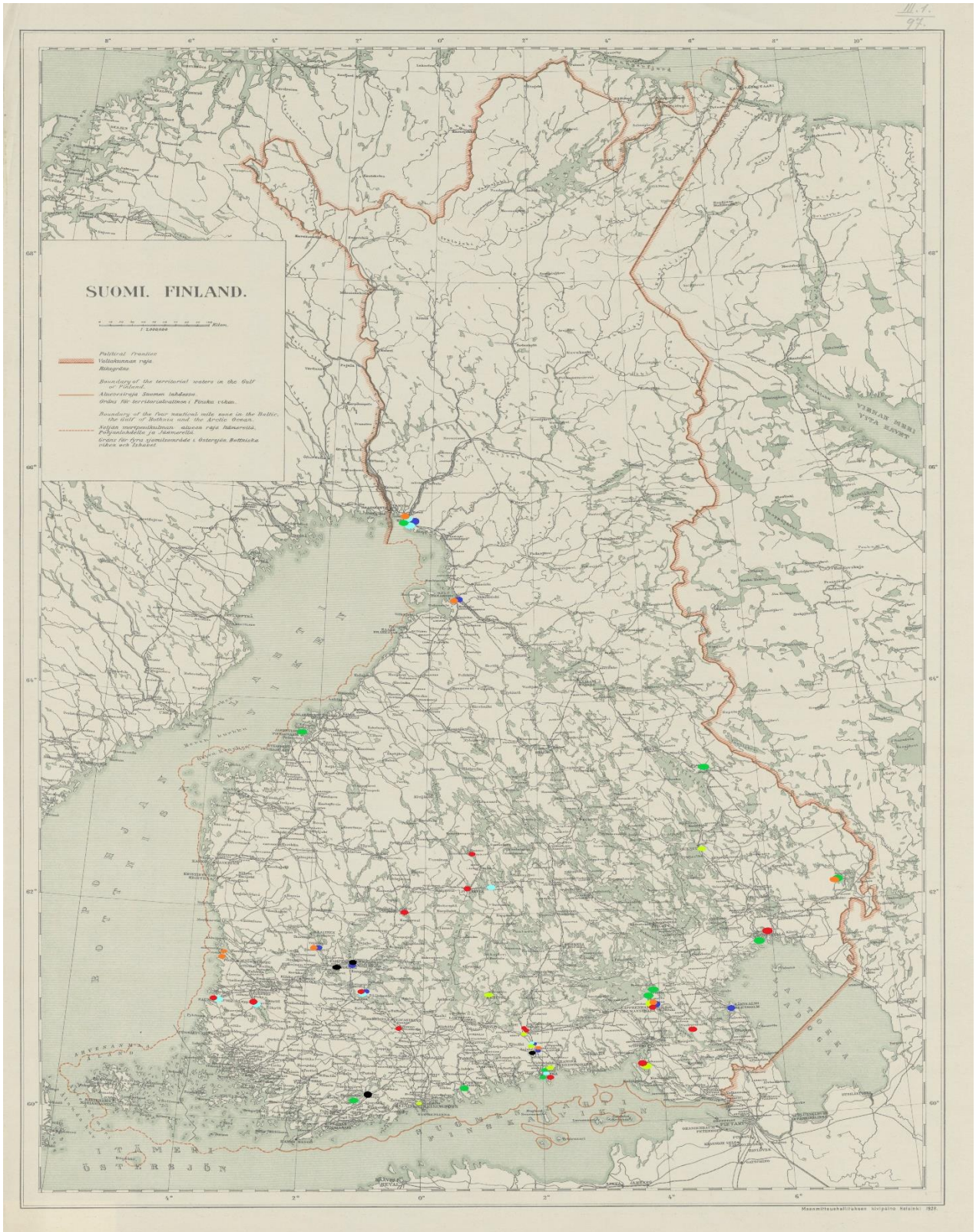

Värikoodit mainituille investoinneille: 1930–1932 sininen, 1933 vaaleansininen, 1934 vihreä, 1935 keltainen, 1936 oranssi, 1937 punainen, 1938 musta. Pohjakartta: Maanmittaushallituksen kivipaino, 1928, nro 965893 (2. Suomen valtiollisia yleiskarttoja, 1:2000000). Oikeudet: Public Domain.

Valtion yritystoiminnan harjoittamisen innokkaat puoltajat ja katkerat vastustajat, sekä aihepiirin merkittävyys maailmansotien välisen ajan poliittisessa kamppailussa ovat hyvin tiedossa. Investointien maantiede osoittaa tässä melkoista historian ironiaa: valtionyhtiöiden suhteellinen painoarvo Suomen keskeisimmällä teollisuudenalalla kasvoi lamaa seuranneen vuosikymmenen, kunnes Neuvostoliiton puna-armeija tuli väliin. Merkittävimmän pienen maan geopoliittisen investointiriskin realisoitumisen kokivat Enso-Gutzeit ja Waldhof, joiden tärkeimmät ja maan mittakaavassa hyvin suuret laitokset Käkisalmessa ja Ensossa jäivät sodan jalkoihin. Enso-Gutzeitin tuotannon kasvattaminen sotaa edeltäneelle tasolle kesti 1950-luvun alkupuolelle saakka.[136] Jos valtionyhtiöiden Enso-Gutzeit, Veitsiluoto ja Tornator jatkoksi luetaan vielä puolet Oulu Osakeyhtiöstä, josta Veitsiluoto omisti 49 % toisen perustajan Kajaanin puutavaran omistaessa myös 49 %, sekä jätetään huomiotta mm. Enso-Gutzeitin melko vähämerkityksellinen 14–20 % omistusosuus Sunilassa, putosi valtionyhtiöiden osuus Puunjalostusteollisuuden äänivallasta vuoden 1939 alun 21,8 prosentista 1941 alun 17,75 prosenttiin. Tämä on noin prosentin enemmän kuin valtionyhtiöiden yhteinen osuus vuonna 1933, jonka laskelmiin Veitsiluodon tuotanto ei tosin vielä tehtaan pystyttämisestä yli kaksi täyttä vuotta aiemmin huolimatta ehtinyt mukaan.[137]

Ellei suursota olisi sulkenut merkittävää osaa maailman meristä, satamista ja markkinoista niiltäkin, joiden tuotantolaitoksia ei vieras armeija valloittanut, olisi suhteellisen merkityksen pudotus tietenkin ollut paljon suurempi. Jäljelle jääneet tehtaat saivat ainakin suurimman osan työvoimastaan takaisin. Sodan oloissa toiminut puunjalostusteollisuus ei usein ollut saanut käyttöönsä edes välttämättömänä miniminä pitämäänsä määrää rautatiekalustoa, mutta tämä logistinen pullonkaula tietenkin lakkasi olemasta armeijan rautatietarpeiden hiivuttua.[138] Myös rahdin vakuutusmaksut kohosivat satoja prosentteja jo syksyllä 1939, ja nousivat suorastaan tähtitieteellisiksi sotatoimien alettua koskettaa Suomeakin.[139]

Toisen ensimmäisen tasavallan ajan talouskeskustelussa yhtenään esiintyneen mörön, ulkomaisen metsiemme kimppuun käyvän suurpääoman, kohtalo geopoliittisen riskin realisoituessa oli kenties valtionyhtiöitäkin karumpi; se kohtasi saksalaisen Waldhofin laitoksen sijainnin vuoksi suhteellisesti vielä suuremman tuhon, ja likimain katosi Puunjalostusteollisuudesta. Yhtiöllä oli aiemminkin ollut geopoliittista epäonnea Itämeren alueen investointiensa kanssa. Sen uudenaikaiset tuotantolaitokset Viron Pärnussa tulivat venäläisjoukkojen tuhoamaksi vuonna 1915.[140] Käkisalmen tehtaan kohtalon

[136] Ahvenainen 1992 (II), 685.
[137] Lisä-äänimäärät 1933–1941.
[138] Siltala 2018, 148–150.
[139] Paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomus 1939, 25.
[140] Kuisma 2015, 165.

jakoivat venäläisemigranttien perustaman Wiborg Woodin Karjalan toiminnot. Norjalaistaustaisen Diesenin Pitkärannan toiminnot puolestaan olivat jo päätyneet suomalaisomistukseen Pitkäranta Oy:n muodostuksessa 1935, mutta nekin jäivät Neuvostoliitolle luovutetulle alueelle. Ouluun toimintonsa sijoittanut englantilaisen perheyhtiön jatke Toppila sentään säästyi täydelliseltä tuholta, mutta Englannin viennistä riippuvaisuutensa vuoksi tehdas päätyi seisontaan 1941.[141]

Toimialan kokonaistappioiksi muodostui 2 sulfaattisellutehdasta, 5 sulfiittisellutehdasta, 4 paperitehdasta, 7 puuhiomoa ja kartonkitehdasta, 70 vientisahaa, 1 rullatehdas, 4 vaneritehdasta, sekä koko joukko metsävaroiltaan ja muilta resursseiltaan haavoittunutta yhtiötä. Waldhof ja Enso-Gutzeit edustavat vähemmistöä tästä katastrofista, mutta niiden edustamien ilmiöiden merkitys koko päättyneen vuosikymmenen kotimaan politiikalle oli huomattavasti suurempi.[142]

5.1 Sivutuotteena aluepolitiikkaa ja vastasyklisyyttä

Kemin alueen investointikeskittymää puolestaan selittää Toppilan ohella Veitsiluoto Oy (nyk. Stora Enso Veitsiluodon tehtaat). Enso-Gutzeitin ja Tornatorin tapaan se muodosti maantieteellisesti jokseenkin oman klusterinsa. Veitsiluodon raison d'être on aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa todettu olleen maan pohjoisosien valtion metsävarojen tehokkaampi hyödyntäminen, jonka käytännön toteutus muodostuikin yhdeksi 1930-luvun pitkistä ideologisista kiistoista.[143] Puuta olisi toki periaatteessa voinut myydä yksityisille metsäteollisuusyhtiöillekin, mutta käytännössä matalan jalostusasteen tuotteita kaukaisiin laitoksiin toimittaessa olisi kuljetuskustannusten osuus muodostunut melko korkeaksi. Tietyn rajan jälkeen tehtaan on aina muutettava raaka-aineen perässä eikä päinvastoin, ja Oulun seudun metsähuutokaupoissa tämä lainalaisuus oli käynyt selväksi jo ensimmäisen maailmansodan aikana, jolloin enemmistö tarjolla olleesta puutavarasta jäi myymättä sotasuhdanteesta huolimatta.[144]

Kuten todettua, oli sääntely rajoittanut teollisuusyhtiöiden ja näiden bulvaanien toimintaa maan metsävarojen suhteen jo 1920-luvun alkupuolella. Lex Kallio 1922, Lex Pulkkinen 1925 ja vielä 1938 voimaan astunut asutuslaki käytännössä estivät yritykset hankkia koko tuotannon arvoketju yritysten itsensä suoraan omistukseen. Yhtiöiden metsänomistus kasvoi ennen tätä nopeasti 1900-luvun kaksi ensimmäistä vuosikymmentä.[145]

[141] Lisä-äänimäärissä vuodelle 1942 edellisen vuoden toteutuneen tuotannon mukaan ilmoitetaan tehdas laitetuksi seisontaan.
[142] Laurila et al. 1968, 51.
[143] Kuisma 2009, 167–168.
[144] Karjalainen 2000, 49–50 ja 76.
[145] Karjalainen 2000, tiivistelmä.

Tietenkin vertikaalisen integraation keinotekoisella rajoittamisella lähtökohtaisesti on vaikutuksensa yritysten kannattavuuteen ja ulkopuolisten investointihalukkuuteen kyseiselle markkina-alueelle, mutta kolikon toinen puoli on varallisuuden keskittyneisyys ja tulonjako. Suomalaisista taloushistorian suurnimistä ainakin Markku Kuisma on esittänyt tämän pakotetun hajautetun metsänomistuksen olleen merkittävimpien syiden joukossa sille, että Suomi onnistui välttämään ”latinofunditaloudeksi” kutsumansa kehityksen, jossa taloudellinen valta ja omaisuus valuvat vain harvojen käsiin. Pidemmällä aikavälillä tästä seuraa, ainakin nuorissa ja hauraissa demokratioissa, poliittisenkin vallan keskittyminen.[146]

Veitsiluodon uuden toiminnot itsenäistyneessä Suomessa eivät tietenkään nousseet täysin ei-kenenkään-maalle, vaan yksityiset metsäteollisuusyhtiöt korkeampaa jalostusastetta tavoittelevine sellu- ja paperihankkeineen olivat löytäneet seudun jo aiemmin. Kemi Oy:n sellutehtaan pystytys aloitettiin 1919 ja Toppilan 1930. Valtion ollessa pohjoisessakin ylivoimaisesti suurin metsänomistaja[147] oltiin siis valtionyhtiölle käytännössä sallimassa arvoketjun hallinnan osalta se, mikä oli yksityiseltä yhtiöltä kielletty. Ylivoimaista enemmistöä raaka-ainereservistä hallinnoiva tietenkin kykenee myös vaikuttamaan raaka-aineen markkinahintaan jo ennen maanhankinnan rajoituksiakin. Tällaisen kilpailun vääristämisen yksityisen teollisuuden taholta kohtaaman vihamielisyyden voi sinänsä ymmärtää, ja taloustieteen piirissä vastaavantyyppisten hankkeiden ns. syrjäyttämisvaikutus (crowding out) on varsin tavanomainen tutkimusaihe.

Hankkeen nielemät varat, työvoima, maa-ala ja markkinaosuudet voidaan aina käyttää jollakin tavalla ilman julkisen vallan interventiotakin, eikä lähtökohtaisesti ole mitään takeita siitä, että poliitikko olisi muistanut jättää taloudelliselle tehokkuudelle vieraat tavoitteet sivuun hanketta suunnitellessaan. Itse asiassa juuri viimeksi mainitusta aluepolitiikassa useimmiten on nimenomaan kysymys. Julkisten rakennus- ja muiden elvytysprojektien syrjäytymisvaikutusta on pyritty ekonometrisin menetelmin tutkimaan myös 1930-luvun laman osalta ainakin Yhdysvalloissa, eivätkä tutkimustulokset osoita mitenkään yksiselitteisesti nettohyötyä kaikille näistä hankkeista.[148] Tällaiset ekonometriset, teoreettiset suurimman mahdollisen optimoinnin laskelmat ovat toki melko etäällä siitä ruohonjuuritason kärsimyksestä, jota kyseiset hankkeet poissaolevan vastikkeettoman sosiaaliturvan oloissa tähtäsivät helpottamaan.[149]

[146] Siltala 2018, 74.
[147] Karjalainen 2000, 48.
[148] Esim. 1930-luvun pulatöiden Crowding Out-vaikutuksesta Yhdysvaltain työmarkkinoilla Journal of Economic History 1/2010 (Vol. 70), artikkeli *The Dynamics of Relief Spending and the Private Urban Labor Market During the New Deal* (Todd C. Neumann, Price V. Fishback, Shawn Kantor).
[149] Vastikkeellisuudesta kts esim. Hannikainen 2004, 83–90.

Veitsiluoto kohtasi jo aikalaisten taholta rankkaa arvostelua tehottomuudesta ja holhottavan etuoikeutetusta asemasta. Yhtiön väitettiin ajoittain välttävän tappion tekemisen vain luovan kirjanpidon läpi sormien katsomisella muiden yhtiöiden kannattavuuden ollessa selkeästi korkea, minkä lisäksi valtio-omistajan tarjoamalla verovapaudella edelleen vääristettiin kilpailua. [150] Tosin aikakaudelle tyypillisessä äärimmäisen kartellisoituneessa kansainvälisessä kaupassa suuret myyntiyhdistykset jonkin verran häivyttävätkin yksittäisen yhtiön epäreilua kilpailuetua, ja toimialan kotimaan markkina oli kotimaisten yhtiöiden tuotantokapasiteettiin nähden joka tapauksessa aivan mitätön.

Huolimatta Veitsiluodon alkuvaiheisiin liittyvästä politiikan ajamisesta ohi taloudellisten tehokkuusnäkökohtien, oli alueellinen talousvaikutus ilman muuta merkittävä. Koko Suomen selluvienti vuonna 1932, jolloin Veitsiluodon tuotanto käynnistyi, oli 756 897 tn. Laman syvinä vuosina tehty valtionyhtiön investoinnin 40 000tn tuotantokapasiteetti oli tästä reilut 5 %.[151] Veitsiluodon sellulaitosta lienee syytä suhteuttaa alueen muuhun selluntuotantoon. Lisä-äänimäärien tuotantovolyymeilla, joissa sellutonnin ja paperiosaston äänen suhde oli liki yksi yhteen, Toppila vastasi 1935 mukaan laskelmiin tultuaan 28 000 ääntä. Veitsiluodon saldo samaan aikaan oli 45 000 ja Kemin jopa 80 000, oltuaan kahta vuotta aiemmin 59 700. Paikallisesti siis valtionyhtiöiden merkitys kasvoi huomattavasti koko valtakunnan keskiarvoa suuremmaksi.[152]

Tavallaanhan tämä aluepoliittinen ulottuvuus myös kumuloitui myöhemmin Oulu Osakeyhtiön hankkeessa, jossa Veitsiluoto toimi yksityisen metsäteollisuusyhtiön kumppanina samalla seudulla merkittäviä toimintoja pitäneiden toisten yksityisomisteisten yhtiöiden sijaan. Vuoden 1937 tuotanto-odotuksin Oululleki laskettiin 30 000 ääntä sahaosastolta ja 20 000 paperiosastolta. Sahaosaston äänet käytännössä tuotti Pateniemen saha, jonka synnyssä Veitsiluodolla ei ollut osaa tai arpaa, mutta paperiosaston äänistä (tuotannosta) puolet oli valtionyhtiön jatketta. Tehtaan tuotannon ehdittyä täyteen vauhtiin saavutti puolivaltiollinen yhtiö paperiosastolla 98 016 ääntä vuodelle 1938 ja vuodelle 1939 jopa 105 938 ääntä, saavuttaen ja ohittaen siis volyymillaan hienoisesti Kemin lukemat paperiosastolla. Oulun toiseen emoyhtiöön Veitsiluotoon itseensä kohdistuneen arvostelun perusteista kertoo ehkä jotakin se, ettei yhtiön äänisaalis paperiosastolla saavuttanut ajanjaksolla 1934–1939 kuin 22,5 % kasvun 49 000 ääneen. Koko Puunjalostusteollisuuden paperiosaston

[150] Alkuvaiheista Kuisma 1993, 519–521. Myöhemmin Häggman 2006, 81–85.
[151] Puunjalostusteollisuuden vuosikertomus 1932, yhdistyksen vienti (Suomen virallisen tilaston mukaan).
[152] Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimäärät 1933–1941.

äänimäärä kasvoi samaan aikaan 53 %, eikä Veitsiluoto oikein loista edes valtionyhtiöiden joukossa. Näihin performanssieroihin palataan tuonnempana.[153]

Valtionyhtiöiden investointivirta ajoittuu myös sikäli mielenkiintoisesti, että niiden työllisyysvaikutukset syntyivät kysyntäkuopassa ennen laman selvää taittumista. Käänne parempaan havaittiin teollisuudessa vasta vuoden 1932 lähestyessä loppuaan. Kuten aiemmassa kappaleessa todettiin, toteuttivat ennen käännettä merkittäviä sellutehdasinvestointeja vain taustaltaan ulkomaalaiset Toppila ja Waldhof 125 000tn tuotantokapasiteetin edestä, ja valtionyhtiöt Veitsiluoto sekä Enso-Gutzeit 100 000tn verran. Vuoden 1927 selluvienti oli ollut 363 572tn. Tähän nähden yhteen laskettu kapasiteetin lisä keskellä syvää lamaa oli valtava, ja suurempi kuin muiden puunjalostustuotteiden saamat tuotannonlisät vuosien 1930–1932 Puunjalostusteollisuuden hehkuttamista metsäteollisista investoinneista.

Sinänsä minkään tietoisen keynesiläisyyden etsiminen näistä hankkeista on kuitenkin melko lailla anakronismia. Keynesin vastasyklisen julkisen kysynnän lisäämisen läpimurto valtavirtaisessa talousopissa sekä -tieteessä odotti vielä tapahtumistaan. Keynesin *General Theory* julkaistiin vasta 1936. Samoin edessä odotti vielä Rooseveltin hallinnon *New Deal*, vaikka nk. pulatöitä sinänsä oli lama-aikoina suunniteltu Suomessakin paikallisesti järjestettäväksi jo kauan. Toteutuminen antoi odottaa itseään kuitenkin suureen lamaan asti.[154] Ehkä aluepolitiikka ei myöskään ollut valtion yritystoiminnan pääasiallinen tavoite hanketta käynnistettäessä. Lopputuloksena sitä kuitenkin syntyi. Jäljempänä tarkastellaan valtionyhtiöiden osuutta kunkin maakunnan tuotannonlisästä.

Veitsiluodon kaltaiset hankkeet tapaavat edellä kuvatusti vetämään puoleensa taloustieteilijöitä laskemaan hyvinvointitappioita projektin nielemien varojen vaihtoehtoisten käyttökohteiden ja näiden teoreettisten tuottoprosenttien perusteella, sekä itse tehoton markkinaosuuksien nielijä huomioiden. Suurten teollisten hankkeiden tapauksessa tämä on toki myös mielekkäämpää, kuin akuuttiin sosiaaliseen hätään vastaavien pienten paikallisten hankkeiden kohdalla. Seurausten aikaikkuna asettaa kuitenkin tässäkin tapauksessa oletuksiin perustuvien ekonometristen mallien mielekkyydelle haasteita, samoin jo olemassa olevaan infrastruktuuriin liittyvät myöhempien teollisten investointien vetovoimatekijät. Suomen olosuhteissa mainitsemisen arvoisia ovat myös geopoliittiset riskit ja niihin liittyvä ilmeinen maantieteellisen hajauttamisen tarve. Veitsiluodon tehdas ehti toimia liki 90 vuotta, viimeksi osana Stora Ensoa, ennen lakkauttamispäätöstä huhtikuussa 2021.

[153] Ibid.
[154] Hannikainen 2004, 62–73.

5.2 Ulkomaalaisomisteisten yhtiöiden kehitys suhteessa muuhun toimialaan

Maailmansotien välisen aikakauden merkittävimpiin talouselämää koskeviin keskusteluihin kuulunut ulkomaisen suurpääoman uhan kokemus ansainnee myös tulla suhteutetuksi. Tarkasteltavien joukossa Dixonien Toppila, Diesen (Vuodesta 1935 Pitkäranta), Enqvist (Vuodesta 1938 ranskalaisomisteinen Beghin) ja Waldhof ovat, ainakin osan aikaa, selkeitä täysin ulkomaalaisomisteisia yhtiöitä. Vaikeaa on rajanveto sellaisten yhtiöiden kohdalla, joista osakekanta on jakautunut koti- ja ulkomaiseen omistukseen. Varsinkin edellä kuvatut aikakauden kauppapoliittiset erityisolosuhteet huomioiden lienee edes osittaista suomalaisomistusta pitää yhtiöille strategisesti arvokkaana. Erityisesti valtionyhtiöiden kohdalla poliittinen ja taloudellinen valta tunnetusti olivat yhtä ja edistivät yhteisiä intressejä.

Kehitys lisä-äänissä laman taittumisesta 1933 alussa suhdanteen käännekohtaan 1938–1939 näyttää ulkomaalaisomisteisilla suuryhtiöillä seuraavalta. Diesen ja Enqvist ovat mukana mielekkään tarkasteluajanjakson vuoksi yhtenä kokonaisuutena, ja Toppilan lähtötasona käytetään tehtaan käynnistymisestä 1931 huolimatta Puunjalostusteollisuuden laskelmiin mukaan sisällyttämisen aloitushetken (1935) mukaisia lukuja. Syy Toppilan laskemiselle mukaan vasta 1935 on saattanut olla mahdollinen liittyminen keskusjärjestöön vasta 1933–1934.[155]

Yhtiö	**Äänet 1939**	**Kasvu-% 1933–38**	**Kasvu-% 1933–39**
Diesen (Pitkäranta)	55 730	15,2	4,8
Waldhof	85 455	6,2	-4
Toppila	35 100	30	25,4
Enqvist (Beghin)	46 499	11,2	-2
YHT / KA	**222 784 (7,4 % kaik.)**	**15,7**	**7,1**

Yritysostoista suurimman osan on kautta aikain sanottu epäonnistuvan. Diesenin ja Enqvistin tapauksissakin oston kohteena näyttäisi olleen noususuhdanteessa keskimääräistä heikommin kasvanut yhtiö. Aikavälillä 1933–1938 lisä-äänimäärä kasvoi koko Puunjalostusteollisuudessa edellä mainitut 71,4 %, paperiosastolla jopa 86,9 % ja sahaosastolla 25,8 %. Sellun tuotanto suorastaan räjähti. Kuten jäljempänä huomataan, olivat yhtiöiden tuotanto-odotukset tosiasiaksi muuttuneesta suhdannekäänteestä huolimatta 1939 alussa edelleen merkittävästi kasvaneet laman päättymishetkeen, 1933 alkuun verrattuna. Koko Puunjalostusteollisuuden keskiarvoon nähden on

[155] Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimäärät 1933–1941.

Toppilakin kasvanut selkeästi vähemmän. Sahaosaston tuotannon suuresta osuudesta ei ole ulkomaisomisteisten yhtiöiden lopputuleman selittäjäksi. Enqvistilla (Beghinilla) sahaosaston osuus yhtiön äänivallasta oli 1500, ja Diesenilla (Pitkärannalla) 10 000. Waldhof ja Toppila saivat äänivaltansa täysimääräisesti sellusta, paperiosaston tuotannosta. Sahatavaran tuotannolle metsänomistusta ankarasti rajoittanut lainsäädäntö, etenkin vuoden 1925 Lex Pulkkinen, olisikin tuonut huomattavia esteitä.

Sodan vaikutusten tarkastelu erikseen ulkomaalais- ja suomalaisomisteisten yhtiöiden välillä ei tietenkään ole tässä yhteydessä kovin mielekästä, koska geopoliittinen riski realisoitui täysimääräisenä juuri Karjalassa. Kuitenkin jo ilman ulkoapäin tullutta katastrofia on ulkomaalaisomisteisten yhtiöiden tuotanto-odotusten kasvu kokonaisuutena heikkoa. Yritysten, jotka laman päättyessä olivat ulkomaalaisomistuksessa tai siihen siirtyivät 1930-luvun mittaan suhteellinen, painoarvo Puunjalostusteollisuudessa supistui 10,9 prosentista noin 7,4 prosenttiin vuoteen 1939 mennessä. Jälkiviisaasti voidaan todeta, ettei aikakauden peloille ulkomaisen suurpääoman valloitusretkestä suomalaiseen metsäteollisuuteen ollut teollisuusyritystenkään osalta katetta. Lainsäädäntöhän oli tehnyt raaka-aineen osalta mahdollisuudet tähän olemattomaksi jo edellisellä vuosikymmenellä. Toisaalta aktiivisen kauppapolitiikan luoma korkea ”sääntelymuuri” voi sopivissa olosuhteissa tullimuurin tavoin rohkaista ulkomaista tuottajaa perustamaan tytäryhtiön muurin sisäpuolelle. Yhtä lailla tosin poukkoileva, vaikeasti ennustettava sääntely ja olosuhteet myös vähentävät halukkuutta pitkän aikavälin investointihankkeisiin. Jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle selvittää, kummalla on ollut 1930-luvun toteutuneisiin ratkaisuihin enemmän painoarvoa.

Suomalaisilta ranskalaisomistukseen siirtyi tuotanto-odotuksiltaan hieman pienempi yhtiö kuin norjalaisilta suomalaisomistukseen. Kun huomioi myös Waldhofin tuotanto-odotusten likimain nollakasvua vastaavan kehityksen, jää Dixonien perheyhtiön suomalaisen haaran ekspansio 1931 melko lailla yksin kasvattamaan ulkomaalaisomisteista sellutuotantoa Suomessa. Oikeastaan Toppilankin ilmoittamien tuotanto-odotusten kasvu vuosiin 1938–1939 asti hukkuu melko tarkalleen Enqvistin ja Diesenin erotukseen.

6. Varovaisempi suomalainen pääoma

6.1 Pienet, suuret ja poliittisesti verkostoituneet

Omistajatahojen lisäksi on syytä kiinnittää huomiota yhtiöiden kokoon. Lisä-äänten jäsenyrityskohtainen keskiarvo vuosina 1933–1939 noin kaksinkertaistui, 40 888:sta 79 341:een.

Samana aikana keskimääräinen äänisaalis paperiosastolla kasvoi 38 955:stä 76 387:ään, eli noin 96 %. Sahaosastolla sen sijaan vuoden 1933 saldo 17 720 kasvoi kuudessa vuodessa ainoastaan 19 161:een, reilut 8 %. Sahaosaston, siis saha-, vaneri-, ja laatikkoteollisuuden painoarvon tunnettu väheneminen 1930-luvun loppua kohti näkyy selvästi. Vuoden 1939 tuotanto-odotuksin se oli enää 16,5 %. Kuten todettua, on Puunjalostusteollisuuteen kuuluvien sahojen edustavuus koko Suomen sahateollisuuden otoksena kuitenkin kyseenalainen. Tuotantovolyymin kehityksen suhteen luvut ovat kuitenkin karkeasti linjassa; 1930-luvun lopussa uuden laskukauden alussa oli jo liki palattu edellisen nousukauden alun lukemiin.

Keskiarvon esittämisen ongelma on, ettei yksikään edusta sitä täsmällisesti. Seuraavassa taulukossa on hajonnan havainnollistamiseksi esitetty pisteparvena Puunjalostusteollisuuden noteeraamien yritysten äänivalta vuodelle 1939. Kymin, Yhtyneiden paperitehtaiden ja Enso-Gutzeitin kaltaisten jättiläisten vastapainoksi valtava enemmistö toimijoista oli pieniä.

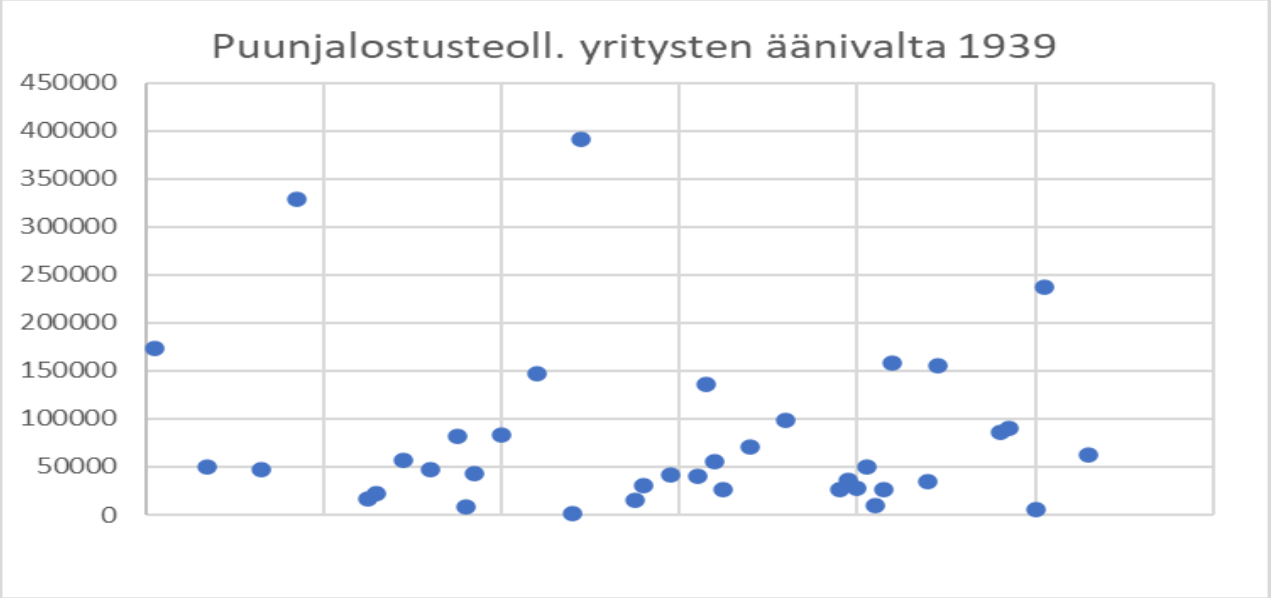

Keskiarvon kasvu paperiosastolla ja kokonaisäänimäärissä ohittaa kuitenkin selvästi koko Puunjalostusteollisuuden ja varsinkin suurten yritysten kasvun 1933–1939. Esimerkiksi mainittu Enso-Gutzeit jää vain reiluun 38 prosenttiin. Havainto on hieman yllättävä ottaen huomioon Hjerppen tutkimustulokset suomalaisten teollisuusyritysten keskittyneisyyskehityksestä ajanjaksolla. Nimenomaan 1930-luvulla suuryritysten keskittyneisyys 1 % keskittyneisyysluvulla[156] mitattuna kasvoi nopeasti. Työllisyydellä mitattuna suurin 1 % yrityksistä vuonna 1927 edusti 28 % työllisyydestä, ja vuonna 1938 viitisen prosenttiyksikköä enemmän. Tuotannon bruttoarvolla

[156] Yritysten suurimman prosentin osuus esimerkiksi tuotannon bruttoarvosta, arvonlisästä, ja/tai työllisyydestä. Ei siis välttämättä tuotannon absoluuttisesta määrästä painotonneina, kuutiometreinä tai standartteina, jota Puunjalostusteollisuuden lisä-äänet vastaavat.

mitattuna keskittyneisyys kasvoi 29–30 prosentista 40 prosenttiin. Vuoteen 1949 tultaessa keskittyneisyys lähenteli jo 50 prosenttia molemmilla mittareilla.[157]

Hjerppen tutkimuksessa esitetyt luvut koskevat kaikkia yrityksiä, eivät ainoastaan ajanjakson keskeisintä vientiteollisuutta. Kuitenkin suurimpien yritysten joukossa metsäteollisuuden yrityksillä oli vahva yliedustus, joskaan ei niin suuri kuin pelkässä vientiteollisuudessa. Työllisyydellä ja tuotannon bruttoarvolla kymmenestä suurimmasta yrityksestä kuusi, ja 25 suurimmasta 12 kuului puunjalostusteollisuuteen vuonna 1938. Vuonna 1927 luvut olivat 6 ja 14.[158] Osalla näistä oli muutakin, kuin metsäteollisuuden toimialan tuotantoa. Seuraavassa taulukossa on esitetty kyseiseen Suomen suurimpien yritysten joukkoon mahtuneiden kasvu 1933–1939 tuotanto-odotusten (Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimäärien) kautta.

Yhtiö	**Lisä-äänet 1938 / 1939**	**1939 kasvu-% v:sta 1933**
Enso-Gutzeit	344 325 / 328 450	38,7
A.Ahlström Oy	192 920 / 172 925	14,6
Kymi Oy	407 335 / 391 735	111,6
Tornator	177 450 / 155 550	133,7
Rosenlew	121 740 / 99 030	103,9
Kemi Oy	171 280 / 146 600	33,6
Yhtyneet Paperitehtaat	257 115 / 237 060	156,6
Hackman	75 480 / 57 500	0,8
T: reen pellava- ja rautateoll.	84 225 / 158 244	565,6
Ab Kaukas Fabrik	86 960 / 82 778	116,1
Karhula Oy	65 495 / 43 615	21,4
Rauma Oy	91 600 / 70 800	17,4
KAIKKI YHT / KA	**1 944 287 (64,48 % per 1939)**	**109,5**

Muutamia huomioita taulukkoon liittyen on syytä tehdä. Joidenkin yhtiöiden kohdalla valinta vuosien 1938 ja 1939 välillä vaikuttaa erittäin paljon ”lopulliseen” kasvuprosenttiin. Globaali nousuhdanteen taittuminen muuttui Suomessakin tosiasiaksi hyvin pian vuoden 1938 äänivallan laskennan jälkeen, ja seuraavan vuoden tuotanto-odotukset ovatkin yleensä pudonneet niillä, joilla ei ole juuri ollut valmistumassa suurta tuotannollista investointia. On myös syytä pitää mielessä, että

[157] Hjerppe 1979, 136–138 ja 160.
[158] Hjerppe 1979, 172–175.

lisä-äänimäärien peruste oli nimenomaan yhtiön odotettu vuosituotanto, joka ei etenkään laskusuhdanteessa usein tarkoita samaa kuin todellinen tuotantokapasiteetti. Kauppapolitiikan aiheuttamien ongelmien ohella kartellien kesken sovitut tuotannonrajoituksetkin ajavat näitä eriytymään toisistaan. Toisaalta vastaavasti nousukaudella juuri ennen suhdannehuippua oman toiminnan lähitulevaisuuden mittasuhteet yliarvioidaan.

Enso-Gutzeitin painoarvo 38,7 % kasvun myötä on edelleen suuri, mutta 1930-luvun lopussa jo jäänyt Kymin (Kymmene) taakse. Ahlström jää kasvussa alle 15 prosenttiin, joskin suhdannekäänteen pudotus suhdannehuipun mukaisista odotuksista 1938 alussa on suhteellisesti edellistä rajumpi. Hackmanin osalta nousua on hädin tuskin prosentti, jos käytetään vuoden 1939 edellisvuodesta reippaasti laskettua tuotanto-odotusta. Huippusuhdanteen 1938 odotuksin nousuksi 1933 alkaen tulee kuitenkin 32 %, mutta yhtiön painoarvo ryhmän kokonaiskuvassa on joka tapauksessa melko vähäinen. Samoin on Karhulan tapauksessa, jossa kasvu olisi vuotta aikaisemmin odotuksin yli 82 %. Kovimmin kasvaneisiin yrityksiin joukossa kuuluvat Tornator, Rosenlew ja Kymmene (Kymi). Tornatorin tuotanto-odotus 2,34-kertaistui. Rosenlewin taas hieman yli kaksinkertaistui. Kymi nousi noin 2,12-kertaiseksi, Kemi taas kasvoi ”vain” 33,6 %. Kovin nousija joukossa on kuitenkin paperikenraali Waldenin Yhtyneet paperitehtaat, jonka kertoimeksi tulee 2,57. Kerroin tietenkin olisi huomattavasti alempi ilman mm. Walkiakoskin ostoa. Tampellan edeltäjän, Tampereen pellava- ja rautateollisuuden prosentuaalisesti pystysuoraa nousua selittävät vuoden 1938 aikana valmistuneet Anjalan suuret paperitehdashankkeet ja hyvin matala tuotanto-odotusten lähtötaso, joka oli vain hieman yli puolet vuoden 1933 maanlaajuisesta keskiarvosta. Vielä vuoden 1938 alussa annettuja lukuja käyttäen jäisi lisä-äänimäärä noin puoleen taulukossa esitetystä. Odotetun tuotantovolyyminsa puolesta yhtiö on 1939 kuitenkin jo saavuttamassa mm. Ahlströmiä ja työllistäjänä sen jo ohittanutkin, vaikka onkin kaikkien toimialojensa tuotannon bruttoarvoltaan vielä neljänneksen pienempi. Vuonna 1927 sittemmin myös aseteollisuudesta tunnetuksi tulleen monialayhtiön tuotannon bruttoarvo oli kuitenkin vain reilun kolmanneksen Ahlströmin vastaavasta.[159]

Samaan aikaan Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimäärien pohjalta tiedämme, ettei yksikään tähän joukkoon mahtuneista metsäteollisuuden yrityksistä saanut äänivaltaansa ensisijaisesti matalamman jalostusasteen sahaosaston tuotannosta vuosikymmenen lopussa. Olihan sahateollisuus ylipäätään Puunjalostusteollisuudessa ”aliedustettu”. Rosenlewin ja Kemin äänivallassa sahaosaston painoarvo oli vuonna 1939 kylläkin koko Puunjalostusteollisuuteen nähden kaksinkertainen, mutta kuitenkin noin kolmanneksen luokkaa kaikista yrityksen äänistä. Ja kuten esimerkiksi Häggman on tehnyt

[159] Työllisyys ja tuotannon markkamääräiset bruttoarvot esitetty mm. Hjerppe 1979, 174.

selväksi, muodostui hyvin matalan jalostusarvon oksamassankin tuotanto lähialueen sellutehtaiden tarpeisiin 1930-luvun loppua kohden monelle toimijalle jopa kannattavammaksi, kuin varsinaisen sahatavaran tuotanto.[160] Tässä yhteydessä on syytä muistaa lisä-äänten laskentaperusteet, joissa tonnilla oksamassaa sai vain 0,4 ääntä, sahatavaran standarttien tuodessa ääniä 1:1 suhteella. Vertikaalisesti hyvin integroituneen sellun-, ja/tai paperintuottajan sahaosaston tuotannosta saatu runsaskin äänivalta selittynee siis monesti ilman merkittävää varsinaisen sahatavaran tuotantoa.

Suuryritysten puhdas painottamaton keskiarvo 109,5 % putoaa tilastohäirikkö Tampereen pellava- ja rautateollisuus (Tampella) ulos jättämällä reiluun 68 prosenttiin. Painottamalla kaikki 12 saadaankin yli 120 % keskiarvo. Jättämällä Tampereen pellava- ja rautateollisuus ulos jää yhtiöiden painotettu kasvun keskiarvo puolestaan 80,72 prosenttiin. Jo tunnetuista syistä on lukuja pidettävä suuntaa antavina yhtiöiden kasvun osoittajina. Monialayhtiöt saavat tietenkin myös vetoapua investointiensa voitto- ja lainarahoitukseen toisten toimialojensa toiminnoista. Tampellan metsäteollisuuden tuotanto-odotuksen kasvu on silti absoluuttisinkin luvuin suuri, noin 135 000 lisä-ääneen oikeuttava. Vertailun vuoksi muistettakoon yrityskohtaisen koko äänivallan keskiarvon Puunjalostusteollisuudessa olleen vuonna 1933 noin 40 888 ääntä, ja viisi vuotta myöhemmin nousuhdanteen lopussa 78 619.

Suuren Enso-Gutzeitin heikohko performanssi on tässäkin silti silmiinpistävää. Vaikka yhtiön luvut riisuttaisiinkin kasvun osalta kroonisesti alisuoriutuneesta sahateollisuudesta, jää paperiosaston tuotanto-odotusten noin 47 % kasvu kauas sekä koko Puunjalostusteollisuuden, että muiden suuryhtiöiden keskiarvon taakse. Kaikista korkean tason poliittisista suhteista huolimatta. Toki myös edellä mainittu monialayhtiöiden tässä tarkastelussa näkymättömäksi jäävä vetoapu näyttäisi auttavan Tampellaa huomattavasti enemmän, kuin vaikkapa Ahlströmiä. Aikakauden sisä- ja kauppapoliittiset olosuhteet huomioiden olisi houkuttelevaa pyrkiä selittämään kasvueroja johtohenkilöiden verkostoitumisella, jossa poliittisen ja taloudellisen vallan rajat sekä jääviyskysymykset olivat kaikkea muuta kuin selviä. Verkostoitumisen arvon voi kuitenkin toteuman perusteella kyseenalaistaa, eikä hyöty siitä kulkenut aina yksiselitteisesti yritykselle päin.

6.2 Miten selittää valtionyhtiöt?

Julkisomisteisen teollisuuden keskittymisaste säilyi edellä esitellyllä 1 % keskittymisluvulla työllisyydellä mitattuna 1890-luvulta ainakin 1970-luvun öljykriisin jälkeiseen aikaan asti koko

[160] Häggman 2006, 120–121.

teollisuuden lukua korkeampana.[161] Erityisesti tämä näyttäisi olevan totta pääomavaltaisessa metsäteollisuudessa. Ovathan kaikki tässä tutkimuksessa käsitellyt julkisomisteiset yhtiöt toimialansa keskiarvoon nähden suuria, ja kaikki niistä esiintyvät myös maan suurimman 30 yrityksen listalla 1938, Enso-Gutzeit ja Tornator korkeimmalla.[162] Suuruuden ekonomiaan tavallisesti liittyvät skaalaedut antaisivat siis olettaa valtionyhtiöiden kehittyneen paremmin, kuin suhteellisesti pienemmät yksityiset vastineensa.

Vasta itsenäistyneen valtion taloudellisessa ja poliittisessa vallassa vaikuttavat pienet piirit, jossa sukkuloitiin sujuvasti edestakaisin lainsäätäjänä, poliitikkona, yritysjohtajana ja virkamiehenä, suovat myös oletusarvoisesti merkittävimmille yrityksille parhaat edellytykset valjastaa julkinen valta palvelemaan yrityksen etua. Avoin puhe ”propagandasta” oman tiedotuksen yhteydessä sekä käsite ”valtiollisen asevelvollisuuden suorittaminen” ovat paljonpuhuvia. Politiikan muovaaminen yritysjohtajan oman toimialan eduksi oli hyve, eikä korruption ja jääviyden harmaata aluetta.[163] Rahoitusasema pienessä reunavaltiossa korostuu samojen tekijöiden seurauksena. Pankkien johdossa istuivat jopa aiemmat tai tulevat presidentit ja valtiovarainministerit, alemman tason verkostoista puhumattakaan. Politiikan kanssa suksien ristiin saamisen riskipotentiaali oli teollisuusjohtajalle merkittävästi suurempi, kuin maassa, jonka piireissä oli mahdollista hukkua massaan. Suurten teollisuusyritysten rahoitusjakauma ei muuttunut maailmansotien välisellä ajalla olennaisesti velkapainotteisemmaksi.[164] Poliittisista verkostoista oli myös suoraa apua rahoituksen saatavuuteen.[165]

Kartellisoituneessa kansainvälisessä kaupassa isoilla toimijoilla on melko itsestään selvästi suurempi mahdollisuus vaikuttaa niihin hintoihin ja sopimusehtoihin, joilla myyntiyhdistykset kuten Finnpap ja Finncell tuotetta ulkomaisille ostajille kauppaavat. Pienen yrityksen vaikutusvalta yhteenliittymässä, jossa maan suurimmatkin yritykset edustavat noin kymmenisen prosentin osuutta äänivallasta, on mitätön. Toimintaympäristö otetaan annettuna, kun keskitetty neuvotteluvoima kansainvälisillä markkinoilla käy toiminnalle välttämättömäksi. Pienen yrityksen organisaation kokoon lähtökohtaisesti liitetyt suhteellisen joustavuuden edut menettävät merkitystään.

Seuraavassa taulukossa on esitetty valtionyhtiöiden (Enso-Gutzeit, Tornator, Veitsiluoto) osuus Puunjalostusteollisuuden äänivallasta 1930-luvun nousukaudella. Puoliksi valtio-omisteinen Oulu Oy:n osalta on tarkasteltavissa vain aikaväli 1937–1939. ”Kasvu” muista irrallaan olisi tietenkin

[161] Hjerppe 1979, 50–52.
[162] Hjerppe 1979, 174.
[163] Siltala 2018, 73–75 ja 163. Häggman 2006, 36–46.
[164] Hjerppe 1979, 121.
[165] Ahvenainen 1992 (II), 422–424.

satoja prosentteja. Mainittakoon kuitenkin, että vanha Uleå AB:n sahatoiminta ja uusi 1936 valmistunut sellutehdas tuottivat vuonna 1939 jo 135 938 ääntä, joista 105 938 paperiosastolla. Oulun luvut on huomioitu myös omistussuhteidensa mukaisella kertoimella 0,51 (49 % Veitsiluoto Oy, 2 % Suomen Pankki, 49 % Kajaanin Puutavara Oy). Veitsiluodon omistama sellutehdas puolestaan oli ollut toiminnassa jo 1930 alkaen ja saha vuodesta 1922, vaikka vasta 1932 perustetun yhtiön luvut eivät vielä 1933 alussa tehtyyn ääntenlaskuun ehtineetkään.

Vähemmistöomistajana valtio oli epäsuorasti myös mm. Sunilassa Enso-Gutzeitin kautta noin neljänneksen omistusosuudella. Yhtiön painoarvo on kuitenkin niin vähäinen, alle puolet Puunjalostusteollisuuden yritysten keskimääräisestä äänimäärästä vuonna 1938, ettei neljänneksen omistusosuudella saavutettava noin 8000 äänen osuus merkitse koko Puunjalostusteollisuuden hieman yli 3,2 miljoonan äänen kokonaisuudessa paljoakaan. Joidenkin satojen tuhansien markkojen sijoitus yhtiön osakkeiden merkitsemiseen 1928[166] ei niin ikään vaihtoehtoiskustannuksena merkitse kovin suuria Enso-Gutzeitin seuraavan vuosikymmenen kasvulle. Esimerkiksi Kaukopään tehdashankkeen kustannukset arvioitiin päätöksentekovaiheessa 170 miljoonaksi markaksi.[167]

YHTIÖ	**Paino-% 1933**	**Paino-% 1938**	**Paino-% 1939**	**Paino-% 1941**
Enso-Gutzeit	12,6	10,7	10,9	6,1
Tornator	3,5	5,5	5,2	6
Veitsiluoto	3,8 (1934 arv.)	3,1	3	3,2
Oulu Oy (x 0,51)	-	3,8 (1,9)	4,5 (2,3)	5 (2,5)
YHT	**n.19,9**	**23,1 (21,2)**	**23,6 (21,4)**	**20,3 (17,8)**

Vuoden 1933 alusta vuoden 1939 alkuun, jolloin huippusuhdanne oli jo ohitettu ja nousukaudella pystytetyt uudet tehtaat enimmäkseen ehtineet aloittaa toimintansa, kasvoi metsäteollisuuden odotettu vuosituotanto hieman yli 1,6-kertaiseksi. Aikavälillä 1934–1939, jolloin Veitsiluodonkin tuotanto on laskelmissa mukana, on valtionyhtiöiden vastaava kasvu ilman Oulu Osakeyhtiötä 31,4 %. Samalla aikavälillä koko metsäteollisuuden lisä-äänimäärä kasvoi 34,1 %. Valtionyhtiöiden luvut näin esittämällä Enso-Gutzeitin performanssin ”heikkous” myös tulee hieman häivytetyksi näkyvistä. Tulos ei ole sitä, mitä korkean tason poliittiselta vetoavulta yritykselle tavataan odottaa. Arviota toki jossain määrin pehmentää yhtiön investointisyklin kulku, jossa merkittävää kapasiteetinlisää syntyi juuri laman aikaisessa vaiheessa ja ennen tässä tutkimuksessa käytetyn tarkasteluaikavälin alkua.

[166] Ahvenainen 1992 (II), 340.
[167] Ahvenainen 1992 (II), 337.

1930-luvun puolivälistä alkanut uusi suurempi investointiaalto ehtii kuitenkin mukaan nousukauden lopun tuotanto-odotuksiin. Yhtiö ei kuitenkaan ole mitenkään yksin ja ainutlaatuinen investoinneissaan ennen vuoden 1933 alkua, kuten Puunjalostusteollisuuden vuosikertomusten investointikoosteet edellä kertovat.

Enso-Gutzeitin velkaantumisaste aleni merkittävästi jo ennen laman taittumista 1933, ja lähti uudelleen kasvuun vasta vuosikymmenen lopulla. 1930-luvun ajan yhtiön velkaantumisaste pysyi metsäteollisuuden suuryritysten mittapuulla keskitasolla tai jopa sen alapuolella. Yhtiö myös sai ajanjaksolla tarpeisiinsa rahoitusta kotimaisista lähteistä riittävästi, eikä sen tarvinnut turvautua rahapolitiikan muutoksiin liittyville riskeille alttiisiin ulkomaisiin lainoihin.[168] Suomen Pankin 1931–1933 valitsema rahapoliittinen linja, markan kiinteä kurssi suhteessa Englannin puntaan, olisi tässäkin suhteessa palvellut investointeihinsa rahoitusta tarvitsevan metsäteollisuusyhtiön etua. Keskeisimpiin kuuluvalla valtionyhtiöllä voisi myös olettaa olevan tavanomaista parempi pääsy käsiksi rahapolitiikan tulevaisuudennäkymiä koskevaan tietoon. Varsinkin, kun yhtiö sai rahoitusjärjestelyihinsä tukea Suomen Pankin tuolloin johtaneelta Risto Rytiltä. Velat ulkomaan valuutassa olivat poissa 1935 mennessä, osa tosiasiassa Ensoa palvelleista lainoista otettiin Tornatorin nimiin, ja Ryti kykeni järjestelmään osalle lainoista tavanomaista alempia korkoja.[169]

Merkillepantavaa edelleen on, että suurimman osan Enso-Gutzeitin suurista metsäteollisista verrokeista velkaantumisaste ajanjaksolla näyttäisi olleen korkeintaan suuryritysten keskitasoa, 31–35 % 1930-luvun jälkipuolella ennen sotaa. Vuosina 1935–44 oli vieraan pääoman osuus suurimpien suomalaisten teollisuusyritysten pääomasta noin 50 %, ja ajanjaksolla 1925–1934 noin prosenttiyksikön vähemmän.[170] Kymin ja Yhtyneiden Paperitehtaiden osuudet olivat 1938 vain 22 ja 28 prosenttia.[171] Ottaen huomioon vientiteollisuuden etujen mukaan rakennetun rahapolitiikan, ei halukkuutta velkavivun käyttöön voine luonnehtia erityisen suureksi. Velkaantumisasteen keskiarvoa mainitulla ajanjaksolla ovat olleet nostamassa myös leimallisesti kotimarkkinateollisuutta edustaneet kulutustavaravalmistajat, sekä konepajat. Velan ja kasvun suhde Kymin, Yhtyneiden ja Enso-Gutzeitin välillä asettaa yhtiön poliittisista yhteyksistään ulosmittaaman nettohyödyn jokseenkin kyseenalaiseksi.

Enso-Gutzeitin historiassaan Jorma Ahvenainen onkin nostanut esiin aikalaiskäsityksen, etteivät kaikki 1930-luvun mittaan tehdyt johdon päätökset olisi olleet tosiasiassa yhtiön edun mukaisia,

[168] Ahvenainen 1992 (II), 422–424.
[169] Ibid. Myös Kymin rahoitusjärjestelyistä ehtoineen, korkoineen ja julkisine interventioineen kts. Ahvenainen 1972, 238–239.
[170] Hjerppe 1979, 121.
[171] Ahvenainen 1992 (II), 424.

mutta tämän merkitys ja mittakaava on jäänyt hieman avoimeksi.[172] Kymin investoinnit 1930–1939 olivat kokonaisuudessaan 486 miljoonaa markkaa, josta reilu neljännes oli osakeostoja monelta eri toimialalta.[173] Tornator investoi teollisiin kohteisiin 1932–1938 kaikkiaan 218,6 miljoonaa, Enso-Gutzeit taas 1930–1938 noin 205,6 miljoonaa.

Kymin äänivallan Puunjalostusteollisuudessa pääasiallisesti tuottaneet, vuonna 1933 mukana olleet tuotannon laskentayksiköt Kymmene, Kuusankoski ja Voikkaa olivat 1938 suhdannehuipulla noin kaksinkertaistaneet edustamansa äänivallan. Tornatorin laskentayksiköistä sellu- ja paperintuotanto yltävät samaan mittaluokkaan ja ylikin, Enso-Gutzeitin Enson tehdas taas jää kauas taakse. Kotkan sulfaattisellutehdas taas yli kaksinkertaistaa tuotanto-odotuksensa, mutta on absoluuttisin luvuin muita edellä mainittuja paljon pienempi edustaessaan suhdannehuipulla 58 840 ääntä.

Ilman Oulu Oy:n tuloa mukaan täysin tai enemmistöltään valtio-omisteisten yhtiöiden painoarvo Puunjalostusteollisuudessa alenee tarkastelujaksolla, eikä mainitun Sunila-omistuksen noin 8000 äänen lisääminen joukkoon ei olennaisesti muuttaisi tilannetta. Koska laskelmien pohjana olevassa materiaalissa on kyse nimenomaan Puunjalostusteollisuuden keskusliiton itsensä tuottamasta materiaalista, voinee edunvalvontajärjestön oman johtohenkilöstön olettaa vähintäänkin olleen tietoisia kehityksestä samaan aikaan, kun he ovat puhuneet julkisuudessa valtio-omisteiseen yritystoimintaan liittyvistä uhista. Kuten aiemmin todettiin, ei ole tätä tutkimusta kirjoitettaessa tiedossa saivatko kaikki järjestäytyneet metsäteollisuusyhtiöt keskusjärjestöltä saman laskelman, joka Enso-Gutzeitin arkistojen yhteydessä on säilynyt ainakin vuodesta 1933 alkaen. Salausleimoja laskelmapapereista en löytänyt. Edelleen ei liene täysin tuulesta temmattua otaksua, ettei niiden sisältö ole jäänyt ainakaan täysin tuntemattomaksi poliittisestikin hyvin verkostoituneiden suuryritysten johdon harvalukuisessa seurapiirissä. Varsinkin huomioiden Veitsiluotoa koskeneen aikalaiskeskustelun.

6.3 Voittajamaakuntien kasvajat

Suuren metsäteollisuusyrityksen toiminnot eivät enää 1930-luvullakaan välttämättä sijainneet yhdellä ja samalla, tai edes toisiaan lähellä olleilla paikkakunnilla. Esimerkiksi Rauma Woodin ja Enso-Gutzeitin yhteistyö hajautti yritysten ainakin osaomistamat tuotantoyksiköt hyvin laajalle, eikä Rauman paperiosaston joidenkin kymmenien tuhansien äänten tuotantoa ole eritelty tuotantoyksiköittäin. Monialayhtiö Tampereen pellava- ja rautateollisuuden (Tampella) harjoittaman

[172] Ahvenainen 1992 (II), 422 ja 429.
[173] Ahvenainen 1972, 236.

metsäteollisuuden valtava prosentuaalinen kasvu on aineiston puitteissa mahdollista jakaa eri paikkakuntien laskentayksiköille Tampereelle, Inkeroisiin ja Anjalaan. Samoin suurista hyvin eriteltynä ovat Yhtyneiden paperitehtaiden, Ahlströmin, Rosenlewin, Tornatorin, Enso-Gutzeitin ja Kymin tehdas- ja/tai tuotantokohtaiset luvut. Etenkin kahden ensiksi mainitun lonkerot ulottuvat tehtaiden lisäksi tytäryhtiörakenteidenkin kautta varsin etäälle nimellisestä kotipaikkakunnasta. Näin ollen maantieteellistä painopistettä tuotanto-odotuksille ja kasvulle on haettava tehdas-, ei yrityskohtaisesti.

Erityisesti Kymin ja Yhtyneiden tiettyjen yksiköiden absoluuttisinkin luvuin suurella kasvulla on jo merkitystä koko Puunjalostusteollisuuden painopisteen suhteen. Vuosina 1938–1939 yhtiöt edustivat kaksin jo hieman yli viidennestä koko Puunjalostusteollisuudesta. Parhaiten suoriutuneiden tuotantolaitosten kasvu voittaa suhteellisesti sekä koko Puunjalostusteollisuuden, paperiosaston, että paperiosaston keskimääräisen yrityskohtaisen kasvun selvin luvuin. Koko Puunjalostusteollisuuden tasolla todettiin järjestäytyneen yrityksen keskimääräisen lisä-äänimäärän lähes kaksinkertaistuneen paperin-, pahvin-, kartongin-, ja selluntuotannossa. Samaan aikaan sahaosastoon luettava tuotanto kasvoi noin 8–30 %, riippuen käytämmekö 1938 vai 1939 tuotanto-odotuksia.

Alle olen taulukoinut runsaimmin investointeja saaneiden maakuntien keskeisimpien tuotantoyksiköiden absoluuttiset äänimäärät sekä niiden absoluuttisen kasvun nousukauden ajalta. En ole kirjannut maakuntakohtaisiin taulukoihin jokaista kunkin alueen laskentayksikköä, vaan ainoastaan kasvunsa tai muuten silkan kokonsa takia relevantit. Pienet, tai vuosikymmenen lopussa jälleen lähes vuoden 1933 tasoista tuotanto-odotusta näyttävät laskentayksiköt eivät olennaisesti muuttaisi aikavälin 1933–1939 kasvun painopistettä, vaikka niillä koko maan absoluuttista painopistettä selvittäessä merkitystä toki olisikin. Vuoden tuotanto-odotukset ovat joka tapauksessa suuntaa antavia.

Seuraava taulukko sisältää kokonsa ja kasvunsa puolesta keskeisimpiä Kymenlaaksoon sijoittuvia tuotantolaitoksia/laskentayksiköitä. Ensimmäisiin sulkuihin on merkitty tehtaan tai laskentayksikön omistaja, toisiin sulkuihin taas tytäryhtiörakenteiden tapauksessa tieto emoyhtiöstä. A = Ahlström. E-G = Enso-Gutzeit. S = Serlachius.[174]

Tehdas/lask.yks.	**1933 äänet**	**1938 / 1939**	**Kasvu ääntä**
Inkeroinen (Tampella)	21 075	52 200 / 53 400	31 125 / 32 325
Anjala (Tampella)	-	28 875 / 101 694	28 875 / 101 694

[174] Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimäärät 1933–1941.

Sunila (Sunila) (A)	-	35400 / 49 440	35 400 / 49 440
Karhula (Karhula) (A)	35 915	63400 / 43 615	27 485 / 7700
Voikkaa (Kymi)	91 770	185 200 / 186 250	93 430 / 94 480
Myllykoski (yhtyneet)	60 212	144 775 / 136 500	84 563 / 76 288
Kotka (Lohja-Kotka)	11 000	14 300 / 11 000	3400 / -
Kotka sulfaat. (E-G)	26 000	58 840 / 50 400	32 840 / 24 400
Kymmene (Kymi)	73 930	141 200 / 138 550	67 270 / 64 620
Kuusankoski (Kymi)	19 400	29 740 / 23 530	10 340 / 4130
YHTEENSÄ	**339 302**	**753 930 / 794 379**	**414 628 / 455 077**

Tampereen pellava- ja rautateollisuuden osalta on jälleen syytä mainita valitun päätösvuoden tuottamasta massiivisesta erosta lopputulemaan. Jos päätösvuodeksi valittaisiin 1939, jolloin suurin osa yrityksistä oli jo säätänyt tuotanto-odotuksiaan roimasti alaspäin, olisi Anjalan tuottama äänivalta suunnilleen 3,5-kertainen. Monista muista poiketen myös Inkeroisten tuotanto-odotus edelleen kasvoi vuodesta 1938. Kyseisiin yksiköihin liittyvät investointihankkeethan saatettiin loppuun vuoden 1938 lopulla. Myös Sunilan, jossa Karhulan ja Ahlströmin kautta muodostuu kolmiportainen tytäryhtiörakenne, luvut kaipaavat selitystä. Tehtaan rakentamispäätös tehtiin 1936 ja sen käynnistyi vasta vuoden 1938 aikana, josta johtuen odotettu tuotanto edelleen kasvaa reippaasti vuodelle 1939.

Etelä-Karjalan olen tässä yhteydessä erottanut aiemmasta investointimainintojen taulukosta poiketen omaksi ryhmäkseen. Maakunta- ja läänijakoon on kieltämättä hieman hankala esittää täysin vedenpitävää perustetta tarkasteltaessa alueellista kehitystä ennen sodan silpomaa ja uusiksi piirtämää aluejakoa.

Tehdas/lask.yks.	**1933 äänet**	**1938 / 1939**	**Kasvu ääntä**
Simpele (Yhtyneet)	14 000	20 000 / 17 400	6000 / 3400
Tornator paperi&sellu (Tornator) (E-G)	46 050	138 750 / 121 150	92 700 / 75 100
Kaukas (Kaukaan paperit)	38 300	86 960 / 82 778	48 660 / 44 478
YHTEENSÄ	**98 350**	**245 710 / 221 328**	**147 360 / 122 978**

Toiseksi eniten korkeinta jalostusastetta painottavissa investoinneissa painottuu 1939–1944 menetetty alue. Alla on eritelty edellisten taulukoiden tapaan menetetyn alueen keskeisimpien laskentayksiköiden tuotanto-odotusten kasvua vuodesta 1933 vuosiin 1938–1939.[175]

Tehdas/lask.yks.	**1933 äänet**	**1938 / 1939**	**Kasvu ääntä**
Enso (E-G)	134 550	178 925 / 192 950	44 375 / 58 400
Waldhof (Waldhof)	89 000	94 520 / 85 455	5520 / -3545
Diesen/Pitkäranta	53 200	61 296 / 55 730	8096 / 2530
Läskelä (Läskelä)	40 210	51 650 /41 725	11 440 / 1515
Johannes (Hackman)	27 400	52 480 / 40 000	25 080 / 12 600
YHTEENSÄ	**344 360**	**438 871 / 415 860**	**94 511 / 71 500**

Kolmanneksi suurimpana investointien kohdealueena taas on Tampereen ja ympäryskuntien teollisuuskeskittymät, sekä Mäntän seudun sisältävä Pirkanmaa.[176]

Tehdas/lask.yks.	**1933 äänet**	**1938 / 1939**	**Kasvu ääntä**
Serlachius (Serlach.)	29 835	39 615 / 36 100	9780 / 6265
Tako (tako) (S)	9700	23 775 / 25 850	14 075 / 16 150
Walkiakoski (myöh. Yhtyneet)	37 501	65 000 / 58 500	27 499 / 20 999
Tampere/Haarlan paperit	6915	6915 / 6915	-
Lielahti (Enqvist/Beghin)	27 105	40 442 / 35 999	13 337 / 8894
Timinsaari/Kyröskoski (Hammaren)	33 000	49 928 / 46 660	16 928 / 13 660
Nokia (Nokia)	35 250	45 360 / 40 120	10 110 / 4870
YHTEENSÄ	**179 306**	**271 035 / 250 144**	**91 729 / 70 838**

Kuten muidenkin alueiden kohdalla, tytäryhtiörakenteisiin piiloutuu paljon taloudellisen vallan keskittymistä. Takon tehdas, joka edelleen toimii Tampereen keskustassa, oli maailmansotien välisellä ajalla Serlachiuksen omistuksessa. Tehtaan tuotanto-odotus 1930-luvun lopussa oli noin

[175] Ibid.
[176] Ibid.

kaksi kolmannesta emoyhtiön varsinaisten Mäntän toimintojen luvuista, oltuaan vuonna 1932 loppuun saatetun investoinnin[177] jälkeenkin alle kolmanneksen. Takon tehtaan tuotanto-odotuksen suuri harppaus tapahtuukin vasta vuosien 1937 ja 1938 välillä, johon ajoittuu 1938 helmi-maaliskuussa käynnistynyt uusi kartonkikone. Tuotanto-odotushan kasvaa edelleen hieman vuodelle 1939, huolimatta suhdannekäänteestä. Kasvun ja koon kriteerein Haarlan paperit olisi voinut jättää tämän tarkastelun ulkopuolellekin, mutta sisällytin sen taulukkoon muussa 1930-luvun metsäteollisuuden tutkimuksessa hyvin näkyväksi tulleen Rafael Haarlan poliittisen aktivismin vuoksi.

Huolimatta alueen tunnetuista ja suurista yrityksistä kuten Rosenlew ja sittemmin Rauma-Repolan osaksi päätynyt Rauma Wood, ei Satakunnan osalta jää esiteltäväksi koko maan mittakaavassa erityisen suurta kasvua. Puunjalostusteollisuuden esille nostamasta seitsemästä investointihankkeesta kolme koskee heikosti, jos lainkaan kasvanutta sahateollisuutta, ja paperiosaston investoinnit ovat suhteellisen pieniä. Puunjalostusteollisuus kylläkin nostaa vuoden 1933 investointien käsittelyssä esiin siihen asti Suomen suurimman laatikkotehtaan valmistumisen, eikä se näy kyseisestä vuodesta alkavasta lisä-äänimäärien aineistosta johtuen tarkastelussani kasvuna. Äänimäärä, jonka pohjana laatikkotehtaan tuotanto on vuonna 1938, on kuitenkin vain 6000. Siten se ei olennaisesti muuta kokonaiskuvaa. Satakunnan merkittävimpien metsäteollisuusyhtiöiden sellu- ja paperintuotannon yhdistetty painoarvo Puunjalostusteollisuudessa on 1930-luvun lopulla pienempi kuin monen kaikkein suurimmista yhtiöistä yksittäisen tuotantoyksikön paino.

Tehdas/lask.yks.	**1933 äänet**	**1938 / 1939**	**Kasvu ääntä**
Rosenlew sellutehd. (Rosenlew)	14 550	20 102 / 17 030	5552 / 2480
Björneborgs pap.bruk (Rosenlew)	29 450	46 500 / 33 000	17 050 / 3550
Rauma pap.os. (Rauma Wood)	39 300	56 100 / 51 300	16 800 / 12 000
Kauttua (Ahlström)	9000	14 080 / 12 000	5080 / 3000
YHTEENSÄ	**92 300**	**136 782 / 113 330**	**44 482 / 21 030**

Varsinais-Suomen, Keski-Suomen ja Uudenmaan osalta taulukoinnista ei olisi kovin suurta hyötyä analyysille, kun kyseessä on absoluuttisin luvuin merkittävästi kasvaneiden tuotantoyksiköiden

[177] Kts. aiempi taulukko Puunjalostusteollisuuden noteeraamista investoinneista 1930–1932.

listaaminen. Kaksi viimeksi mainittua pärjäävät Puunjalostusteollisuuden piirissä tilastoidussa tuotanto-odotusten lisässä hädin tuskin Satakunnallekaan. Savon, Pohjois-Karjalan ja Kainuun osalta Puunjalostusteollisuus ei myöskään esittele 1930-luvun mittaan erityisen runsaasti investointeja, mutta tuotanto-odotusten koko ja kasvu ainakin Oulu Oy:stä puolet omistaneen Kajaanin puutavaran osalta oikeuttaa lähemmän tarkastelun. Niin ikään Ahlströmin Varkauden valtakunnan kehitystä on hyvä suhteuttaa muihin alueisiin, joihin sen lonkerot lukuisten tytäryhtiöiden kautta ulottuivat.

Tehdas/lask.yks.	**1933 äänet**	**1938 / 1939**	**Kasvu ääntä**
Kajaani, pap.os. (Kajaanin Puutavara)	34 250	82 025 / 74 500	47 775 / 40 250
Warkaus (Ahlström)	101 875	136 000 / 130 750	34 125 / 28 875
YHTEENSÄ	**136 125**	**218 025 / 205 250**	**81 900 / 69 125**

Pohjoisessa edellä sekä Lappiin, että Pohjanmaan maakuntiin kategorisoidut yritykset, investointeineen on tässä tiivistetty samaan taulukkoon. Sijoittuvathan ne kaikki käytännössä Oulun-Kemin akselille. Edellisten tapaan olen pohjoisen taulukostakin jättänyt pois yhtiöiden sahaosastolle lasketut tuotanto-odotukset, jotka olivat olemassa jo kauan ennen tämän tutkimuksen tarkasteluajanjaksoa, ja jotka eivät myöskään käytännössä kasvaneet 1930-luvulla.

Tehdas/lask. yks.	**1933 äänet**	**1938 / 1939**	**kasvu ääntä**
Oulu, sellu (Oulu / Uleå)	-	98 016 / 105 938	98 016 / 105 938
Veitsiluoto, sellu (Veitsiluoto)	40 000 (1934. Tehdas perustettu 1930)	56 500 / 49 500	16 500 / 49 500
Kemi, sellu (Kemi Oy)	59 700	111 280 / 96 600	51 580 / 36 900
YHTEENSÄ	**99 700 (?)**	**265 796 / 252 038**	**166 096 / 152 338**

Taulukossa mainittujen lisäksi Pohjanmaalle, joskin kauas muusta pohjoisesta teollisuuskeskittymästä, osuu Puunjalostusteollisuuden ulkopuolinen, mutta yhdistyksen kuitenkin vuosikertomuksessaan noteeraama 1934–1935 Jacobstad Cellulosan Pietarsaaren noin 30 000tn vuosituotannon selluinvestointi. Kun muistetaan Oulu Osakeyhtiön noin puoliksi jaettu yksityinen ja julkinen omistus, on jako maan pohjoisosan metsäteollisuuden 1930-luvun kasvussa lopulta melko

tarkalleen tasainen valtiovallan ja yksityisen suurpääoman ansioksi. Lukuja tarkastellessa on myös syytä huomata, että pohjoisen osalta listaus on täydellisempi kuin eteläisempien maakuntien, joiden taulukoista olen käytännön syistä jättänyt pieniä ja olemattoman vähän kasvaneita sivuun. Kaikissa taulukon laskentayksiköissä on kyse selluloosan tuotannosta, jossa odotetun tuotantotonnin suhde äänivaltaan oli edellä mainitusti joko 1:1, tai valkaistun selluloosan tapauksessa 1: 1,1.

Suomeen jääneistä alueista Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan yliedustus Puunjalostusteollisuuden korostamissa investoinneissa on jo itsessään suuri. Keskusjärjestöihin liittyvän tiedonvälityksen vinoumasta ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan kyse, sillä alueiden yliedustus tuotanto-odotusten kasvussa absoluuttisin luvuin on vielä suurempi. Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimäärä kokonaisuudessaan vuodelle 1933 oli 1 880 860. Vuosien 1938 ja 1939 luvut ovat 3 223 410 ja 3 014 966. Pienten yksiköiden osalta epätäydellisinäkin yllä listatut maakuntakohtaiset saldot kertovat voimakkaasta painopisteen siirtymästä 1930-luvun nousukauden aikana. Vielä laman kestäessä investointien ja tuotantokapasiteetin lisän painopiste on selkeästi ollut menetetyssä Karjalassa. Edellä listattujen luovutetun alueen suurten yksiköiden suhteellinen painoarvo laski 18,3 prosentista noin 13,7 prosenttiin. Kymenlaakson listatut yksiköt kasvattivat osuutensa 18 prosentista reiluun neljännekseen. Absoluuttisin luvuin pelkästään listatut yksiköt vastaavat noin 30–39 prosentista koko Puunjalostusteollisuuden lisä-äänimäärän kasvua ajanjaksolla. Edelleen huomionarvoista on, että Suomelle jääneeseen Etelä-Karjalaan tynkään listattujen yksiköiden edustama äänivalta kasvaa absoluuttisin luvuin enemmän, kuin menetetyn Karjalan olennaisesti kasvanut teollisuus. Samoin toki myös Oulun-Kemin akselin yksiköt. Ja vaikka valtionyhtiöiden maanlaajuinen kokonaistulos ei näytäkään erityisen mairittelevalta, voi jo silmämääräisestikin todeta näiden Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan klusteriin sijoittuneiden yksiköiden kasvattaneen tuotanto-odotustaan koko maan keskiarvoa vauhdikkaammin. [178]

7. Voittajat, häviäjät ja selitykset

Järjestöjen ja edunvalvonnan vuosikertomukset ovat melko tavanomaista historiantutkimuksen lähdeaineistoa. Puunjalostusteollisuuden tiedot investoinneista ovat kuitenkin tähän asti hyödyntämättä jäänyt kokonaiskuva, joka on yhdistettävissä lisäarvoa tuottavasti samojen tahojen tuottamiin, niin ikään hyödyntämättä jääneisiin laskelmiin yrityskohtaisesta äänivallasta. Tämän tutkimuksen heikkouksiin kuuluu aineiston hyvästä kattavuudesta toimialalla huolimatta suhteellisen

[178] Kts. Liitteet lisä-äänistä 1933, 1938 ja 1939.

lyhyt aikaväli, jonka tuotanto-odotusten kasvun tarkastelun aineisto mahdollistaa. Enso-Gutzeitin aineiston yhteydestä löytyneet laskelmat kattavat yhtenäisenä juuri laman jälkeisen nousukauden 1933–1937, sekä välittömän sodan syttymistä edeltäneen ajan ja eskalaation vuodet. Sota-ajan vuosien tuotanto-odotukset olisivat toki relevantteja talouden ja teollisuuden sotahistoriaa kirjoittavalle, vaikka laskentaperusteet muuttuvatkin edellisen vuoden toteutuneen tuotannon mukaisiksi 1942, kesken kaiken.

On mahdollista, että muidenkin yhtiöiden aineistojen joukossa olisi säilynyt näitä samoja laskelmia, kenties myös kattaen laman vuodet ja jopa 1920-luvun ennen paluuta kultakantaan. Annettiinhan aiemmin esitellyissä Keskusliiton kirjeissä ja vuosikertomuksissa selkeästi ymmärtää, että samalla perusteella, odotetun vuosituotannon mukaan, on laskettu yhtiökohtaista äänivaltaa jo 1920-luvun puolella. Näiden etsiminen on kuitenkin hakuammuntaa. Lisäksi jo saatavilla olevan aineistonkin perusteella tiedämme metsäteollisuuden investointisyklin Suomessa hyytyneen jo pari vuotta ennen Atlantin takaista romahdusta 1929, siis hyvin pian kultakantaan paluun jälkeen.

Maakuntien välistä epätasa-arvoa 1930-luvun raha- ja finanssipolitiikan aikaansaamissa, tai vähintäänkin tietoisesti edesauttamissa vaikutuksissa ilmentää tässä tutkimuksessa erityisesti esiin tullut Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan voittaja-asema teollisissa investoinneissa ja tuotannon kasvussa suhteessa esimerkiksi muita toimialoja käsittelevän tutkimuksen nostamaan maatalouden taantumukseen. Nykymaakunnista Kymenlaakso ja Etelä-Karjala saivat lähes kolmanneksen maininnan arvoisen kokoisista kehittyneen metsäteollisuuden investoinneista. Paperissa ja pahvissa, siis suurimman jalostusarvon tuotannossa yliedustus oli vieläkin suurempi. Kontrasti Pohjanmaan maakuntiin ja puolet investoinneistaan poliittisten päätösten edesauttamana saaneeseen pohjoiseen on karu. Samoin toki myös Varsinais-Suomeen, jolla oli kuitenkin suuri satama ja kehittyneempi infrastruktuuri vetovoimatekijänään, sekä ainakin jonkinlainen osuus sahateollisuudenkin viennin kauttakulusta. Pohjanmaan maakuntien kolmesta hankkeesta kaksi keskittyy Ouluun, Pietarsaaren saadessa yhden melko pienen sellutehtaan. Lapin hankkeet tarkoittavat käytännössä Veitsiluodon ja Kemin toimintoja, suuren pohjoisen tyhjyyden jäädessä melko yllätyksettömästi ilman investointeja. Pohjois-Karjala ja Kainuu saavat niin ikään kaksi hanketta. Mielikuva yksin valtiovaltaan sidottujen yritysten teollistamasta pohjoisesta vaikuttaisi 1930-luvun osalta liioitellulta. Julkisomisteiset yhtiöt Veitsiluoto ja Oulu (puoliksi) eivät merkittävästä roolistaan huolimatta vastaa enemmistöstä havaittua Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan tuotanto-odotusten kasvua ajanjaksolla.

Suomen poliittisen taloushistorian teoksessaan Markku Kuisma yleistää laman synkkien näkymien hyydyttäneen yritysten investoinnit.[179] Metsäteollisuuden voi kuitenkin sanoa käynnistäneen oman lamasta elpymisensä myös kansainvälisestä, ja etenkin pohjoisamerikkalaisesta investointisyklistä poikkeavasti jo ensimmäisenä lamavuonna, kauan ennen 1933 tapahtunutta laman kääntymistä nousukauteen. Olemassa olevaan tuotantoon nähden massiivisia tehdasinvestointeja päätettiin jo ”veren virratessa” Wall Streetilla, huolimatta hyvin tiedossa olleesta globaalista ylikapasiteetista. Toisaalta vuonna 1938 toistui jo ennen varsinaisen laman alkamista vuosia 1927–1928 vastannut toimialan laajuinen investointien hyytyminen, vaikka yritysten kohtaama korkokanta ei enää ollut niin ankara, kuin vuosikymmentä aiemmin. Pohjois-Amerikan metsäteollisuuden laajenemissyklin huomioiden tätä voinee pitää osoituksena melko onnistuneesta suhdannepolitiikasta, vaikka samanaikaisesti korkotasoa moittiva ja ulkomaista uutta kapasiteetin rakentamista esittelevä Puunjalostusteollisuus ei tälle tunnustusta annakaan. Toteutunut jonkinasteinen vastasyklisyys on melko helposti nähtävissä. Merkittäviä investointeja kuitenkin saatettiin loppuun vielä vuosien 1938 ja 1939 taitteessa, jolloin uuden noususuhdanteen taittumisesta Pohjois-Amerikassa oli ehtinyt kulua jo noin puolisentoista vuotta.

Laman ja maailmansodan välillä syntyneen uuden metsäteollisen tuotantokapasiteetin numeroiksi muutettu painopiste on selkeä ja siirtymä nykyisen Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan hyväksi havaittavissa. Suomalaisomisteisen yksityisen suurpääoman voi kokonaisuutena sanoa, ehkä toki liiketaloudellisin perustein, aloittaneen strategisen perääntymisen länteen jo vuosikymmentä ennen toisen maailmansodan päättymistä, ja saavuttaneen jonkinlaisen torjuntavoiton vuosien 1940 ja 1944 rajanvedoissa. Samaa ei voi sanoa ulkomaisista sijoittajista ja suuryrityksistä, eikä valtionyhtiöistä, joiden suhteellinen painoarvo alan tuotanto-odotuksissa, sekä siten myös kartellisoituneen toimialan vaikutusvallassa romahtaa. Kouvolan ja Kotkan seudun tuotantoyksiköiden kehityksen vertailu saman, joskin laskentaperusteeltaan muuttuneen aineiston pohjalta, suhteessa muuhun toimialaan sodan jälkeen ja/tai sotatalouden päätyttyä voisi olla relevantti jatkotutkimuksen aihe. Myllerretyksi tulleet satama- ja infrastruktuuriolot, sekä ymmärrys vallitsevasta geopoliittisesta riskistä muodostaisivat hyvin erilaisen tematiikan kuin vuosikymmentä aiemmin.

Toimialan kattava yrityskohtainen vertailu myös tekee mahdolliseksi ottaa kantaa aikakauden kuumiin keskustelunaiheisiin, siis valtionyhtiöihin ja ulkomaisiin suuryrityksiin. Kumpaankin liitettyjä voimakkaimpia puheenvuoroja voi sanoa liioitelluiksi. Sen enempää taloudellisen oikeiston, kuin taloudellisesti vasemmistosävytteisemmän kansallismielisyyden piirissä viljellyt uhkakuvat

[179] Kuisma 2009, 173.

eivät toteutuneet. Ulkomaisen suurpääoman uhan osalta kenties vielä vähemmän, kuin valtionyhtiöiden. Sahateollisuuden osalta syyt tähän onkin aiempi kirjallisuus pitkälti esitellyt metsänomistusta koskevan lainsäädännön suurten muutosten yhteydessä. Siltä osin yrityskohtaisen vertailun tulokset ovat melko yllätyksettömiä.

Alisuoriutumista paperiosastoon luettavassa tuotannossa ne kuitenkaan eivät selitä. Waldhofilla on yhtiön iän puolesta ollut runsaasti aikaa etsiä selluntuotannolleen markkinoita mahtavan emoyhtiönsä tuella. Maailmansotien välisen ajan valtionrajoin sijainti Käkisalmessa ei tietenkään tuonut tehtaalle niitä hyötyjä, joita toteutumatta jääneestä itärajan uudelleenavautumisesta oletettavasti ajateltiin saatavan. Etäisyys Viipurin satamaan oli pidempi, kuin monella muulla. Wiborg Woodin sellutuotannolle tämä olisi tietenkin ollut vielä kertaluokkaa suurempi ongelma, ellei sota olisi katkaissut yhtiön toimintaa. Sama koskee Diesenia (Pitkärantaa), jonka kehitys maailmansotien välisellä ajalla tunnetusti ei ollut järin mairittelevaa. On melko selvää, ettei poliittisen talouden tutkimuksessa korostuvalla yritysten laajentumis- ja kauppapolitiikkastrategialla tytäryhtiöiden ujuttamisesta sääntelymuurien taakse saavutettu 1930-luvun aikana Suomessa olennaista menestystä.

Vaikka mielekäs tarkasteluajanjakso ilmeisistä syistä, ja erityisesti Enso-Gutzeitista johtuen rajautuu sotaa edeltävään aikaan, on valtionyhtiöiden performanssi jokseenkin kyseenalainen. Miten yritykset, joilla oli julkisen vallan kanssa kenties eniten yhteisiä verkostoja ja intressejä, jäivät kokonaisuutena kehityksessä muun toimialan jälkeen? Olosuhteiden perusteella niiden olisi voinut olettaa selkeästi voittavan muun toimialan. Kaiken kaikkiaan on hyvin vaikea keksiä mitään muuta kuin yhtiöistä itsestään johtuvaa syytä toteutuneelle kehitykselle. Vanhemman tutkimuskirjallisuuden selittävät tekijät esimerkiksi juuri Enso-Gutzeitin osalta ovat joutuneet ristiriitaan uudemman, vallinneita kauppapoliittisia olosuhteita enemmälti korostavan tutkimuksen kanssa

Karkeasti yleistäen voinee sanoa, että valitulla rahapoliittisella linjalla Karjala ja Kymenlaakso saivat, ja monet muut jäivät osattomiksi. Rahapolitiikan ja investointien yhteydestä on myös todettava, että myös epävarmuuden aikavälille 1931–1933 osuu merkittäviä hankkeita. Kelluvan markan aikanakin aloitettiin ja/tai pidettiin käynnissä ainakin Takon, Tampellan, Yhtyneiden, Haarlan ja Kymmenen sellu- ja paperituotannon kasvattamiseen tähdänneet hankkeet. Kiinnittämättömään valuuttakurssiin yleisesti liitettyjen epävarmuustekijöiden vaikutusten kattavampi arviointi päätöksentekoon on kuitenkin melko hedelmätöntä. Kiinteä valuuttakurssi oli ollut rahajärjestelmän normaalitila, ja puolentoista vuoden poikkeama siitä oli varsin lyhyt. Päätöksenteon analysoinnin tueksi tarvittaisiin lisäksi jokaisen yrityksen omaa pöytäkirja-aineistoa. On tyydyttävä vain toteamaan, että investoinnit eivät lyhyehköllä aikavälillä näytä kärsineen kelluvasta valuutasta.

Enso-Gutzeitin ja Tornatorin ympärille rakentuneella valtiokapitalistisella projektilla olisi voinut olla merkittävä julkisen vallan toimialakohtaisesti eriarvoista kohtelua ja kasvavan geopoliittisen riskin ”säteilyvaikutusta” lieventävä tekijä, ellei jälkimmäinen olisi realisoitunut kaikessa ankaruudessaan. Menetetylle alueelle osui investointeja suunnilleen yhtä suuressa määrin kuin Pirkanmaallekin, johon tulivat luetuksi toisistaan jo melko etäällä sijainneet Tampereen ja ympäryskuntien teollisuuskeskittymä, kuin Serlachiuksen valtakuntakin. Leijonanosassa menetetyn Karjalan 1930-luvun investoinneista on kiittäminen Enso-Gutzeitia. Valtionyhtiöiden ja Karjalaan sijoittuneiden ulkomaalaisomisteisten metsäteollisuusyhtiöiden havaitusta alisuoriutumisesta huolimatta on todettava, että koko seudulle olisi riittänyt valtavista metsävaroista ja saatavilla olevasta vesivoimasta huolimatta pelkän kotimaisen yksityisen suurpääoman piiristä kovin vähän teollisia investointeja elintason, työllisyyden ja teollistumisen tuojiksi.

Havaittu suurten metsäteollisuusyhtiöiden keskimääräisen tuotanto-odotuksen kasvu suhteessa toimialan keskiarvoon paperiosastolle lasketussa korkeamman jalostusasteen tuotannossa on ainakin jossain määrin ristiriidassa sen kanssa, mitä esimerkiksi Riitta Hjerppen tutkimusten pohjalta tiedämme yleisestä teollisuuden keskittyneisyyskehityksestä. Suuret eivät tuotanto-odotusten osalta pärjänneet paremmin 1930-luvun nousukaudella. Kuitenkin on mainittava, ettei tarkasteluni pääsääntöisesti ota huomioon tytäryhtiörakenteita, mutta näitä ei kommentoi myöskään Hjerppen ja hänen viittaamiensa tutkijoiden keskittyneisyyskehityksen tutkimus. Onhan jo edellä esitellyn suurimpien teollisuusyritysten listallakin saman listan yhtiön omistuksia omana erillisenä laskentayksikkönään.

Kuten edellä esitelty aiempi tutkimus näyttää, oli jo olemassa olleella infrastruktuurilla suuri merkitys tehtaiden sijoittelulle. Tässä mielessä syrjäiseen maakuntaan pioneerinomaisesti rakentava valtionyhtiö, tai kamalalla riskillä olosuhteita tuntematta ja/tai kauaskantoisemmin suunnitelmin toimiva ulkomaisen suuryhtiön subventoitu haarakonttori tuottaa ikään kuin julkishyödykettä paikalliselle talouselämälle. Kuin myös kolmansille osapuolille, jotka harkitsevat investoimista kyseiselle alueelle. Toki tällainen vieraan vallan ”taloudellinen läsnäolo” ja puolustettava intressi on liian suureksi muodostuttuaan monesti historiassa myös saanut geopoliittisen riskin realisoitumaan alueella, tai uhannut tehdä sen. Helppo esimerkki löytyy samalta ajanjaksolta Ruotsista ja Norjasta. Waldhofin ja Diesenin Karjalan toiminnoissa ollaan kuitenkin vielä kaukana tällaisesta.

Axel Solitanderin ja muun 1930-luvun yksityisen metsäteollisuuden johdon kitkerät kommentit valtiokapitalismista, tai -sosialismista osuivat tehokkuusnäkökulmien osalta mahdollisesti oikeaan isännättömän pääoman suhteen. Uhan mittasuhteiden osalta sen sijaan he olivat lopulta väärässä, vaikka sitä aiempi vuosikymmen valtion yritystoiminnan ekspansiota osoittikin. Uusista perustetuista

valtionyhtiöistä ja erityisesti Enso-Gutzeitin koosta huolimatta ei valtionyhtiöistä tullut mitään metsäteollisuuden hallitsevaa voimaa. Valtiokapitalismin osuuden kasvu myös hyytyi ilman uusien yritysten perustamista tai kansallistamista, kun olemassa olevat yhtiöt kokonaisuutena jäivät kehityksessä jälkeen. Aikaisempi tutkimus on myös todennut selväsanaisesti suurimman valtionyhtiön jäämisen tuotantoteknisestikin jälkeen keskeisimmistä saman kokoluokan yksityisomisteisista kilpailijoistaan.

Oikeassa samat aikalaistahot olivat kuitenkin ulkomaisten investointien Suomeen houkuttelemisen vaikeuden suhteen. Kuten Kuisma, Häggman ja monet muut ovat huomauttaneet, raskaan vientiteollisuuden omistusrakennetta ennen maailmansotaa ei todella voi pitää vasta itsenäistyneelle ja suhteellisen köyhälle maalle tyypillisenä. Suomi ei ollut banaanivaltio, jossa monikansalliset konsernit pitävät hallussaan vientiä ja kehittyneimpiä teollisuudenaloja. Tämän lisäksi suomalaisen pääoman ja poliitikkojen maailmansotien välisen ajan ”torjuntataistelu”, sikäli kun tällaista termiä haluaa käyttää, näyttäisi yritysten tuotanto-odotusten sekä suhteellisen, että absoluuttisen kehityksen perusteella onnistuneen. Ranskalaisen Beghinin Enqvist-valtaus, Waldhof, Toppila, Diesen ja pienemmät tapaukset näyttäytyvät lähinnä poikkeuksina geopoliittisen riskin varjostamassa kokonaiskuvassa, eikä ulkomaalaistaustaisten yhtiöiden painoarvo Puunjalostusteollisuudessa noussut missään vaiheessa lähelle edes valtionyhtiöiden osuutta. Ulkomaisen suurpääoman suhteellisen merkityksen laskeminen Puunjalostusteollisuudessa tarkasteluajanjaksolla liittääkin 1930-luvun nousukauden osaksi samaa jatkumoa ensimmäisen maailmansodan lopun ja itsenäisyyden alkuvuosien kanssa, jolloin ulkomainen pääoma pakeni Suomen metsäteollisuudesta ja sekä koti-, että ulkomaisten yhtiöiden metsänomistusta ryhdyttiin lainsäädännöllä ankarasti suitsimaan.

Sulfiitti-, ja sulfaattiselluloosaan liitetty markkinan muutos ja epäonniset valinnat tehdasinvestoinneissa voivat osaltaan selittää joidenkin yhtiöiden heikkoa esitystä. Näinhän on vanhemmassa tutkimuksessa mm. Ahvenainen Enso-Gutzeitin osalta tehnytkin.[180] Toisaalta, kuten todettua, ajanjakson kauppapoliittiset olot suosivat selkeästi puolivalmisteita ja alempaa jalostusastetta, ja valmis paperi kohtasi eniten kaupan rajoitteita ulkovaltojen taholta. Investointipäätösten maantieteen yhteydessä esiin noussut jo olemassa oleva infrastruktuuri ei logistiset pullonkaulat huomioiden välttämättä ole suurikaan selittävä tekijä. Mittaamisen kohteenahan tässä tutkimuksessa on viime kädessä odotettu tuotantovolyymi, ei kannattavuus tai toteutunut vuosituotanto, vaikka jälkimmäinen vahvasti resonoikin tuotanto-odotusten kanssa. Kun

[180] Ahvenainen 1992 (II), 342–344.

kyse on käytännössä yhden käden sormilla laskettavasta määrästä yhtiöitä, nousee niiden piirissä tapahtuvien yksittäistapaustenkin rooli suureksi. Tampereen pellava- ja rautateollisuus Oy ja Yhtyneiden Paperitehtaiden yritysostothan näyttäytyvät edellä juuri tällaisina. Keskeisten verrokkimaiden valtionyhtiöitä koskevan vertailuaineiston puute tarkoittaakin, että havaintojoukon pienuus rajoittaa tuloksen yleistettävyyttä, eikä täysin samanlaisena toteutunutta rahapolitiikkaa esiinny maiden välillä. Aikaikkunalle toki emme voi mitään. Ainakin Suomen lähialueen maissa mielekäs tarkasteluajanjakso yhtä lailla päättyisi geopoliittisen riskin realisoitumiseen 1939 alkaen.

Keskustelut toista maailmansotaa edeltävän ajan teollisten investointien geopoliittisesta riskistä vähintäänkin resonoivat niiden uhkakuvien kanssa, jotka ovat nousseet laajempaankin julkiseen keskusteluun aivan tämän tutkielman kirjoittamisen aikana. Talousmaantieteemme on muuttunut kovin vähän vuosien 1939–1944 jälkeen, ja ekonomistien keskuudessa vallitsee melko laaja konsensus niistä tekijöistä, jotka Suomen tämän päivän maariskiä kohottavat ja investointeja siten karkottavat. Edellä todetusti aiempi tutkimus on toimialan tasolla ja yksittäisten yritysten historioissa, sikäli kun niitä on kirjoitettu, melko kattavasti käynyt läpi 1939–1944 realisoituneesta geopoliittisesta riskistä aiheutuneet tappiot, mutta aineiston rajoitteista johtuen paljolti sivuuttanut kokonaiset alaryhmät, joita olen tässä tutkimuksessa yrittänyt tavoittaa. Aluetalouden ja -politiikan kannalta yksittäisten, yleensä suurien ja riskinkantokykynsä sen mukaiseksi arvioivien tahojen investoinnit rajaseudun maakuntiin ovat toki toivottavia, mutta jättävät näiden alueiden kehityksen harvojen varaan. Aivan tämän tutkielman kirjoittamisen loppuvaiheessa keväällä 2022 olemme saaneet havaita, että ulkomaisesta katsantokannasta koko Suomi saattaa olla investointimielessä rajamaakunta.

Samalla tällaisten yksittäisten suurten investoivien tahojen intressit sääntelyn, luonnonvarojen tai jopa valtioiden ulkopolitiikan suhteen saattavat olla hyvin erilaiset, kuin kotimaisilla, voimavaroiltaan usein vähäväkisemmillä yrityksillä. Useimmiten on asetelma olosuhteissamme ulkomaisten investoijien suhteen ollut turvallisuutta kasvavien länsisidonnaisuuksien kautta lisäävä, mutta on hyvä huomata, ettei omaa turvallisuuspoliittista intressiämme vastaan paikallisesti toimivan suuryrityksen omistuksen välttämättä tarvitse olla naapurimaasta. Keskustelut, joita käytiin esimerkiksi Enso-Gutzeitin Vuoksenlaakson klooritehtaasta 1930-luvun lopulla, saisivat todennäköisesti huomattavasti tiukemman sävyn, mikäli vastaavan riskiluokan toimintaa rajamaakunnassa olisi pystyttämässä yritys, jonka oma tai emoyhtiön pääkonttori sijaitsee kolmannessa valtiossa. Sisäpoliittisesti suurista paikallisista työllisyysvaikutuksista kieltäytyminen tuskin kuitenkaan olisi yhtään sen helpompaa.

Lähteet, kirjallisuus ja liitteet

Kirjalliset lähteet, Elinkeinoelämän Keskusarkisto

Enso-Gutzeit Osakeyhtiön kirjeenvaihto ja ilmoitukset keskusliitolle, sekä keskusliiton laskelmat lisä-äänimääristä 1929–1953. ELKA 295:1300 (D368) ja 295:739 (E1482).

Suomen Paperitehtaitten Yhdistyksen (Finnpap) vuosikertomukset 1927–1946. ELKA 2750:11 ja 2750:12.

Suomen Puunjalostusteollisuuden (Metsäteollisuuden) Keskusliiton vuosikertomukset 1928–1944. ELKA 2728:379 ja 2728:380.

Suomen Selluloosayhdistyksen (Finncell) vuosikertomukset 1933–1942. ELKA 2779:125 ja 2779:126.

Pro Gradu -tutkielmat

Kujansuu, Laura. *Valuuttakurssijärjestelmän merkitys makrotalouden kehitykselle. Eurojärjestelmän ja klassisen kultakannan vertailu.* Turun Yliopisto, 2016.

Lehdet ja verkkojulkaisut

Journal of Economic History

Talouselämä

Tutkimuskirjallisuus

Ahvenainen, Jorma. *Enso-Gutzeit OY 1872–1992*, *Osa I.* Gummerus; Jyväskylä, 1992.

Ahvenainen, Jorma. *Enso-Gutzeit OY 1872–1992, Osa II.* Gummerus; Jyväskylä, 1992.

Ahvenainen, Jorma. *Kymin Osakeyhtiö 1918–1939*. Kymi Oy; Kuusankoski, 1972.

Ahvenainen, Jorma. *Suomen sahateollisuuden historia.* WSOY; Porvoo, 1984.

Celli, Carlo. *Economic Fascism. Primary Sources on Mussolini´s Crony Capitalism*. Axios Press; Edinburgh, 2013.

Cohen, John. Frederico, *Giovanni. The Growth of the Italian Economy 1820–1960.* Cambridge University Press; Edinburgh, 2001.

Cohn, Theodore H. *Global Political Economy. Theory and Practice*. (7.painos). Routledge; New York, 2016.

Hannikainen, Matti. *Rakentajat suhdanteessa. Palkat, työttömyys ja työmarkkinakäytännöt Helsingin rakennustoiminnassa 1930-luvun laman aikana*. STS; Helsinki, 2004.

Hirvensalo, Inkeri. Sutela, Pekka. *Rahat pois bolševikeilta. Suomen kauppa Neuvostoliiton kanssa.* Siltala; Helsinki, 2017.

Hjerppe, Riitta. *Suurimmat yritykset Suomen teollisuudessa 1844–1975*. STS; Helsinki, 1979.

Häggman, Kai. *Metsän tasavalta. Suomalainen metsäteollisuus politiikan ja markkinoiden ristiaallokossa 1920–1939*. SKS; Helsinki, 2006.

Karjalainen, Tapio. *Puutavarayhtiöiden maanhankinta ja -omistus Pohjois-Suomessa vuosina 1885–1939*. University of Oulu, Faculty of Humanities, Department of History, 2000.

Kuisma, Markku. *Erehtymättömät. Tarina suuresta pankkisodasta ja liikepankeista Suomen kohtaloissa*. WSOY; Helsinki, 2012.

Kuisma, Markku. *Metsäteollisuuden maa. Suomi, metsät ja kansainvälinen järjestelmä 1620–1920*. SHS; Helsinki, 1993.

Kuisma, Markku. *Suomen poliittinen taloushistoria 1000–2000.* Siltala; Helsinki, 2009.

Kuisma, Markku. *Valtionyhtiöt.* Siltala; Helsinki, 2016.

Kuisma, Markku. *Venäjä ja Suomen talous 1700–2015*. Siltala; Helsinki, 2015.

Kuusterä, Antti. Tarkka, Jukka. *Suomen Pankki 200 vuotta (osa I). Keisarin kassasta keskuspankiksi*. Otava; Helsinki, 2010.

Laakso, Seppo. Loikkanen, Heikki. *Kaupunkitalous. Johdatus kaupungistumiseen, kaupunkien maankäyttöön, sekä kotitalouksien ja yritysten sijoittumiseen.* Gaudeamus; Helsinki, 2004.

Laurila et al. (Toim.). *Metsäteollisuus itsenäisessä Suomessa. Suomen puunjalostusteollisuuden keskusliitto 1918–1968*. Suomen Paperi- ja Puutavara OY; Helsinki, 1968.

Maijala, Juha. *Maaseutuyhteisön kriisi. 1930-luvun pula ja pakkohuutokaupat paikallisena ilmiönä Kalajokilaaksossa*. Jyväskylän Yliopisto, 2005.

Nordberg, Toivo. *Vuosisata paperiteollisuutta 2, Yhtyneet paperitehtaat osakeyhtiö 1920–1951*. Yhtyneet Paperitehtaat Osakeyhtiö; Valkeakoski, 1980.

Pihkala, Erkki. *Suomalaiset maailmantaloudessa keskiajalta EU-Suomeen*. SKS; Helsinki, 2001.

Siltala, Sakari. *Oksalla ylimmällä. Metsäteollisuus poliittisena voimana Suomessa.* Otava; Keuruu, 2018.

Tooze, Adam. *The Wages of Destruction. Making and Breaking of The Nazi Economy.* Penquin Books; Lontoo, 2006.

Liitteet 1–9, Puunjalostusteollisuuden keskusjärjestön lisä-äänimäärät 1933–1941.

Tämän tutkielman osalta relevantti osa vuosikohtaisesti, Excel-taulukoina. Vuoden 1939 osalta alkuperäislähteissä on laskuvirheitä paperiosaston luvuissa. Virheiden kokoluokka on 2700–4000 ääntä osaston yli 2,5 miljoonan äänen summassa, joten olennaista merkitystä kokonaisuuteen niillä ei ole.

1933	Sos.äänet	Sos.summ.	Pos.äänet	Pos.summ	Kaikkiaan
Ahlström		40000		110875	150875
Warkaus	6000		101875		
Kauttua	x		9000		
Pihlava	18000				
Suursaari	16000				
Pölläkkälä	x				
B.Borgs Papperbr.		x		29450	29450
Diesen Wood		18000		35200	53200
Cellul.Fabrik					
Nurmisaari					
Aug.Eklöf		13000		25500	38500
Borga cwll.					
Borga Ångs	10000				
Tavastehu	3000				
Elving		x		3600	3600
Siuro träsl					
Kulju, Står					
Enqvist		x		36105	36105
Killinkoski					
Lielahti			27105		
Niemi, Står			9000		
Enso-Gutzeit		59700		177050	236750
Enso			134550		
Kotka sulfat.			26000		
Pankakoski			16500		
Paukkaja	5000				
Norja	35000				
Hietanen	12000				
Hovinsaari	5000				
Rantala	Paloi, 2700				
Gutzeits Lådf.		16000		x	16000
Haarlan paperit		x		20635	20635
Tampere			6915		
Lievestuore			13720		
Hackmann &co		19000		27400	46400
Honkalahti					
St.Johannes					
Hammaren & co		3000		30000	33000
Timinsaari					
Kyröfors					
Hattula Såg		5000		x	5000
Kajaanin Puut.		7000		34250	41250
Kaltimon puuhiomo				3150	3150
Kangas Pappersbr.		x		5760	5760
Karhula		3200		32715	35915
Träsliperi					
Strömfors Såg					
Kaukas Fabrik		x		38300	38300
Kaukas			24300		
Kaltimo			14000		
Lauritsala					
Kemi		50000		59700	109700
Cellul.Fabr.					
Karihaara	34000				
Laitakari	16000				
Kissakoski		x		2400	2400
Kojonen		12000		x	12000
Pikisaari	6000				
Sulkava	6000				
Kolhon höyrysaha		5000		x	5000
Andr.Kurt	(kuusiluoto	18000		x	18000
Kymmene		x		185100	185100
Kymmene			73930		
Kuusankoski			19400		
Voikkaa			91770		
Halla Fabriker		17470		13000	30470
Halla	15730				
Cellul.Fabr.					
Jumalniem	1500				
Saksala					
Mäntyharj	240				
Lahden Saha		16000		x	16000
Lohjan Sellul.		x		22135	22135
Kotka			11000		
Lohja			11135		
Läskelä		6000		34210	40210
Läskelä			19375		
Leppäkoski			14835		
Nokia		x		35250	35250
Raahe		17000		8400	25400
Rauma Wood		21000		39300	60300
Cellul.fabr.					
Rauma	13000				
Halosenni	8000				
Reposaaren höyrysah		8085		x	8085
Rosenlew		34000		14550	48550
Sulfitfabr.					
Seikku	21000				
Storsand	13000				
Salvesen		28000		x	28000
Schauman		x		x	x
Serlachius		x		29835	29835
Stockfors		1000		18000	19000
Strömdalsbruk		x		9000	9000
Tako		x		9700	9700
T:fors Linne		x		23775	23775
Tammerfors			2700		
Ingerois			21075		
Tornator		20500		46050	66550
Harakka	15000				
Immala	5500				
Tainionkoski					
Uleå		25000		x	25000
Patenniemi					
Waldhof		x		89000	89000
Walkiakoski		x		37501	37501
Werla Träsl.		x		2922	2922
Viipurin Saha		6000			6000
Yhtyneet Paperitehta		x		92387	92387
Myllykoski			60212		
Jämsänkoski			18175		
Simpele			14000		
Äänekoski		9500		20200	29700
keskiarvo		**17720,56**		**38955,69**	**40888,26**
yhteensä		478455		1402405	1880860

1934	Sos.äänet	Sos.summ	Pos.summ	Pos.summ	Kaikkiaan
Ahlström		46000		122750	168750
Warkaus	8000		117000		
Kauttua			5750		
Pihlava	20000				
Suursaari	18000				
Pöllåkkälä					
Diesen Wood		20000		38500	58500
Cellul.Fabrik					
Nurmisaari					
Aug.Eklöf		16000		34000	50000
Borga cwll.					
Borga Ång:	10500				
Tavastehu:	5500				
Elving		x		3375	3375
Siuro träsl					
Kulju, Står					
Enqvist		x		42950	42950
Killinkoski			6750		
Lielahti			36200		
Niemi, Står					
Enso-Gutzeit		65000		203700	268700
Enso			159750		
Kotka sulfat.			27000		
Pankakoski			16950		
Paukkaja	5000				
Norja	38000				
Hietanen	15000				
Hovinsaari	7000				
Gutzeits Lådf.		20000		x	20000
Haarlan paperit		x		26215	26215
Tampere			6915		
Lievestuore			19300		
Hackmann &co		21000		36000	57000
Honkalahti					
St.Johannes					
Hammaren & co		3000		30625	33625
Timinsaari					
Kyröfors					
Hattula Såg		6385		x	6385
Kajaanin Puut.		9000		38875	47875
Kangas Pappersbr.		x		8480	8480
Karhula		3200		33915	37115
Träsliperi					
Strömfors Såg					
Kaukas Fabrik		34000		55900	89900
Kaukas			52300		
Kaltimo	4000		3600		
Lauritsala	30000				
Kemi		54000		75000	129000
Cellul.Fabr.					
Karihaara	36000				
Laitakari	18000				
Kissakoski		x		1800	1800
Kojonen		13000		x	13000
Pikisaari	6500				
Sulkava	6500				
Kolhon höyrysaha		5000		x	5000
Kymmene		300		206100	206400
Kymmene			89325		
Kuusankoski			19025		
Voikkaa			97750		
Halla Fabriker		31020		13600	44620
Halla	24000				
Cellul.Fabr.					
Jumalniem	4700				
Saksala	1400				
Mäntyharj	920				
Lahden Saha		20000		x	20000
Lohjan Sellul.		x		24000	24000
Kotka			12000		
Lohja			12000		
Läskelä		8000		42672	50672
Läskelä			24612		
Leppäkoski			18060		
Nokia		x		41900	41900
Raahe		17000		10200	27200
Rauma Wood		23000		48000	71000
Cellul.fabr.					
Rauma	15000				
Halosennie	8000				
Reposaaren höyrysah		10000		x	10000
Rosenlew		42500		16763	59263
Sulfitfabr.					
Seikku	25500				
Storsand	17000				
B:borgs Papper		x		27900	27900
Kuusiluoto Såg		18300		x	18300
Schauman		x		x	x
Serlachius		x		30320	30320
Stockfors		1830		22500	24330
Strömdalsbruk		x		7575	7575
Tako		x		11300	11300
T:fors Linne		x		30975	30975
Tammerfors			2700		
Ingerois			28275		
Tornator		24000		51425	75425
Harakka	18000				
Immala	6000				
Tainionkoski					
Uleå		27000		x	27000
Patenniemi					
Waldhof		x		89000	89000
Walkiakoski		x		39300	39300
Veitsiluoto		44500		40000	84500
Veitsiluoto	31000				
Kevätniem	13500				
Werla Teräsliperi		8000		2775	2775
Viipurin Saha				x	8000
Yhtyneet Paperitehta:		x		117300	117300
Myllykoski			78500		
Jämsänkoski			24800		
Simpele			14000		
Äänekoski		10000		21450	31450
Yhteensä		601035		1647140	2248175
		26,73 %		73,27 %	100 %

1935	Sos.äänet	Sos.summa	Pos.summa	Pos.summa	Kaikkiaan
Ahlström		46450		150700	197150
Warkaus	11475		140000		
Kauttua	x		10700		
Pihlava	17050				
Suursaari	17925				
Pöllåkkälä	x				
Aunuksen Puul.		28500		x	28500
Diesen Wood		22000		39600	61600
Cellul.Fabrik					
Nurmisaari					
Aug.Eklöf		20835		36000	56835
Borga cWll.					
Borga Äng:	9765				
Tavastehu:	5070				
hattula såg	6000				
Elving		x		3750	3750
Siuro träsl					
Kulju, Står					
Enqvist		x		45885	45885
Killinkoski			9000		
Lielahti			36885		
Niemi, Står					
Enso-Gutzeit		67000		209450	276450
Enso			159750		
Kotka sulfat.			32000		
Pankakoski			17700		
Paukkaja	5000				
Norja	39000				
Hietanen	13000				
Hovinsaari	10000				
Gutzeits Lådf.		20000		x	20000
Haarlan paperit		x		26715	26715
Tampere			6915		
Lievestuore			19800		
Hackmann &co		22000		36000	58000
Honkalahti					
St.Johannes					
Hammaren & co		3500		34900	38400
Timinsaari					
Kyrofors					
Hattula Såg		Eklöfille ostettu		Eklöfille	
Kajaanin Puut.		7000		52875	59875
Kangas Pappersbr.		x		8500	8500
Karhula		4135		38700	42835
Träsliperi					
Strömfors Såg					
Kaukas Fabrik		32000		66600	98600
Kaukas					
Kaltimo					
Lauritsala					
Kemi		60000		80000	140000
Cellul.Fabr.					
Karihaara					
Laitakari					
Kissakoski		x		2700	2700
Kojonen		14000		x	14000
Pikisaari	7000				
Sulkava	7000				
Kolhon höyrysaha		5000		x	5000
Kymmene		500		259710	260210
Kymmene			119815		
Kuusankoski			20795		
Voikkaa			119100		
Halla Fabriker		31600		14700	46300
Halla					
Cellul.Fabr.					
Jumalniemi					
Saksala					
Mäntyharju					
Lahden Saha		19250		x	19250
Lohjan Sellul.		x		28000	28000
Kotka			13000		
Lohja			15000		
Läskelä		9000		43301	52301
Läskelä			23975		
Leppäkoski			19325		
Nokia		x		43200	43200
Raahe		18500		11400	29900
Rauma Wood		31000		46000	77000
Cellul.fabr.					
Lådfabrik.	5000				
Rauma	18000				
Halosenniä	8000				
Reposaaren höyrysah		11300		x	11300
Rosenlew		57377		48900	106277
Sulfitfabr.					
Seikku	22400				
Kuusiluoto	16000				
Storsand	16000				
B:borgs Papper		Rosenlew	19200		
Kuusiluoto Såg		Rosenlew	29700		
Schauman		x		x	x
Serlachius		x		44696	44696
Stockfors		935		19500	20435
Strömdalsbruk		x		7575	7575
Tako		x		13100	13100
T:fors Linne		300		45450	45750
Tammerfors			3150		
Ingerois			42300		
Toppila		x		28000	28000
Tornator		26000		67500	93500
Harakka	19500				
Immala	6500				
Tainionkoski			3600		
Vuoksenniska			11400		
cellul.fabr.			35000		
papperbr.			17500		
Uleå		29000		x	29000
Patenniemi					
Waldhof		x		93860	93860
Walkiakoski		Yhtyneet pt osti		Yhtyneet	Yhtyneet
Veitsiluoto		45500		45000	90500
Veitsiluoto	31000				
Kevätniem	14500				
Werla Teräsliperi		x		3165	3165
Viipurin Saha		8000		x	8000
Yhtyneet Paperitehta:		x		171900	171900
Myllykoski			85450		
Jämsänkoski			20700		
Walkiakoski			13750		
Simpele			52000		
Äänekoski		11000		33680	44680
Yhteensä		651682		1901012	2552694
		25,53 %		74,47 %	100 %

1936	Sos.äänet	Sos.summ.	Pos.summ	Paperiosas	Kaikkiaan
Ahlström		47602		136730	184332
Warkaus	9830		127300		
Kauttua			9430		
Pihlava	20000				
Suursaari	17772				
Pölläkkälä					
Aunuksen puul.		26300			26300
Aug.Eklöf		14870		35000	49870
Borga cwll.					
Borga Äng:	6060				
hattula Såg	4400				
Tavastehu	4410				
Elving				3630	3630
Enqvist				47451	47451
Killinkoski			9000		
Lielahti			38451		
Niemi, Står					
Enso-Gutzeit		69000		220325	289325
Enso			172325		
Kotka sulfat.			30000		
Pankakoski			18000		
Paukkaja	5000				
Norja	40000				
Hietanen	14000				
Hovinsaari	10000				
Gutzeits Lådf.		20000			20000
Haarlan paperit				25115	25115
Tampere			6915		
Lievestuore			18200		
Hackmann &co		23000		42150	65150
Honkalahti					
St.Johannes					
Hammaren & co		3500		35000	38500
Timinsaari					
Kyröfors					
Kajaanin Puut.		9000		65525	74525
Kangas Pappersbr.				8600	8600
Karhula		3700		39300	43000
Träsliperi					
Strömfors Såg					
Kaukas Fabrik				74800	74800
Kaukas			71200		
Kaltimo			3600		
Lauritsala					
Kemi		58000		90000	148000
Cellul.Fabr.					
Karihaara					
Laitakari					
Kissakoski				2940	2940
Kojonen		13000			13000
Pikisaari	6500				
Sulkava	6500				
Kolhon höyrysaha		4600			4600
Kymmene		33100		299100	332200
Kymmene			118550		
Kuusankos	1500		19550		
halla	31600		14700		
Werla		ostettu vasta ensi vuodeksi			
Voikkaa			146300		
Lahden Saha		18000			18000
Lohjan Sellul.				27300	27300
Kotka			12900		
Lohja			14400		
Läskelä		8000		44475	52475
Läskelä			24975		
Leppäkoski			19500		
Nokia				46700	46700
Oulu oy		ei vielä tänä vuonna			
Pitkäranta		19000		42130	61130
Raahe		26500		10200	36700
Martinnier	18500				
Halosennie	8000				
Rauma Wood		32000		47000	79000
Pyhäjärvi	4000				
laatikkotel	10000				
Rauma	18000				
Reposaaren höyrysah		10000			10000
Rosenlew		54400		53546	107946
Sulfitfabr.			19916		
Seikku	34400				
Storsand					
B:borgs Papper			33630		
Kuusiluoto	20000				
Salvesen		30000			30000
Serlachius				47580	47580
Stockfors		1500		21000	22500
Strömdalsbruk				8400	8400
Tako				13275	13275
T:fors Linne				50550	50550
Tammerfors			3150		
Ingerois			47400		
Toppila				27000	27000
Tornator		26000		125850	151850
Harakka	19500				
Paperitehdas			17750		
sellul.tehtaat			93100		
Vuoksenniska			11400		
Immola	6500				
Tainionkoski			3600		
Waldhof				95720	95720
Veitsiluoto		46000		48000	94000
Veitsiluotc	32000				
Kevätniem	14000				
Werla träsl.				3315	3315
Viipurin Saha		6000			6000
Yhtyneet Paperitehtaat				226210	226210
Walkiakoski			49750		
Myllykoski			140100		
Jämsänkoski			20200		
Simpele			16160		
Äänekoski		10500		23725	34225
		613572		2087642	2701214
		22,71 %		77,29 %	100 %

1937	Sos.äänet	Sos.summ.	Pos.summ	Paperiosas	Kaikkiaan
Ahlström		45840		140630	186470
Warkaus	11055		128350		
Kauttua			12280		
Pihlava	16825				
Suursaari	17960				
Pölläkkälä					
Aunuksen puul.		28500			28500
Aug.Eklöf		21100		35676	56776
Borga cwll.					
Borga Äng:	9800				
hattula Säg	6300				
Tavastehu	5000				
Elving				3750	3750
Enqvist		1000		47940	48940
Killinkoski			9000		
Lielahti			38940		
Niemi, Stär					
Enso-Gutzeit		70000		238725	308725
Enso			177125		
Kotka sulfat.			43600		
Pankakoski			18000		
Paukkaja	5000				
Norja	36000				
Hietanen	17000				
Hovinsaari	12000				
Gutzeits Lådf.		20000			20000
Haarlan paperit				24675	24675
Tampere			6915		
Lievestuore			17760		
Hackmann &co		23500		41875	65375
Honkalahti					
St.Johannes					
Hammaren & co		5300		40050	45350
Timinsaari					
Kyröfors					
Kajaanin Puut.		8800		76375	85175
Kangas Pappersbr.				9800	9800
Karhula		2620		42750	45370
Träsliperi					
Strömfors Säg					
Kaukas Fabrik				72520	72520
Kaukas			68920		
Kaltimo			3600		
Lauritsala					
Kemi		62000		97568	159568
Cellul.Fabr.					
Karihaara					
Laitakari					
Kissakoski				3000	3000
Kojonen		13000			13000
Pikisaari	7000				
Sulkava	6000				
Kolhon höyrysaha		7500			7500
Kymmene		32750		345595	378345
Kymmene			128200		
Kuusankos	1500		27350		
halla	31250		20060		
Werla			3285		
Voikkaa			166700		
Lahden Saha		21000			21000
Lohjan Sellul.				29312	29312
Kotka			14240		
Lohja			15072		
Läskelä		7600		46475	54075
Läskelä			25375		
Leppäkoski			21100		
Nokia				43780	43780
Oulu oy		30000		20000	50000
Pitkäranta		19000		44100	63100
Raahe		26000		10200	36200
Martinnier	18000				
Halosennie	8000				
Rauma Wood		27000		53500	80500
Pyhäjärvi	3000				
laatikkotel	5000				
Rauma	19000				
Reposaaren höyrysah		11000			11000
Rosenlew		59400		57512	116912
Sulfitfabr.			18512		
Seikku	37400				
Storsand seikkua					
B:borgs Papper			39000		
Kuusiluoto	22000				
Salvesen		30500			30500
Serlachius				46565	46565
Stockfors		3500		19500	23000
Strömdalsbruk				9450	9450
Tako				13000	13000
T:fors Linne				47550	47550
Tammerfors			3150		
Ingerois			44400		
Toppila				35360	35360
Tornator		24000		139100	163100
Harakka					
Paperitehdas			15500		
sellul.tehtaat			108000		
Vuoksenniska			11400		
Immala					
Tainionkoski			4200		
Waldhof				89830	89830
Veitsiluoto		43000		46440	89440
Veitsiluoto					
Kevätniemi					
Viipurin Saha		8600			8600
Yhtyneet Paperitehtaat				275378	275378
Walkiakoski			44000		
Myllykoski			188625		
Jämsänkoski			25700		
Simpele			17053		
Äänekoski		11000		36755	47755
		663510		2284736	2948246
		22,51 %		77,49 %	100 %

1938	Sos.äänet	Sos.summ	Pos.äänet	Paperiosas	Kaikkiaan
Ahlström		42840		150080	192920
Warkaus	13480		136000		
Kauttua			14080		
Pihlava	16650				
Suursaari	12710				
Pöllåkkälä					
Aug.Eklöf		17800		36520	54320
Borga cwll.					
Borga Ångs	8300				
hattula Såg	5500				
Tavastehus	4000				
Elving				3000	3000
Enqvist		3300		49442	52742
Killinkoski			9000		
Lielahti			40442		
Niemi, Stär					
Enso-Gutzeit		85500		258825	344325
Enso			178925		
Kotka sulfat.			58840		
Pankakoski			21060		
Paukkaja	5000				
kotkan sah	62500				
kaipaan sa	18000				
Hovinsaari					
Gutzeits Lådf.		16000			16000
Haarlan paperit				24695	24695
Tampere			6915		
Lievestuore			17780		
Hackmann &co		23000		52480	75480
Honkalahti					
St.Johannes					
Hammaren & co		6553		43375	49928
Timinsaari					
Kyröfors					
Kajaanin Puut.		8500		82025	90525
Kangas Pappersbr.				10250	10250
Karhula		2095		63400	65495
Träsliperi					
Strömfors Såg					
Kaukas Fabrik				86960	86960
Kaukas			83360		
Kaltimo			3600		
Lauritsala					
Kemi		60000		111280	171280
Cellul.Fabr.					
Karihaara					
Laitakari					
Kissakoski				3000	3000
Kojonen	x	Sulka ostanut?			
Pikisaari	x				
Sulkava	x				
Kolhon höyrysaha		5000			5000
Kymmene		28000		379335	407335
Kymmene			141200		
Kuusankoski			29740		
halla			19820		
Werla			3375		
Voikkaa			185200		
Lahden Saha		18000			18000
Lohjan Sellul.				30703	30703
Kotka			14300		
Lohja			16403		
Läskelä		7000		44650	51650
Läskelä			24900		
Leppäkoski			19750		
Nokia				45360	45360
Oulu oy		25000		98016	123016
Pitkäranta		15000		46296	61296
Raahe		21750		9160	30910
Martinnier	15500				
Halosennie	6250				
Rauma Wood		35500		56100	91600
Pyhäjärvi	3000				
laatikkotel	6000				
Rauma	18000				
Reposaare	8500				
Rosenlew		55138		66602	121740
Sulfitfabr.			20102		
Seikku	32000				
Storsand					
B:borgs Papper			46500		
Kuusiluoto	23138				
Salvesen		26000			26000
Serlachius				39615	39615
Stockfors		2000		23250	25250
Strömdalsbruk				10230	10230
sunila				35400	35400
sulka		11000			11000
pikisaari	5500				
sulkava	5500				
Tako				23775	23775
T:fors Linne				84225	84225
Tammerfors			3150		
Anjala			28875		
Ingerois			52200		
Toppila				36400	36400
Tornator		24000		153450	177450
Harakka					
Paperitehdas			15750		
sellul.tehtaat			123000		
Vuoksenniska			10200		
Immala					
Tainionkoski			4500		
Waldhof				94520	94520
Veitsiluoto		44000		56500	100500
Veitsiluotc	32500				
Kevätniem	11500				
Viipurin Saha		8000			8000
Yhtyneet Paperitehtaat				257115	257115
Walkiakoski			65000		
Myllykoski			144775		
Jämsänkoski			27300		
Simpele			20040		
Äänekoski		11000		55400	66400
		23152,92		**74898,11**	**78619,76**
		601976		2621434	3223410
		18,68 %		81,32 %	100 %

1939	Sos.äänet	Sos.summa	Pos.äänet	Paperiosasto summat		Kaikkiaan
Ahlström		30175		142750		172925
Warkaus	5000		130750			
Kauttua			12000			
Pihlava	15535					
Suursaari	9640					
Pölläkkälä						
Aug.Eklöf		15550		34728		50278
Borga cwll.						
Borga Ångs	6500					
hattula Såg	4800					
Tavastehus	4250					
Elving				3750		
Enqvist		1500		44999		46499
Killinkoski			9000			
Lielahti			35999			
Niemi, Står						
Enso-Gutzeit		68000		260450		328450
Enso			192950			
Kotka sulfat.			50400			
Pankakoski			17100			
kotkan sah	52000					
kaipaan sa	16000					
Gutzeits Lådf.		16000				16000
Haarlan paperit				22322		22322
Tampere			6915			
Lievestuore			15407			
Hackmann &co		17500		40000		57500
Honkalahti						
St.Johannes						
Hammaren & co		3500		43100		46600
Timinsaari						
Kyröfors						
Kajaanin Puut.		7750		74500		82250
Kangas Pappersbr.				7700		7700
Karhula		1315		42300		43615
Träsliperi						
Strömfors Såg						
Kaukas Fabrik				82778		82778
Kaukas			79178			
Kaltimo			3600			
Lauritsala						
Kemi		50000		96600		146600
Cellul.Fabr.						
Karihaara						
Laitakari						
Kolhon höyrysaha		2000				2000
Kymmene		25000		366735		391735
Kymmene			138550			
Kuusankoski			23530			
halla			15000			
Werla			3405			
Voikkaa			186250			
Lahden Saha		15000				15000
Lohjan Sellul.				29862		29862
Kotka			11000			
Lohja			18862			
Läskelä		4200		37525		41725
Läskelä			24900			
Leppäkoski			12625			
Nokia				40120		40120
Oulu oy		30000		105938		135938
Pitkäranta		10000		45730		55730
Raahe		18500		7300		25800
Martinnier	15000					
Halosennie	3500					
Rauma Wood		19500		51300		70800
reposaaren	5500					
laatikkotel	4000					
Rauma	10000					
Rosenlew		49000		50300		99030
Sulfitfabr.			17030			
Seikku	30000					
Storsand						
B:borgs Papper			33000			
Kuusiluoto	19000					
Salvesen		25700				25700
Serlachius				36100		36100
Stockfors		2000		26310		28310
Sunila				49440		49440
Sulka		9000				9000
Tako				25850		25850
T:fors Linne				158244		158244
Tammerfors			3150			
Anjala			101694			
Ingerois			53400			
Toppila				35100		35100
Tornator		23000		132550		155550
Harakka						
Paperitehdas			15150			
sellul.tehtaat			106000			
Vuoksenniska			8400			
Immala						
Tainionkoski			3000			
Waldhof				85455		85455
Veitsiluoto		40000		49500		89500
Veitsiluoto						
Kevätniemi						
Viipurin Saha		6000				6000
Yhtyneet Paperitehtaat				237060		237060
Walkiakoski			58500			
Myllykoski			136500			
Jämsänkoski			24600			
Simpele			17460			
Äänekoski		8000		54400		62400
Keskiarvo		**19161,15**		**76387,76**		**79341,21**
yhteensä		498190		2520796		3014966
Painoarvo		16,50 %		83,50 %		100 %

1940	Sos.äänet	Sos.summa	Pos.äänet	Paperiosas	Kaikkiaan
Ahlström		28000		82395	110395
Warkaus	16000		71445		
Kauttua			10950		
Pihlava	12000				
Suursaari	x?				
Aug.Eklöf		12200		16110	28310
Borga cwll.					
Borga Äng:	4900				
hattula Säg	3600				
Tavastehu	3700				
Elving				5250	5250
Enqvist				28838	28838
Killinkoski			7500		
Lielahti			21338		
Niemi, Står					
Enso-Gutzeit		48000		43650	91650
Enso	xxxx				
Kotka sulfat.			29700		
Pankakoski			13950		
kotkan sahat					
kaipaan saha					
Gutzeits Lä	x?				
Haarlan paperit				18573	18573
Tampere			6413		
Lievestuore			12160		
Hackmann &co		10000			10000
Honkalahti					
St.Johannes					
Hammaren & co		2500		15050	17550
Timinsaari					
Kyröfors					
Heinola Wood		800			800
Kajaanin Puut.		7200		50000	57200
Kangas Pappersbr.				7850	7850
Karhula		2200		5400	7600
Träsliperi					
Strömfors Såg					
Kaukas Fabrik		45500		83360	128860
Kaukas	17500		80660		
Kaltimo			2700		
Lauritsala					
(salvesen)	28000				
Kemi		35000		69400	104400
Cellul.Fabr.					
Karihaara					
Laitakari					
Kolhon höyrysaha		3000			3000
Kymmene		18500		74315	92815
Kymmene			72200		
Kuusankos	1500				
halla	17000				
Werla			2115		
Voikkaa					
Lahden Saha		10000			10000
Lohjan Sellul.				22250	22250
Kotka	x?				
Lohja					
Läskelä	x?				
Läskelä	x?				
Leppäkosk	x?				
Nokia				19500	19500
Näsijärven	Pahvi Oy			1080	1080
Oulu oy		15000		59460	74460
A.B. Pallas		800			800
Parviaisen	teht.	13000			13000
Pitkäranta					
Raahe	Puuhiomo	16000			16000
Martinnier	12500				
Halosennie	3500				
Rauma Wood		16500		35400	51900
reposaare	3000				
laatikkotel	3500				
Rauma	10000				
Rosenlew		28250		55600	83850
Sulfitfabr.			19200		
Seikku	17250				
Storsand					
B:borgs Papper			36400		
Kuusiluoto	11000				
Salvesen	ostettu				
Serlachius				27610	27610
Stockfors	x?				
Sunila				39610	39610
Sulka		10000			10000
Tako				27050	27050
T:fors Linne				66025	66025
Tammerfors			1875		
Anjala			x		
Ingerois			64150		
Toppila	x?				
Tornator		21500		67425	88925
Harakka	19000				
Paperitehdas			14425		
sellul.tehtaat			50000		
Vuoksenni:	x?				
Immala					
Tainionkos	2500		3000		
Waldhof					
Veitsiluoto				24400	47400
Veitsiluoto		23000			
Kevätniemi					
Viipurin Sa	x?				
Yhtyneet Paperitehtaat				109070	109070
Walkiakoski			52500		
Myllykoski			25000		
Jämsänkoski			18840		
Simpele			12730		
Äänekoski		10000		14705	24705
		376950		1069376	1446326
		26,06 %		73,94 %	100 %

1941	Sos.äänet	Sos.summ.	Pos.äänet	Paperiosas	Kaikkiaan
Ahlström		28000		82395	110395
Warkaus	16000		71445		
Kauttua			10950		
Pihlava	12000				
Suursaari					
Aug.Eklöf		12200		16110	28310
Borga cwll.					
Borga Äng:	4900				
hattula Såg	3600				
Tavastehu.	3700				
Elving				5250	5250
Enqvist				28838	28838
Killinkoski			7500		
Lielahti			21338		
Niemi, Står					
Enso-Gutzeit		48000		43650	91650
Enso	xxxx				
Kotka sulfat.			29700		
Pankakoski			13950		
kotkan sahat					
kaipaan saha					
Gutzeits Lå	Ei voi arvioida				
Haarlan paperit				18573	18573
Tampere			6413		
Lievestuore			12160		
Hackmann &co		10000			10000
Honkalahti					
St.Johannes					
Hammaren & co		2500		15050	17550
Timinsaari					
Kyröfors					
Heinola Wood		800			800
Kajaanin Puut.		7200		50000	57200
Kangas Pappersbr.				7850	7850
Karhula		2200		5400	7600
Träsliperiet					
Strömfors Såg					
Kaukas Fabrik		45500		83360	128860
Kaukas	17500		80660		
Kaltimo			2700		
Lauritsala	28000				
(salvesen)					
Kemi		35000		69400	104400
Cellul.Fabr.					
Karihaara					
Laitakari					
Kolhon höyrysaha		3000			3000
Kymmene		18500		74315	92815
Kymmene					
Kuusankos	1500				
halla	17000				
Werla			2115		
Voikkaa			72200		
Lahden Saha		10000			10000
Lohjan Sellul.				22250	22250
Kotka	Ei voi arvioida				
Lohja					
Läskelä					
Läskelä					
Leppäkoski					
Nokia				19500	19500
Näsijärven	Pahvi Oy			1080	1080
Oulu oy		15000		59460	74460
A.B. Pallas		800			800
Parviaisen	teht.	13000			13000
Pitkäranta					
Raahe		16000			16000
Martinnier	12500				
Halosennie	3500				
Rauma Wo	Puuhiomo	16500		35400	51900
reposaaren	3000				
laatikkotel	3500				
Rauma	10000				
Rosenlew		28250		55600	83850
Sulfitfabr.			19200		
Seikku	17250				
Storsand					
B:borgs Papper			36400		
Kuusiluoto	11000				
Serlachius				27610	27610
Stockfors	Ei voi arvioida				
Sunila				39610	39610
Sulka		10000			10000
Tako				27050	27050
T:fors Linne				66025	66025
Tammerfors			1875		
Anjala					
Ingerois			64150		
Toppila	Ei voi arvioida				
Tornator		21500		67425	88925
Harakka	19000				
Paperitehdas			14425		
sellul.tehtaat			50000		
Vuoksenniska					
Immala					
Tainionkos	2500		3000		
Waldhof					
Veitsiluoto		23000		24400	47400
Veitsiluoto					
Kevätniemi					
Viipurin Saha					
Yhtyneet Paperitehtaat				109070	109070
Walkiakoski			52500		
Myllykoski			25000		
Jämsänkoski			18840		
Simpele			12730		
Äänekoski		10000		14705	24705
Fennia Faneri OY		11000			11000
Heinolan Fanerit		12000			12000
Saastamoinen ltd.		14500			14500
Suolahden	teht.	8000			8000
A.B. Svartå	Bruk			2250	2250
		422450		1071626	1494076
		28,28 %		71,72 %	100 %